

РЕЗЮМЕ КЪМ ОБЩА СТРАТЕГИЯ ЗА КУЛТУРЕН ТУРИЗЪМ В ТРАНСГРАНИЧНИЯ РАЙОН КОНСТАНЦА-ДОБРИЧ

В изпълнение на Дейност 4 „Изготвяне на Обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич“

Проект: „Хършова-Добричка, заедно по красивия път на устойчивото развитие, чрез трансгранична култура“, е-MS код: ROBG-456

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ	2
СПИСЪК С ТАБЛИЦИТЕ.....	5
СПИСЪК С ФИГУРИТЕ	5
СПИСЪК С ИЗОБРАЖЕНИЯТА.....	5
ВЪВЕДЕНИЕ	6
I. АНАЛИТИЧНА ЧАСТ	8
1. ПРЕДВАРИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА.....	8
1.1. Преглед на общата рамка за управление на туризма	8
1.2. Преглед на националното и европейското законодателство, приложимо в областта на туризма.....	13
1.3. Географско местоположение, население, граници и площ	16
1.4. Методология.....	18
2. СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ ЗА РАЗВИТИЕТО НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ.....	19
2.1. Изследване на настоящата ситуация, свързана с културния туризъм	19
2.1.1. Развитие на туризма в световен мащаб.....	19
2.1.2. Развитие на туризма в Европа	20
2.1.3. Развитие на туризма в България	21
2.1.4. Развитие на туризма в Област Добрич	22
2.1.5. Развитие на туризма в Румъния	24
2.1.6. Развитие на туризма в Окръг Констанца.....	26
2.2. Общи фактори, за България и за Румъния, отчитащи развитието на туризма и необходими за проекта.....	27
2.3. Закljučения, критични бележки и предложения относно културния туризъм	30
3. ПОДГОТОВКА НА ПРЕДЛОЖЕНИЕ/ВАРИАНТИ ЗА 4 (ЧЕТИРИ) МАРШРУТА И ИЗБОР НА ОКОНЧАТЕЛНА ВЕРСИЯ НА 4 (ЧЕТИРИ) МАРШРУТА.....	34
3.1. Определяне на главна ос/гръбнак на културните маршрути.....	34
3.2. Определяне на основни елементи на културните маршрути	35
3.3. Публичният имидж на Добруджа: „неизползван туристически потенциал“	36
3.4. Потребности и мотивация на туристите.....	36
3.5. Актуални туристически ниши в Добруджа.....	37
3.6. Препоръки	38

4. МАРШРУТИ.....	38
4.1. Маршрут, свързан с религията (Маршрут „Религиозна Добруджа“)	39
4.1.1. Обекти в Окръг Констанца.....	39
4.1.2. Обекти в Област Добрич	41
4.2. Маршрут, свързан с история, култура и етноси (Културно-етнически маршрут)	43
4.2.1. Обекти в Окръг Констанца.....	43
4.2.2. Обекти в Област Добрич	48
4.3. Маршрут, свързан с обичаи, бит, музика и кулинария (Маршрут „Местна храна и музика“)	50
4.3.1. Обекти в Окръг Констанца.....	51
4.3.2. Обекти в Област Добрич	53
4.4. Маршрут, комбиниращ рекреативен, приключенски и културен туризъм (Маршрут „Природно-опознавателни и екстремни приключения“)	55
4.4.1. Обекти в Окръг Констанца.....	55
4.4.2. Обекти в Област Добрич	58
5. ГРАФИК НА КУЛТУРНИТЕ СЪБИТИЯ В ТРАНСГРАНИЧНИЯ РАЙОН КОНСТАНЦА-ДОБРИЧ, СЪПЪТСТВАЩИ ЧЕТИРИТЕ МАРШРУТА.....	60
5.1.1. График на културните събития в Окръг Констанца, съпътстващи четирите маршрута.....	60
5.1.2. График на културните събития в Област Добрич, съпътстващи четирите маршрута.....	64
6. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВТОРОСТЕПЕННИ ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРНИТЕ МАРШРУТИ В ОБЛАСТ ДОБРИЧ.....	70
7. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА СТРАНИЧЕН АРЕАЛ НА КУЛТУРНИТЕ МАРШРУТИ	72
8. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО НАСЛЕДСТВО В КУЛТУРНИТЕ МАРШРУТИ	73
9. ИЗБОР НА ОКОНЧАТЕЛЕН ВАРИАНТ ЗА 4 (ЧЕТИРИ) МАРШРУТА	73
II. СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ	75
1. SWOT АНАЛИЗ	75
2. ВИЗИЯ И МИСИЯ, СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ.....	83
2.1. Визия.....	83
2.2. Мисия	84
2.3. Стратегически цели.....	85
3. СТРАТЕГИЧЕСКИ ПЛАН	85
3.1. Мерки и дейности за постигане на стратегическите цели	86

3.2. Програма за реализация	93
4. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА	93
5. ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ.....	99

СПИСЪК С ТАБЛИЦИТЕ

Таблица № 1. Защитени територии.....	23
Таблица № 2. Основни характеристики	23
Таблица № 3. Индекс на конкурентоспособност (по ранг)	24
Таблица № 4. SWOT Анализ	75
Таблица № 5. Индикативна финансова рамка за реализация на Обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич.....	95

СПИСЪК С ФИГУРИТЕ

Фигура № 1. Схема за „извличане“ на мерки на Стратегията	86
--	----

СПИСЪК С ИЗОБРАЖЕНИЯТА

Изображение № 1. Трансграничен регион Констанца-Добрич	17
--	----

ВЪВЕДЕНИЕ

Резюмето към Обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич е изготвено от екип на „ТОНУС 21“ ЕООД в изпълнение на Договор № ROBG-456-122/ 15.11.2019 г. с предмет „Разработване на обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич“, в рамките на проект „Хършова-Добрич, Заедно по красивия път на устойчивото развитие чрез трансграничната култура“ (Harsova-Dobrichka, Together on the Beautiful Road of Sustainable Development through Cross Border Culture), е-MS код ROBG-456, финансиран по Програмата Интерперг Румъния-България 2014-2020 г.

Резюмето допринася за изпълнението на Дейност 4 „Изготвяне на Обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич“, част от Концепцията към Техническото предложение на Изпълнителя по обществена поръчка с предмет „Разработване на обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца - Добрич“.

Основната цел на Проекта е да съживи трансграничния регион, като стимулира туризма и същевременно допринесе за опазването на културното наследство на историческата област, в която съществуват две нации (Румъния и България).

Очакваният принос на Проекта към Програмата е изработена 1 (една) обща стратегия за валоризиране на културното и природното наследство чрез възстановяването и насърчаването му за устойчиви икономически цели и 1 (един) интегриран туристически продукт.

Изработването на Общата стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич се налага поради факта, че туризмът е ключов сектор в развитието на трансграничния регион и в частност, туризмът, свързан с културното наследство, както е посочено в стратегически и законодателни документи на различни нива на управление. Този потенциал все още не е напълно оползотворен - не съществува общ туристически продукт на културното наследство, а уникалните обекти на културното ни наследство, които надхвърлят рамките на трансграничното измерение, в по-голямата си част са непознати извън местните общности.

Създаването на общ културен туристически продукт е най-добрият способ за пълно оползотворяване на културните активи на региона. Неговото развитие, усъвършенстване и иновация ще допринесе за постигането на устойчив икономически растеж и подобряване на социалната среда в средносрочен и дългосрочен план.

Основните цели на този документ са:

1. Представяне на задълбочено проучване и анализ на материалното и нематериалното наследство с туристически потенциал в трансграничния район за неговата капитализация чрез дефинираните стратегически предложения;
2. Идентифициране на инвестиционните нужди на културното наследство с туристически потенциал, установяване на прогнозен бюджет за тях и посочване на възможните източници на финансиране;
3. Идентифициране на нуждите за популяризиране на културното наследство и

създаване на най-ефективния средносрочен и дългосрочен сценарий за популяризиране.

След приключване на проучването, за анализираната зона бяха създадени 4 (четири) културни и туристически маршрута, които интегрират културни събития - фестивали, панаири и кулинарни изложби, както и други видове културни събития, специфични за района.

Четири маршрута съдържат подробна информация за: достъпността, самия маршрут, туристическите цели, календара на културните събития, календара на маршрутите, разстоянията, възможности за настаняване и хранене, възможности за отдих и прекарване на свободното време, логистични възможности (доставка на гориво, болници и спешна медицинска помощ, полицейски участъци, други).

I. АНАЛИТИЧНА ЧАСТ

1. ПРЕДВАРИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИЯТА

1.1. Преглед на общата рамка за управление на туризма

България и Румъния са с огромен потенциал за развитие на различни видове туризъм, като някои видове са значително по-познати на широкия кръг потребители - морските и планински курорти привличат значителна част от българските и чуждестранните туристи през активния сезон. Голям и все още неоползотворен е потенциалът на историческите и културни забележителности в регионите на страните. Необходимостта от развитието на ключови културни и исторически атракции, тяхното ефективно промотиране, както и осигуряването на висококвалифициран персонал, качествена довеждащата инфраструктура, съпътстващи атракции и услуги предпоставят процесите на анализ и планиране на развитието на културния туризъм в отделните региони в контекста на националните стратегически приоритети за развитие на туризма.

Културният туризъм е един от видовете туризъм, който получава **нова оперативна дефиниция** от Световната организация по туризъм (COT) на 22-та сесия на Общото събрание, проведена в Ченгду, Китай (COT, 2017:18), която гласи:

„Културният туризъм е тип туристическа дейност, при която основна мотивация на туриста е да научи, открие, преживее и консумира движими и недвижими атракции/ продукти в една туристическа дестинация.

Тези атракции и продукти се свързват с набор от отличителни материални, интелектуални, духовни и емоционални характеристики на обществото, които обхващат изкуство, архитектура, историческо и културно наследство, кулинарно наследство, литература, музика, креативни индустрии и живата култура на общността с нейния начин на живот, ценностна система, вярвания и традиции.“¹

Тази нова дефиниция потвърждава много по-широк характер на съвременния културен туризъм, който се отнася не само до обекти и паметници, но и до начини на живот, творчество и „ежедневна култура“. Както се подчертава в доклада на COT (2018 г.), сферата на културния туризъм се отдалечава от предишния акцент върху класическото западно материално наследство към много по-широка и всеобхватна област от разнообразни културни практики във всички краища на света. Новата дефиниция отразява развитието на производството и потреблението на културния туризъм, както и развитието на академичните изследвания на културния туризъм².

През последните години културният туризъм се развива като една от най-успешните туристически индустрии в света. Делът на туристическите пътувания, мотивирани от

¹ Ричардс, Г., Културен туризъм: Преглед на последните изследвания и тенденции, Списание за хотелиерство и управление на туризма, брой 36, септември 2018 г., страници 12-21.

² Ричардс, Г., Културен туризъм: Преглед на последните изследвания и тенденции, Списание за хотелиерство и управление на туризма, брой 36, септември 2018 г., страници 12-21.

културата и културното наследство непрекъснато нараства.

Културният туризъм задоволява туристически потребности, които се характеризират с някои особености:

- Обективният характер на туристическите потребности ги поставя в пряка връзка с общите, които обикновено се разглеждат като материални, социални и духовни;
- Избирателност и съподчиненост на структурата на потребностите;
- Динамичност на потребностите по време и място;
- Субективно проявление на туристическите потребности;
- Икономическа реализация на туристическите потребности.

В настоящият анализ се приоритизират обекти, при които приоритетно може да бъде насърчаван културен и обучителен обмен за млади европейци, които също да могат да участват в изследването и развитието на самите обекти.

Основните целеви групи туристи, за които продуктът би представлявал интерес, са:

- Организираните групи от туристически агенции;
- Хора на средна възраст, които сами организират пътуванията си;
- Младежи до 29 години;
- Групи деца, ученици.

Моделът за развитие, насърчаващ съществуването на подобни маршрути, е качественият туризъм, основан на уважение към околната среда и зачитане на елементи, свързани с местната идентичност. Този туризъм допринася за стимулиране на по-слабо развитите региони, улеснява диверсификацията на местната икономика, позволява създаването на малки и средни предприятия и увеличава възможностите за работа в сектора на услугите (настаняване, допълващи дейности, местни продукти, екскурзоводство и т.н.).

Могат да се обособят следните ключови характеристики при потребителското поведение при културния туризъм:

- По-къси ваканции;
- Избор на дестинация заради конкретна културна атракция;
- Желание да изхарчиш добре парите си;
- Качествени туристически продукти и услуги;
- Богат и автентичен опит от ваканцията;
- Съчетаване на няколко вида туризъм по време на ваканцията;
- Безопасни, чисти и зелени дестинации;
- Евтин транспорт до и във вътрешността на дестинацията;
- Възможност за използване на Интернет за търсене на информация за

дестинацията и културните продукти, които представляват интерес.

Понятието „културно наследство“ включва освен архитектурния, художествения, етнографския, културния и религиозния пейзаж, също и визуални изкуства и театри, начин на живот, ценности на общността, традиции и събития.

Част от културния туризъм са и религиозните пътувания, особено поклоненията. Например тук можем да се позовем на хиляди католици по света, които посещават Ватикана и други свети места, еврейски пътувания до Израел, паметници на Холокоста или Мека - основната дестинация за мюсюлманите по целия свят.

В този контекст България и Румъния, и особено граничният регион на тези две страни, имат потенциала да се превърнат в атрактивни туристически дестинации за религиозен туризъм.

Глобалният характер на туризма създаде редица предизвикателства пред много общности. Изправени пред нарастващото унифициране на хотелската архитектура, ресторантските вериги, уличната инфраструктура и други подобни, общностите трябва да запазят местната си идентичност и в същото време да отговорят на очакванията на туристите по отношение на качеството и стандартите.

Всъщност „културата“ може да бъде представена в 2 (два) концентрични кръга:

- Вътрешният кръг, който представлява културното ядро, т.е. по-скоро традиционните или основни елементи на културата, отнасящи се до това, което хората правят или произвеждат под формата на култура;
- Външният кръг, който представлява начина на живот или стила на живот на населението в даден регион.

Вътрешният кръг, това са основните елементи на културния туризъм, които могат да бъдат разделени на две категории: туризъм на художественото наследство (културни активи, свързани с минали постижения) и художествен туризъм (свързан със съвременната културна продукция, като представяне на визуалните изкуства, модерната архитектура, литературата и др.).

Външният кръг е вторичен елемент на културния туризъм, който може да бъде разделен на две категории: начин на живот (елементи като вярвания, кухня, традиции, фолклор и други) и творчески сектор (мода, дизайн, уеб и графичен дизайн, кино, медии, забавления и др.).

В много страни двата кръга са склонни да се обединят и да образуват единна културна оферта, в която двата аспекта се допълват взаимно.

Въз основа на дефиницията, предложена по-горе, има *подкатегории на културния туризъм*, които могат да допринесат за установяване на тенденциите и характеристиките на най-важните пазарни сегменти, според мотивацията и поведението, както и според дейностите на туристите:

- Туризъм на наследството;
- Художествен туризъм;
- Креативен туризъм;

- Градски културен туризъм;
- Селски културен туризъм;
- Местен културен туризъм;
- Съвременен културен туризъм.

Специална роля се приписва на интеграционните връзки между културното наследство и туризма, практикуван на историческа територия: една територия, независимо от нейния териториален размер или топографска хомогенност, се радва на съгласуваност и обща историческа и културна идентичност, включително обединяването на линии от миналото и това, което е забележително от историческа, археологическа, художествена, научна, социална или техническа гледна точка. По-точно, тази концентрация на културни ценности превръща историческите територии в синергично поле на култура и туризъм.

Специални характеристики и фактори, които влияят върху културния туризъм:

- Независим туризъм, чието място в основната схема на класификация на туризма може да бъде установено според причините и целите на посещението;
- Пътуване и временно настаняване на туриста, имащ цели, повлияни особено от неговите духовни нужди;
- Потребление на материални и духовни ценности (съответно специализирани туристически продукти) за посещение на места и обекти със специфичен културно-исторически контекст;
- Всички организации, институции и субекти, които предлагат специализирана информация, транспорт и други видове услуги, прием, настаняване, хранене и съпровождане на туристите;
- Специфична ниша от туристическите търсения, които формират независима част от съвременната туристическа индустрия.

Основните фактори, които диференцират развитието на културния туризъм, могат да бъдат разделени на следните 3 (три) категории:

➤ **Специфичните характеристики на нуждите на туриста**

Туристите, които практикуват културен туризъм, задоволяват определени обективни нужди, и които се появяват на определен етап от социално-икономическото развитие на обществото, съответстващ на промените в начина на живот. Те могат да бъдат определени като набор от изисквания, чиято цел е да възстанови и подобри човешката личност чрез туристическото пътуване.

➤ **Културни ценности**

Културните ценности са специфично изискване за развитието на културния туризъм. По същество това е съвкупност от обекти и явления, чиито когнитивни и емоционални ефекти са предназначени да отговорят на културните нужди на туриста. Културните ценности могат да бъдат групирани в 3 (три) категории:

1. Културно-исторически паметници и археологически обекти, паметници и

архитектурни комплекси, манастири и църкви, етнографски паметници и музеи, други;

2. Произведения на изкуството - материални културни ценности: колекция от предмети на изкуството, живопис, скулптура, народни занаяти, бродерии, костюми, култови предмети, шедьоври на кинематографията и литературата, други;

3. Периодични и епизодични събития.

➤ **Събития (фестивали, концерти, конгреси, панаири, юбилеи и много други)**

Влиянието върху дългосрочната жизнеспособност на културните ценности има ефект върху размера, уникалността, управлението, способността да се запази интереса на туристите, конкуренцията и други. Наличието на културни ценности обаче не е причина за пътуване. Те трябва да участват в икономически оборот - търговското предложение на културния туризъм като част от туристическия продукт.

Специфичен туристически продукт - културният туризъм.

Културният туризъм се характеризира като специфичен туристически продукт, дефиниран като набор (пакет) от материални блага и услуги, предлагани на културно мотивирани туристи, под формата на обща цена, от момента на напускане на дома до завръщането им у дома. Той е проектиран да отговори на нуждите на културните туристи.

Анализът на отделните елементи показва, че фестивалите, занимаващи се с туризъм, могат да бъдат изключително ефективен инструмент не само за взаимно разбиране и сътрудничество между народите в Европа, но и за социално-икономическия растеж на регионите. Фестивалите създават естествена среда и пораждат различни търговски инициативи, свързани с реклама, маркетинг, запис и производство на аудио и видео продукти, различни видове услуги и това е добра основа за развитието и популяризирането на туризма сред малките и средни предприятия в резултат на глобалните промени, предизвикани в социално-икономическия профил на региона и подобряването на качеството на живот.

Музеите по света са основните атракции за туристите, които могат да привлекат определена целева група.

Религиозни паметници като катедрали, църкви, манастири и други също биха могли да привлекат туристи. Поради специалната си акустика те често се използват като концертни зали.

Посещенията на културни и исторически обекти се влияят от много фактори. Някои от тях са: особености в интересите на туристите; степента на общата им култура и тяхното образователно ниво; предварителни познания за страната или части от нея, както и за нейното културно и историческо наследство; финансови възможности; психологически възприятия за религии; навици и начин на живот и т.н. Всички тези фактори имат пряка връзка с понятието „туристическа привлекателност“ на местата, а дестинациите, които много автори в последно време се опитват да дадат е характеристиката на Г. Голембски (2002), включват в това понятие туристическото значение на обекта или дестинацията, състоянието на околната среда, защитата на тази среда и наличието на инфраструктура.

Естествено в основата на „туристическата привлекателност“ са: археологически

обекти и резервати, произведения на изобразителното и приложно изкуство, народните занаяти, народно изкуство, архитектурни обекти и комплекси, етнографски обекти и комплекси, исторически обекти и комплекси, примери за парково изкуство и ландшафтна архитектура, природни ценности - антропологични останки, индустриално наследство, документално наследство, аудио-визуално наследство, говорна традиция и език, литературни ценности, обичаи, ритуали, празници и вярвания, музика, песни и танци, народна медицина, кулинарни и етнологични традиции, популярни игри и спортове.

Други фактори, които допринасят за развитието на културния туризъм, включват: променящата се осъзнатост за значението на културното наследство, доходите и времето за почивка.

Стратегията за оценка на културното наследство е разработена като са взети предвид предвид разработените до момента стратегии, след идентифициране на ценното в населените места (предмет на проекта) на културно ниво, за да се използва устойчиво това наследство чрез туризъм, привличане на нови посетители, а защо не и на потенциални инвеститори, които да допринесат за икономическото развитие на региона.

Разработването на последователна и жизнеспособна стратегия включва използването на методологически инструменти като анализ на статистически данни, социологически проучвания, обществени консултации на властите, участие на местната администрация.

Този документ има за цел да допринесе за развитието на партньорство между трансграничния район Констанца-Добрич, основаващо се на сравними културни характеристики, подчертавайки значението на обмена на знания по отношение на управлението на дестинацията и добавената стойност.

Целта на документа е да анализира туристическия им потенциал, като изтъкне проблемите, свързани със средната продължителност на престоя, да идентифицира възможно решение за брандиране на населените места и да изготви предложение за четири тематични туристически пакета, предназначени да ги популяризират на европейския пазар.

1.2. Преглед на националното и европейското законодателство, приложимо в областта на туризма

Основни международни документи, относими към подготовката и осъществяването на интегрирания туристически продукт за културното наследство, съдържащ 4 (четири) трансгранични маршрута са: Конвенция за опазване на световното културно и природно наследство, приета от ЮНЕСКО на 16 ноември 1972 г. и Конвенция относно мерките за забрана и предотвратяване на незаконен внос, износ и прехвърляне на правото на собственост на културни ценности, приета от ЮНЕСКО на 17 ноември 1970 г.

Основните актове от законодателството на ЕС, относими към подготовката и осъществяването на интегрирания туристически продукт за културното наследство, съдържащ 4 (четири) трансгранични маршрута, са: Европейска културна конвенция от 19 декември 1954 г.; Европейска конвенция за защита на археологическото наследство от 16 януари 1992 г.; Конвенция за защита на архитектурното наследство на Европа от

3 октомври 1985 г.; Директива 2014/60/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 15 май 2014 г. за връщане на паметници на културата, които са незаконно изнесени от територията на държава членка и за изменение на Регламент (ЕС) №1024/2012 и Регламент №116/2009 на Съвета от 18 декември 2008 г. относно износа на паметници на културата.

Проучени са: предметът на актовете; изискванията, които се поставят към държавите, които са страни по тях; принципите, които установяват и целите, които си поставят по отношение на международната защита на културното наследство. Проучени са и международните органи, чрез които се осъществява тази защита, техният състав, правомощията и задълженията на държавите - страни по конвенциите във връзка с дейността им.

В Република България основните принципи на закрила и развитие на културата са въведени в **Закон за закрила и развитие на културата** (ДВ, бр. 50 от 01.06.1999 г.).

Други закони в областта на културата са:

- Закон за творческите фондове (ДВ, бр. 27 от 03 април 1973 г., в сила от 01.05.1973 г.);
- Закон за Националния дарителски фонд „13 века България“ (ДВ, бр. 12 от 09 февруари 2001 г.);
- Закон за меценатството (ДВ, бр. 103 от 23 декември 2005 г., в сила от 23 декември 2005 г.);
- Закон за културното наследство (ДВ, бр. 19 от 13 март 2009 г., в сила от 10 април 2009 г.);
- Закон за народните читалища (ДВ, бр. 89 от 1996 г.);
- Закон за обществените библиотеки (ДВ, бр. 42 от 05 юни 2009 г.);
- Закон за задължителното депозиране на печатни и други произведения и за обявяване на разпространителите и доставчиците на медийни услуги (обн. ДВ, бр. 108 от 29 декември 2000 г., в сила от 01 януари 2001 г.);
- Закон за авторското право и сродните му права (обн. ДВ, бр. 56 от 29 юни 1993 г., в сила от 01 август 1993 г.);
- Закон за филмовата индустрия (обн. ДВ, бр. 105 от 02 декември 2003 г.).

Към разглежданата материя се включва и поднормативна уредба, която допълва и конкретизира въпроси от обхвата на горепосочените закони, като:

- Наредба за Националния туристически регистър (Проект на ПМС) 126;
- Наредба за обхвата, структурата и методологията за изработване на планове за опазване и управление на единичните или груповите недвижими културни ценности, приета с Постановление № 45 на Министерския съвет от 2011 г. (обн. ДВ, бр. 19 от 2011 г., посл. изм. и доп., бр. 87 от 2012 г.);
- Наредба № 1 от 2013 г. за реда за водене на регистъра на нематериалното културно наследство на Република България, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 45 от 2013 г.);

- Наредба № 1 от 2018 г. за реда за издаване на разрешения за извършване на търговска дейност с движими културни ценности и за водене на регистъра по чл. 116, ал. 1 от Закона за културното наследство, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 64 от 2018 г.);
- Наредба № 2 от 2014 г. за реда за издаване на разрешения за износ, временен износ и временно изнасяне на движими културни ценности и на сертификата по чл. 128, ал. 3 от Закона за културното наследство за изнасяне и временно изнасяне, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 28 от 2014 г.);
- Наредба № 4 от 2015 г. за условията и реда за осъществяване на дейностите по консервация и реставрация на движими културни ценности, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 46/ 2015 г.; изм., бр. 35/ 2019 г.);
- Наредба № 4 от 2016 г. за обхвата и съдържанието на документации за извършване на консервационно-реставрационни дейности на недвижими културни ценности, издадена от министъра на културата и министъра на регионалното развитие и благоустройството (обн., ДВ, бр. 105 от 2016 г.);
- Наредба № Н-2 от 2011 г. за създаване, поддържане и предоставяне на информацията от автоматизирана информационна система „Археологическа карта на България“, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 32 от 2011 г.);
- Наредба № Н-3 от 2009 г. за реда за извършване на идентификация и за водене на Регистъра на движими културни ценности, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 101 от 2009 г.);
- Наредба № Н-3 от 2011 г. за условията и реда за създаване и поддържане на публичен регистър на лицата, които имат право да извършват дейности по консервация и реставрация, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 32 от 2011 г., изм. и доп., бр. 33 от 2012 г., изм. и доп., бр. 27 от 2018 г.; изм. и доп., бр. 35 от 2019 г.);
- Наредба № Н-3 от 2013 г. за водене на Регистър на музеите и за обстоятелствата, подлежащи на вписване в него, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 28 от 2014 г.; изм. и доп., бр. 63 от 2015 г.);
- Наредба № Н-4 от 2009 г. за реда за водене на Регистъра на експерти по чл. 96, ал. 3 от Закона за културното наследство, издадена от министъра на културата (обн., ДВ, бр. 2 от 2010 г.; изм. и доп., бр. 17 и 33 от 2012 г.; доп., бр. 102 от 2017 г.);
- Наредба № Н-12 от 2012 г. за реда за идентифициране, деклариране, предоставяне на статут и за определяне на категорията на недвижимите културни ценности, за достъпа и подлежащите на вписване обстоятелства в Националния регистър на недвижимите културни ценности (обн., ДВ, бр. 98 от 2012 г., изм. и доп., бр. 11 от 2014 г.).

Румъния е стабилен партньор на ЮНЕСКО за постигане на стратегическите му цели, като е активен член на всички седем културни конвенции:

- Конвенция за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт от 14 май 1954 г., Хага, Ратифицирана с Указ № 605/ 1957 г.;
- Конвенция за мерки за забрана и предотвратяване на незаконния внос, износ и

прехвърляне на собствеността върху културни ценности от 14 ноември 1970 г., Париж, Приета със закон бр. 79/ 1993 г.;

- Конвенция за защита на световното културно и природно наследство от 16 ноември 1972 г., Париж, Приета с Указ №. 187/ 1990 г.;
- Втори протокол към Хагската конвенция от 1954 г. за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт от 26 март 1999 г., Хага, Ратифициран със Закон № 285/ 2006 г.;
- Конвенция за защита на подводното културно наследство от 2 ноември 2001 г., Париж, Присъединяване със Закон № 99/ 2007 г.;
- Конвенция за защита на нематериалното културно наследство от 17 октомври 2003 г., Париж, Присъединяване със Закон № 410/ 2005 г.;
- Конвенция за защита и насърчаване на разнообразието от културни прояви от 20 октомври 2005 г., Париж, Присъединяване със закон бр. 248/ 2006 г.

Водещо е значението на някои програми със съответните приоритетни оси:

- Програма Interreg V-A Румъния-България 2014-2020 г., Приоритетна ос 2: Зелен регион. Инвестиционен приоритет 6с: Опазване, защита, популяризиране и развитие на природното и културното наследство. Дейностите, финансирани за тази конкретна цел, укрепват капацитета на съответните участници за възстановяване, опазване и устойчиво използване на културното и природно наследство в трансграничната зона Румъния-България;
- Оперативна програма за голяма инфраструктура (POIM), Приоритетна ос 4: Защита на околната среда чрез мерки за опазване на биологичното разнообразие, мониторинг на качеството на въздуха и почистване на замърсени исторически обекти;
- Регионална оперативна програма 2014-2020 (РОП), Приоритетна ос 2: Подобряване на конкурентоспособността на малките и средните предприятия; Приоритетна ос 5: Подобряване на градската среда и запазване, защита и поддържане на културното наследство; Приоритетна ос 7: Диверсификация на местните икономики чрез устойчиво развитие на туризма.

1.3. Географско местоположение, население, граници и площ

Трансграничният район Констанца-Добрич се намира в южната и централна част на Добруджа и се състои от 2 (две) съседни административни единици - Окръг Констанца и Област Добрич.

Окръг Кюстенджа или Окръг Констанца (Județul Constanța) е разположен в най-югоизточната част на Румъния. На север граничи с Окръг Тулча, на юг - с румънско-българската граница, на запад - река Дунав го разделя от Окръг Кълъраш, Окръг Яломица и Окръг Браила, а на изток - с Черно море. С площ от 7,071.29 кв. км, Окръг Констанца обхваща 2.97% от площта на Румъния, с което заема 7-мо място сред окръзите по площ и 5-то по население. Териториалната административна структура на окръга обхваща 3 общински града, 9 града, 58 кметства и 189 села. Окръг Констанца е най-урбанизираният окръг в Румъния. Населението, живеещо в градовете, наброява 506,458 жители, като общият брой на населението е 768,049 жители през 2018 г.

Изображение № 1. Трансграничен регион Констанца-Добрич

Област Добрич е разположена в северната част на Североизточен район на България и заема площ от 4,719.7 кв. км. Това 4.24% от територията на Република България. Областта е част от Североизточен район от ниво 2, в който влизат и съседните Област Варна, Област Шумен и Област Търговище и е със следните административни граници: на север - Република Румъния; на юг - Област Варна и Област Шумен; на изток - Черно море и на запад - Област Силистра. Област Добрич включва в състава си: 8 (осем) общини - Балчик, град Добрич, Добричка, Генерал Тошево, Каварна, Крушари, Тервел и Шабла. В тези общини се включват 215 населени места, от които 6 града. Населението на областта към 01 февруари 2011 г. е 189,677 души. Това са 2.6% от населението на страната, като почти половината е съсредоточено в Община Добрич град (48%). На другия полюс е Община Крушари, където живее най-малка част от населението - 2.4%. Областта се характеризира с ясно изразен дисбаланс в териториалното развитие и изявен проблем „център-периферия“. Като административен център град Добрич съсредоточава и голямата част от икономическия потенциал и силно доминира над останалите градове. В известна

степен град Балчик играе ролята на балансър и център на морския туристически клъстер в областта.

1.4. Методология

С цел изработване на стратегията, бяха интегрирани резултатите от различни изследвания и бяха взети предвид мненията на заинтересованите страни. За целта се осъществиха следните дейности:

1. Провеждане на онлайн проучване (чрез инструмента Google Trends, който показва нивото на търсения в търсачката на Google по конкретна тема) и бяха идентифицирани:

- Видовете потребители - еднократни посетители и друга демографска и социална информация;
- Основните мотивации за потреблението на културно-туристическия продукт;
- Важни аспекти на планирането на пътуването: с кого пътуват, с какви транспортни средства стигат до местоназначението си, какви източници на информация използват за планиране на пътуването си;
- Потребителското поведение на туриста: целта на посещението, кои са любимите му занимания, какво му харесва най-много по време на престоя/ пътуването или защо е разочарован;
- Решения за увеличаване на туристическата атрактивност атракция на Окръг Констанца и Област Добрич;
- Удовлетвореност от настаняване, храна, предложение за свободно време, атмосфера/привлекателност на местоположението, инфраструктура за достъп/ посещение, налична информация, облекчения за семейства с деца и др.

2. Документиране и проучване на вторични източници на данни, като се използват официални статистически данни, предоставени от Националния статистически институт, и тези, съществуващи в базите данни на Министерството на туризма.

3. Изучаване на националната и международна литература в тази област, онлайн позиции, съществуващо законодателство на национално ниво и съществуващи стратегии за развитие на туризма на национално, регионално, окръжно или местно ниво.

4. Полуструктурирани интервюта/индивидуални дискусии (полуструктурирани интервюта и анкети с експерти в туристическия сектор, с доставчици на туристически услуги, или свързани с туризма услуги, с хора от широката общественост, към които са адресирани мерките, включени в стратегията, както и със спортисти, които практикуват излизане сред природата (колхозене, каяк, яхта).

Първоначално интервютата трябваше да се провеждат лице в лице, но с избухването на епидемията от COVID-19 някои от тях бяха проведени по телефона. Интервюирани бяха експерти и представители на туристически агенции, за да се разберат проблемите, с които се сблъскват големите туроператори и тяхната визия за туристическия потенциал на района. Целта беше да се търси туризъм в областта на валидиране на решенията, представляващи интерес за проекта. Нишовият туризъм,

воден от малки екипи, много различни от големите оператори, получи специално внимание. Интервюирани бяха хора, които организират иновативни туристически дейности (фестивал на лавандулата, кулинарен и митнически туризъм), с малки групи, и които постоянно тестват нови туристически услуги. Хората от научната общност (музеография, археология) и изкуството (живопис, керамика) бяха интервюирани, за да оценят културния и туристическия потенциал на района. Представители на ресторанти от района бяха интервюирани, за да оценят възможностите за кулинарен туризъм.

Целите на анкетите и интервютата бяха да се идентифицират:

- Настоящите практики, както по отношение на туристическата икономическа оферта, така и по отношение на прекараното време;
- Мненията и стремежите на икономическите агенти в туризма, свързани с разглежданата област;
- Настоящите проблеми, пред които са изправени туристическите икономически агенти;
- Туристически ниши и агенциите, които ги заемат или се опитват да ги направят плодотворни;
- Обществените мнения и стремежи по отношение на пресичаната от маршрутите зона;
- Начините, по които районът в момента се използва за туристически цели.

2. СИТУАЦИОНЕН АНАЛИЗ ЗА РАЗВИТИЕТО НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ

2.1. Изследване на настоящата ситуация, свързана с културния туризъм

2.1.1. Развитие на туризма в световен мащаб

През 2018 г. международният туризъм в света достигна 1.4 млрд. пристигания (+6%), от които 712.6 млн. – в Европа, което съответства на 50.8% от пазара, като ръстът на туристите спрямо 2017 г. е 5.7%. В прогнозно проучване в дългосрочен план, извършено от Световната организация по туризъм, се предвижда по-скромен ръст на туризма в Европа до 2030 г., оценяван на 744 милиона туристи (+1.8%), което се равнява на 41.1% от световния пазар.

Международният туризъм (пътвания и транспорт на пътници) съставлява 29% от световния износ на услуги и 7% от износа на стоки и услуги. През 2018 г. за седма година ръстът на износа на туристически услуги (+4%) е по-висок от ръста на търговския износ (+3%). Според Световната туристическа организация за 2019 г. ръстът на международния туризъм е с 4%, като е налице устойчиво търсене на международни пътувания.

По региони се прогнозира, че след ръста от 6% през 2018 г. се очаква нов ръст от 3% до 4% на международни пътувания. Предвиждат се пътуванията до Азия и Тихоокеанския регион да имат ръст от 5% до 6%, при ръст от 6% за 2018 г., като е налице

все още значителен потенциал за растеж в много развиващи се дестинации. В Америка прогнозата за ръст на туристи е от 2% до 3% през 2019 г., за Африка прогнозите са за ръст между 3% и 5% при растеж от 7% през 2018 г., а за Близкия Изток - перспективите са за ръст от 4% до 6% след ръст от 10% през 2018 година.

Настоящите икономически прогнози подкрепят тези перспективи с очакван световен икономически растеж от 3.7% през 2019 година. Сред първите десет държави с най-големи разходи за туризъм значителен ръст бележат разходите на Руската федерация (+16%), Франция (+10%), Австралия (+9%), САЩ (+7%) и Корея (+6%).

Очакваните тенденции в световен мащаб са:

- Стабилен ръст на разходите за туризъм и на броя на туристите в резултат на развитието на икономиките и навлизането на нискотарифните авиолинии;
- Европа е основна дестинация, обект на туристически интерес. Паралелно с това се очаква увеличаване на интереса към Азия - Китай, Япония, Макао (Китай), Хонг Конг, Корея, Тайван, Индия, както и към Турция, Египет и Австралия;
- Демографските промени в световен мащаб предпоставят навлизане на пазара на нови потребители със специфични ценности и интереси към туристическите продукти, както и промяна на потребностите на различните групи потребители. Това предполага промени в предлаганите туристически продукти и услуги и адаптирането им към изискванията на различните възрастови групи;
- Промяна на туристическите продукти в резултат на информационните технологии и споделената икономика;
- Промени в целите на пътуващите, комбиниране на няколко вида туризъм и самостоятелно организиране на пътуванията.

2.1.2. Развитие на туризма в Европа

Европейският континент е най-посещаваният в света, а туризмът е една от икономическите дейности с най-голям потенциал да генерира бъдещ растеж и заетост в ЕС. Той играе важна роля за ЕС поради икономическия си потенциал и възможностите за създаване на заетост, както и поради значението си за социалната област и околната среда.

В рамките на Европейския съюз туристическият сектор в тесен смисъл (традиционни доставчици на ваканционни и туристически услуги) обхваща 2.3 млн. предприятия, главно малки и средни предприятия (МСП), които по оценки осигуряват заетост на 12.3 млн. души.

През 2018 г. секторът на пътуванията и туризма пряко е допринесъл за 3.9% от брутния вътрешен продукт (БВП) на ЕС и се равнява на 5.1% от активното население (което отговаря на близо 11.9 работни места).

През 2014 г. едно от всеки десет предприятия в европейския нефинансов сектор на икономиката е принадлежало към туристическия отрасъл. В тези 2.3 млн. предприятия са били заети приблизително 12.3 млн. души. Според оценките през 2016 г. в ЕС-28 са функционирали малко над 608 хил. обекти за туристическо настаняване с обща леглова база от над 31 млн. легла.

През последните години като цяло се наблюдава тенденция на повишаване на броя на нощувките в обектите за туристическо настаняване, като е налице 9% ръст на туристите в Европа през 2018 г. Най-значителен е ръстът на туристите в Южна и Средиземноморска Европа, като се увеличава делът на туристите от Китай, арабския и американския пазар, които посещават региона. В Централна и Източна Европа е отбелязан ръст с 6%, като водещи дестинации са Унгария, Грузия и Казахстан. В Западна Европа международните посетители са се увеличили с 6% през 2018 г., като основни дестинации са били Белгия и Франция, следвани от Холандия, Австрия, Германия и Швейцария. В Северна Европа се наблюдава слаб ръст на туристическите посещения в скандинавските държави и намаление с 5% в Обединеното кралство.³

2.1.3. Развитие на туризма в България

Туризмът в България бележи устойчив ръст. През 2018 г. общият брой туристически посещения на чужденци в България е 9,273,345, а ръстът спрямо 2017 г. е 4.4%. Увеличение има при посещенията с цел почивка и ваканция, като са реализирани 5,804,576 посещения и ръст от 5.5%. Посещенията с цел гостуване са 669,908, като те нарастват с 1.3%. Посещенията с цел бизнес туризъм са 1,727,874, като те се увеличават с 10.6%. Посещенията с други туристически цели са 1,070,987. Посещенията с цел почивка и ваканция формират 62.6% от всички туристически посещения. През 2018 г. страните от Европейския съюз продължават да са най-важният генериращ пазар за международен туризъм на България с относителен дял 61.4% и общ обем от 5,690,023 туристически посещения (ръст от 4.4%). Основните пазари на българския туристически продукт през последните години са Румъния, Гърция и Германия, следвани от Турция, Македония и Русия.⁴

Водещи фактори при избора на дестинация са: цените, условията за настаняване и обслужването, климатът, природата и чистотата, и поне представата за тях, сигурността, възможността за разглеждане на забележителности. Над 74% от туристите планират почивките си основно чрез онлайн канали. Продължителността на летните почивки на чужденците в летните курорти е около 6-7 нощувки, а за страната като цяло - между 5 и 6. През останалите сезони продължителността на престоя е 2-3 нощувки, с изключение на януари, когато се увеличава до 4-5.

България разполага с потенциал за развитие на разнообразен туризъм при пълен годишен цикъл, но на този етап редица фактори възпрепятстват неговото оползотворяване. Страната се асоциира основно с морски туризъм, като е налице високо ниво на удовлетвореност от престоя в страната с изключение на пътната инфраструктура, достъпността за хора с увреждания и хигиената.

През първото тримесечие на 2019 г. 929 хил. български граждани са предприели пътуване. 78.4% са пътували само в страната, 17.7% - само в чужбина, а 3.9% са пътували както в страната, така и в чужбина. В сравнение със същото тримесечие на 2018 г. общият брой на пътувалите лица на възраст 15 и повече навършени години се

³ Световна туристическа организация, Световен барометър по туризъм, том 17, брой 1, януари 2019 г., <http://publications.unwto.org/>

⁴ Министерство на туризма, Международен туризъм - България, януари - декември 2018 г., <http://www.tourism.government.bg/bg/kategorii/statisticheski-danni/statisticheski-danni-za-mezhdunaroden-turizum-v-bulgariya-za-2018-g>

понижава със 7.3%.⁵ По-голяма част от туристическите пътувания на лицата на възраст 15 и повече навършени години както в страната (45.4%), така и в чужбина (61.4%) са били с цел „почивка и екскурзия“. През първото тримесечие на 2019 г. като самостоятелни са били регистрирани 1,203.1 хил. пътувания, или 91.2% от общия брой лични пътувания. Относителният дял на самостоятелните пътувания без резервация в страната е 95.8%, а на тези в чужбина - 69.8%. В структурата на разходите по видове с най-голям относителен дял в страната са тези за храна - 33.7%, докато в чужбина са разходите за транспорт - 35.1%.

2.1.4. Развитие на туризма в Област Добрич

Туризмът е приоритетен отрасъл за икономиката на Област Добрич. Областта е територия, вплела хилядолетна история и природни дадености. Това е предпоставка за развитие на морския, маршрутно познавателния, селски и ловен туризъм. Близостта с Варна, Шумен (стари столици) и Румъния, я прави част от един голям туристически ареал. Акваторията на морето и бреговата ивица предлагат много добри възможности за практикуване на водни спортове. Редуват се скални участъци и пясъчни плажове с разнообразни термоенергетични и биоклиматични условия. Значителни по дебит са минералните извори, притежаващи много добри лечебни качества. Богати са горските масиви и горските паркове в крайградските територии по крайбрежието и във вътрешността. Антропогенните условия и ресурси за развитието на рекреацията и туризма включват съвременната култура и културното наследство, недвижими културни ценности (археологически обекти, архитектурни паметници), обекти на културата, изкуството и др. Потенциалът на областта в сферата на природните и антропогенните туристически ресурси се характеризира с уникалното съчетание от природни ресурси (плажове, минерални води) и културно историческо наследство и традиции. На територията на Област Добрич са регистрирани много археологически обекти с обща хронология от VI хил. пр. Хр. до XI в., които предстои да бъдат проучени, както и редица етнографски, исторически, архитектурно-строителни, художествени, урбанистични и паркови центрове с потенциал за развитие на културния туризъм.

Областта разполага със следните недвижими културни ценности с категория „национално значение“: Антична крепост (Община Балчик); Античен некропол (Община Балчик); Късноантична и средновековна крепост в кв. „Хоризонт“ (Община Балчик); Архитектурно-парков комплекс „Двореца“ (Община Балчик); Родната къща на народната артистка Адриана Будевска (Община Добрич); Къща, в която е живял Йордан Йовков (Община Добрич); Историческа местност, свързана със селския бунт 1900 г. (Община Шабла); археологическите резервати: Антична и средновековна крепост „Калиакра“ (Община Балчик) и Праисторически, антични и средновековни структури в м. „Яйлата“ (Община Каварна).⁶

На територията на Област Добрич попадат следните природни ресурси:

- Черноморска ивица: 100 км, в обхвата на общините Балчик, Каварна и Шабла, като на Добруджанското морско крайбрежие се падат 32.24% от дължината на всички

⁵ НСИ, Данни за туризма,

<http://www.nsi.bg/bg/content/1847/%D1%82%D1%83%D1%80%D0%B8%D0%B7%D1%8A%D0%BC>

⁶ Източник: Национален институт за недвижимо културно наследство.

плажове или 31.52% от тяхната площ;

- Природни територии: резервати - Калиакра и Балтата и защитените местности: Дуранкулашко езеро, Шабленско езеро, Долината на дроплите, Яйлата, Орлова могила, Росица, Лозница, Бежаново, Ботаническа градина - Балчик;

- Природни забележителности: Александрийска гора и Арборетум.

Таблица № 1. Защитени територии

Вид	Тип	Размер
1 бр. резерват	(Р)	687.50 ха
1 бр. поддържан резерват	(ПР)	205.60 ха
9 бр. защитени местности	(ЗМ)	1,859.68 ха
2 бр. природни забележителности	(ПЗ)	74.80 ха
ОБЩА ПЛОЩ		2,827.58 ха
Буферни зони около резервати и поддържани резервати	(БЗ)	269.00 ха
ОБЩА ПЛОЩ на буферни зони около резервати и поддържани резервати		269.00 ха

Към благоприятните туристически условия и възможности на областта следва да се посочат изградените голф игрища от най-висок клас, находищата на лечебна кал и добрите транспортни връзки. По отношение на средствата за подслон Област Добрич е сред водещите области от Североизточния район за планиране в страната.

През 2018 г. в областта са отчетени посочените в следващата таблица резултати от туристическата дейност.

Таблица № 2. Основни характеристики

Области	Средства за подслон и Места за настаняване	Легла	Легла-денонощия	Реализирани нощувки		
				Общо	от българи	от чужденци
Общо за страната	3,458	335,597	68,222,919	26,845,013	9,0960,88	17,748,925
Добрич	174	30,532	4,968,830	2,341,454	527,257	1,814,197
Албена	36	17,514	2,598,680	1,529,536	268,379	1,261,157
Области	Пренощували лица			Приходи от нощувки лв.		
	Общо	българи	чужденци	Общо	от чужденци	

Общо за страната	7,799,680	3,889,521	3,910,159	1,455,702,154	1,085,224,585
Добрич	481,049	160,814	320,235	133,891,279	105,889,476
Албена	265,659	67,230	198,429	92,846,058	75,783,846

Налице е увеличаване на наличната леглова база спрямо 2017 г., но не и ареала на предлагането по общини. По-високите резултати, предимно се дължат на дейността на к.к. Албена - символ на чистата плажна ивица, отличаваща се с копринен пясък и вписаните в пейзажа хотели. В останалите морски общини от областта, броят на леглата и резултатите от туристическа дейност е символичен.

2.1.5. Развитие на туризма в Румъния

Културата на румънския народ е изключителна смесица от византийски влияния с древни основи от латински произход, културна комбинация, която няма аналог в света. Можете да я видите, чуete и да ѝ се насладите в почти всеки град, крепост, манастир или исторически обект на румънска територия.

Уникалното културно наследство на Румъния това са обектите на ЮНЕСКО за световно наследство. От римското и дакийското влияние през древността до византийското и славянското влияние през Средновековието - Румъния е изключителна смесица от очарователни съставки.

Изключителни, живописни свидетелства за уникалността са изографисаните манастири в северната част на Молдова, дървените църкви в Марамуреш, крепостта Сигишоара, старите дакийски крепости от планината Оръщие, укрепените саксонски църкви от Трансилвания, но също така и уникалното творение на природата - Делтата на Дунав от северната част на резервата Биосферата на Добруджа.

Румъния се нарежда на 56-то място по показател за конкурентоспособност на туризма от 136 страни, анализирани през 2019 г. от Световния икономически форум, изкачвайки се с 8 места в сравнение с 2017 г. В Източна Европа страната е на 5-то място - след, по реда на стойността на индекса, Словения - 36, Полша - 42, България - 45 (както през 2017 г.), Унгария - 48, изпреварвайки Словакия, която се нарежда на 60-то място. Испания е световен лидер. Всъщност шест европейски държави са сред първите 10: Испания, Франция, Германия, Обединеното кралство, Италия и Швейцария. Европа остава регионът с най-високо ниво на индекс на конкурентоспособност, докато Азиатско-Тихоокеанският регион е регионът с най-висок положителен скок на този индекс.

Таблица № 3. Индекс на конкурентоспособност (по ранг)

Страна	2011	2013	2015	2017	2019
	Ранг	Ранг	Ранг	Ранг	Ранг
Чехия	31	31	37	39	38
Словения	33	36	39	41	36

Хърватия	34	35	33	32	27
Черна гора	36	40	67	72	67
Унгария	38	39	41	49	48
България	48	50	49	45	45
Полша	49	42	47	46	42
Словакия	54	54	61	59	60
Румъния	63	68	66	68	56
Сърбия	82	89	95	95	83
Украйна	85	76		88	78
Молдова	99	102	111	117	103

Източник на данни: Конкурентоспособност на туризма

През 2018 г. 2,796,622 чуждестранни туристи са пристигнали в Румъния, харчейки средно около 800 долара всеки. Трябва да се отбележи, че България, с население по-малко от половината в сравнение с Румъния, има около 8-9 милиона чуждестранни туристи годишно. Броят на чуждестранните туристи в България се е увеличил с 4.4% през миналата година, до рекордно ниво от 9.273 милиона души, от които 1.377 милиона души в Румъния, което е увеличение с около 21% спрямо 2017 г. Според данни на министерството на туризма на България. Само 2,234,520 чуждестранни туристи идват в Румъния, харчейки средно по 766 долара всеки. Трябва да се отбележи, че България или Унгария - страни с по-малко от половината население на Румъния - имат около 7,099,000, съответно 14,316,000 чуждестранни туристи годишно. В Румъния туристическата индустрия представлява 2,318.9 милиона щатски долара, което означава 1.3% от БВП. Общият индекс се изчислява чрез няколко компонентни индекса. Например по отношение на пътищата Румъния е на 126-то място от разглежданите 136 държави. По-точно, Румъния има много нисък резултат за подиндикатора за инфраструктура: 2.4 въздушна инфраструктура, съответно 2.8 сухопътна и пристанищна инфраструктура. По отношение на лекотата на намиране на квалифицирани служители държавата е на 130 място. По отношение на броя на работните места в този отрасъл има 189,769 служители, представляващи 2.2% от общия брой.

Румъния е на 131-во място - само 5 (пет) държави в света са по-слаби - по приоритета, предоставен от правителството на туризма, въпреки че туризмът е един от традиционните начини за увеличаване на БВП в Румъния, поне в изявленията на много политици. Нещо повече, държавата е на 131 място в света по отношение на маркетинга и ефективността на марката при привличането на туристи в Румъния. Следователно парите, инвестирани в панаири, брендиране на страната, Dracula Parks, я извеждат на 6-то място в света по способността да привлича туристи. По принцип, в сравнение с други страни на Балканите и Източна Европа, Румъния е получила най-ниския резултат

по подиндикатора Природни и културни ресурси от 3.0, съответно 2.3.

2.1.6. Развитие на туризма в Окръг Констанца

Туризмът в региона се характеризира със съществуването на специфични природни ресурси, като Черноморското крайбрежие и делтата на река Дунав, известните минерални извори в страната и в чужбина, агротуристическите пансиони (особено в планинските райони Вранча и Бузю и делтата на Дунав). Също така, религиозният туризъм присъства в региона, особено чрез манастирите в Северна Добруджа, в планините Бузю и Вранча, Окръг Галац, както и чрез културния туризъм, присъстващ чрез наличието на културни останки (археологически обекти, мемориални къщи).

Югоизточният регион е съсредоточил през 2011 г. приблизително 1/5 от общите структури на рецептивния туризъм, като 974 структури са с капацитет за настаняване от над 14.3 милиона места-дни (21% от общия капацитет на национално ниво). През същата година те регистрират над 1.13 милиона туристически пристигания (16.1% от общия брой на страната) и над 4 милиона нощувки (22.5% от общия брой на страната). От крайбрежията на европейския континент, притежаващи специфична уникалност, Черноморското крайбрежие е известно със своя балнеоклиматичен туризъм.

Съчетанието от вода, пясък, въздух и слънце има терапевтичен ефект. Въздухът е добре йонизиран с морски аерозоли, които заедно с влиянието на вълните генерират специални условия за таласотерапия; в допълнение, някои курорти като Ефорие Норд, Мангалия, Костинешци, Нептун, Текиргьол са едновременно курортни и балнеолечебни курорти. Многобройните услуги, предлагани по крайбрежието (детски клубове, закрити и открити басейни, детски басейни, оборудвани с пързалки, детски площадки, зелени площи за спорт на открито, съоръжения за СПА услуги и фитнес зали и др.) са довели до развитието на развлекателния туризъм. С ниската соленост в сравнение с други континентални морета (само 17%), туристите могат да практикуват подводни и водни спортове без ограничения.

Делтата на река Дунав, втората по големина делта в Европа (след река Волга), е специална атракция с голяма научна стойност и висок туристически потенциал, особено след включването ѝ през 1990 г., заедно с други съседни природни зони, в биосферния резерват на делтата на Дунав, която може да бъде използвана чрез практикуване на следните други видове туризъм:

- Туризъм за почивка и отдих (практикуван чрез услугите на туроператори);
- Опознавателен (културно-опознавателен) туризъм, практикуван индивидуално или чрез организирани екскурзии, чрез които се изследва разнообразието на дивия пейзаж, комбинирайки пътувания с лодка, ръчно задвижвана по живописни канали с походи по каналите или по бреговете на реките и морето и др.;
- Специализиран - научен туризъм (за специалисти, изследователи, студенти);
- Агротуризм (туристите се посрещат и придружават от местните жители, за да посетят делтата на Дунав);
- Туризм за водни спортове (село Кришан);
- Туристическият спортен риболовен туризъм е високо ценен от посетители от

всички възрасти през всеки сезон за риболов за всякакъв вид риба;

- Специфичен за делтата на Дунав е нишевият туризъм (например наблюдение на птици, фотосафари). В делтата на Дунав има редки видове, които липсват в други райони на континента: 30 вида екосистеми и 5,429 видове - от които 1,839 растителни видове и 3,590 животински видове, като се има предвид, че в делтата на река Дунав живеят 331 видове водолюбиви птици, включително по-голямата част от европейската популация на обикновен пеликан (*Pelecanus onocrotalus*) и къдрав пеликан (*Pelecanus crispus*), 60% от световната популация на дребни корморани (*Phalacrocorax pygmaeus*) и 50% от световната популация на червеногуши гъски (*Branta ruficollis*) (през зимата).

Не може да се каже, че Югоизточният регион се характеризира с висок и разнообразен туристически потенциал. Богатото наследство от природни ресурси, както и културното наследство благоприятстват практикуването на много видове туризъм, като: крайбрежен, планински, круизен туризъм, селски и екологичен туризъм, културен и религиозен туризъм.

2.2. Общи фактори, за България и за Румъния, отчитащи развитието на туризма и необходими за проекта

❖ Търсене

Според дефиницията на Cooper et al. (1993) търсенето в туризма е „общият брой лица, които пътуват или биха искали да пътуват и да използват туристически съоръжения, инфраструктура и услуги на места извън местата на постоянната им работа или пребиваване“. Изхождайки от тази дефиниция, търсенето на културен туризъм сред българи и чужденци може да бъде измерено в конкретни стойности. Преди това обаче е важно да бъдат направени някои уточнения, свързани със изследваните данни:

- Тъй като културният туризъм, съгласно дефиницията в настоящия анализ, включва културно-исторически, фестивален/събитийен, кулинарен и винен туризъм, са представени дялове на практикувалите поне един от изброените подвидове туризъм, т.е. без натрупване, защото едно лице в рамките на едно пътуване може да практикува повече от един вид културен туризъм;

- Вземат се предвид и стойностите, изчислени към цялото население на съответната страна, така че при нужда да могат да бъдат екстраполирани в брой;

- За допълнителните изчисления при чужденците могат да се използват данни за външните пазари, тъй като делът на посещаващите България, измерен спрямо обема на целия генериращ пазар е много нисък, и значителните дялове практикуващи културен туризъм в рамките на страната на практика не представят действителния размер на търсенето.

Търсенето в туризма зависи от външни и вътрешни фактори:

- **ВЪНШНИ ФАКТОРИ:**

- ✓ Гео-политически - напрежения, войни, тероризъм, протести;
- ✓ Социално-икономически - доходи, заетост, демографска структура на населението;

- ✓ Наличие на основни услуги - подходящо настаняване, транспорт, инфраструктура;
- ✓ Сегментация на туристите;
- ✓ Туристическа политика;
- ✓ Промотиране, което повишава или създава търсене;
- ✓ Медийно представяне - с акцент върху положителните страни и препоръка или с акцент върху негативните аспекти в дестинацията.

• ВЪТРЕШНИ ФАКТОРИ:

- ✓ Опосредстващи пътуването - икономически и социални фактори, комбинирани с въздействието на доставчиците на туристически продукти. Свързани са с личните възможности на индивида да пътува. Основни сред тях са времето и парите;
- ✓ Мотивационни - свързани са с причините, поради които хората желаят да пътуват и се включват в туризъм.

Данните показват, че за привличането на повече туристи с интерес към културата на страната, е необходимо обектите и природата около тях да са достатъчно добре поддържани, а цените да не са твърде високи. Тоест, трябва да се положат усилия културно-историческите паметници да се превърнат в по-добре работещи маркетингови обекти, без това да наруши автентичността им.

Практикувалите културен туризъм изтъкват като важни за избора си на дестинация няколко причини: природните особености на страната, усещането за уникалност и специално изживяване, както и достъпността на туристическите обекти от гледна точка на инфраструктура и транспорт. В този смисъл, страната ни очевидно притежава основните предпоставки, необходими за привличането на туристи за практикуване на културен туризъм.

Българите, независимо от възрастта и населеното място, в което живеят, очертават два основни фактора, които предопределят избора на дестинация и продължителността на пътуването. Това са финансовата възможност и свободното време. Под „свободно време“ се разбира не само личното време, но и възможността за пътуване на членовете на семейството, а при по-младите - на техните приятели.

Пътуващите само в страната с по-ограничени финансови възможности и в по-малките градове избират най-близките дестинации до тяхното населено място, както и познати места, където няма изненади. Поведението им е продиктувано основно от факта, че те нямат допълнителни финансови ресурси, с които биха могли да посрещнат една непредвидена ситуация. За голяма част от хората дългосрочното планиране на времето също е проблем. Наблюденията на туроператорите са, че българските туристи са започнали да се организират по-добре и да записват по-рано почивките си, но тези периоди все още не са много дълги. Възможността всичко да се случва без особена организация и в рамките на близки разстояния в България (отнася се и за Румъния) обуславят самостоятелното и спонтанно пътуване в страната. Има много места, които могат да се видят в малък периметър около населеното място и са достъпни с кола. От значение е и подобреното състояние на пътната инфраструктура в страната. Тук става въпрос не само за вече наличната магистрала, но и за второстепенната пътна

мрежа.

Може да се каже, че и за България, и за Румъния, основните фактори за избор на дестинация са:

- Лична безопасност и сигурност;
- Съхранена природа в дестинацията;
- Възможност за почивка (релакс).

Търсенето на определен вид туризъм се предопределя още от:

- Търсенето на други туристически продукти и услуги - потвърждава, че културният туризъм у нас се практикува в комбинация с почти всички останали видове туризъм, което означава, че не е задължително той да се предлага единствено самостоятелно, но и в комбинация с други възможности. Така увеличаването на търсенето на основния продукт (напр. морски или планински туризъм) ще доведе до увеличаване на търсенето и на културен туризъм;

- Конкуренцията - независимо, че държавата може да е на челно място по наличие на туристически ресурси, основните конкуренти на страната в културния туризъм може да се справят по-добре, заради значително по-високите бюджети, които инвестират в развитие и промотиране;

- Сезонността - данните от проучванията показват, че макар да има някои колебания в дяловете по сезони, културният туризъм остава единственият вид туризъм, който се практикува във всички сезони. Това дава отлични възможности за развитие на продукта, с особен акцент в неактивните сезони;

- Модата - важно е всяка държава да бъде определена като разпознаваема и като модерна дестинация за културен туризъм. Един от основните дефицити в това отношение може да бъде липсата на привлекателен разказ за държавата като място за култура.

❖ **Предлагане**

Според дефиницията на Cooper et al. (1993) предлагането в туризма е „предлагане на всички активи, услуги и стоки за ползване или покупка от страна на посетителите в рамките на техните пътувания“. Предлагането включва съвкупността от атракции в една дестинация и предопределя търсенето на туризъм в дестинацията. *Предлагането включва още:*

- **Осигуряване на необходимото за развитието на туристическата индустрия от страна на правителството/ дестинацията** - поддръжка, промотиране и управление на туристическите съоръжения и ресурси;

- **Туристически ресурси**, които са необходими за развитието на съответния вид туризъм;

- **Инфраструктура** - комуникации, настанителна база, транспорт;

- **Услуги по посрещането на посетителите** - туроператори и туристически агенции, туристически информационни центрове, управление на туристическите

потоци.

Специфична характеристика на предлагането е, че неговите елементи често са фиксирани пространствено (напр. хотелите, ресторантите и атракциите). Това означава, че бизнесите трябва да вложат значителни капиталови разходи в различни форми на туристически услуги и центрове, за да гарантират, че дестинацията ще изглежда по начина, по който потребителите очакват, както и да участват в промотирането на индивидуалните си продукти и услуги.

Туристическата политика на всяка от страните е регламентирана в Закона за туризма и други нормативни актове. Основен стратегически документ, на който е подчинено развитието на всички видове туризъм, е Актуализираната Национална стратегия за развитието на туризма в дадената държава за определен период.

На територията на страните има регистрирани туристически сдружения, като част от тях са свързани с културния туризъм. Всяка държава има Национален туристически регистър с регистрирани екскурзоводи.

2.3. Заключение, критични бележки и предложения относно културния туризъм

Съвременният човек изпитва все по-голяма нужда от качествени преживявания и нови познания, от духовно усъвършенстване и баланс, от контакт с местата и културите, които посещава, от приключения и откъсване от ежедневието. Това предопределя и търсенето на нови видове туристически продукти (или модификации на традиционните). Сред тях културният туризъм, с всички негови подвидове, заема централно място.

Същевременно навлизането на новите технологии, социалните мрежи и виртуалното, наред с физическото битие, променят драстично вземането на решение за почивка, както и процесите преди, по време на и след самата почивка. Това, от своя страна, води до нови начини на предлагане и необходимост от повече креативност при оформирането на туристическите пътувания. Културните обекти (разбирани като места, храна и напитки, характерни за дестинациите) са представени с въображение и разбиране за най-съкровения човешки потребности.

Трансграничният район Констанца-Добрич е все още далеч от тези нови направления в развитието на туризма изобщо и в частност - на културния туризъм. Към момента, независимо че се използват съвременни комуникационни канали, няма достатъчно креативност в предлагането на културен туризъм, което пречи на региона да реализира пълния си потенциал.

Въпреки множеството опити за стратегическо планиране в културния туризъм, към момента липсва действаща стратегия за развитието му. Такъв документ е предвиден в Плана за действие към Актуализираната НСУРПБ 2014-2030 г., където културният туризъм е посочен като приоритетен продукт, наред със здравния туризъм (доминиращи продукти са морският и планинският туризъм).

Налице са и други проблеми в областта на културния туризъм, свързани с управлението на културните обекти, взаимодействието между институциите, сътрудничеството между самите обекти, информационната осигуреност. Все още не са

развити туристическите райони и техния културен потенциал.

Трансграничният район Констанца-Добрич разполага с огромно културно-историческо наследство, има дългогодишна традиция в провеждането на успешни културни, музикални, арт и други фестивали и събития. Районът е разпознаваем и с красивите си църкви, както и с характерната си вкусна местна кухня и разнообразието си от вина. Всичко това представлява значителен потенциал за развитие на културен туризъм във всичките му форми, особено когато се използва в комбинация.

Водещ под-продукт следва да бъде културно-историческият туризъм, заради уникалните културно-исторически обекти на територията на региона, предлаган съвместно с фестивалния, събитиен и творчески туризъм, заради неговата естествена свързаност с културата и историята на дестинацията. Необходимо е да се постави акцент и върху кулинарния туризъм, който набира все по-голяма популярност. Под-продукти с потенциал са религиозният и виненият туризъм, тъй като те представляват интерес за специфични аудитории.

Основен приоритет в развитието на културния туризъм в следващите години следва да бъде устойчивостта.

Устойчивият културен туризъм представлява интегрирано управление на културното наследство и туристическите дейности, съвместно с местната общност, създавайки социални, екологични и икономически ползи за всички заинтересовани страни, за опазване на материалното и нематериалното културно наследство и устойчивото развитие на туризма⁷.

За развитието на устойчив културен туризъм могат да се формулират следните препоръки:

- Инвестиции в дигитални технологии, управление на посетители, съоръжения, включително интерпретация и инфраструктура;
- Насърчаване на включването на местните общности в управлението на културното наследство;
- Повишаване на капацитета в образованието и обучението в областта на устойчивия културен туризъм;
- Насърчаване на отговорен туризъм и съдействие на операторите на културното наследство и бизнеса в културния туризъм в съответствие с Целите за устойчиво развитие на ООН на европейско, национално, регионално и местно ниво;
- Използване на интегрирани модели за управление на културното наследство, които включват непрекъсната оценка на използването, достъпа и регионалните характеристики на посетителските потоци;
- Гаранция, че културното наследство е на първо място в плановете и политиките, включително туризма, икономиката, използването на земите, околната среда, социални и други важни области;

⁷ Европейска комисия, Европейска година на културното наследство, препоръки за устойчив културен туризъм, https://europa.eu/cultural-heritage/toolkits/sustainable-cultural-tourism-recommendations_en

- Насърчаване на създаването на мрежи, платформи за цифрово партньорство, публични и частни партньорства за решаване на проблемите с капацитета и достъпа в горещите точки;
- Подкрепа и насърчаване на обекти и практики за културно наследство за разработване на извънсезонни дейности;
- Изграждане на капацитет и подобряване на координиращите действия на различни нива на управление и политики, включително туризъм, околна среда и иновации, за да се подпомогне преминаването към по-устойчиви практики за инвестиции и финансиране в туризма;
- Насърчаване на интегриран подход и засилване на сътрудничеството между държавната власт, местната власт, неправителствения сектор и бизнеса на регионално ниво за разработка на общи стратегически планове;
- Подкрепа за участие в мрежи, партньорски схеми, програми за сътрудничество и инициативи на различни нива на управление (регионално и местно);
- Разширяване на използването на подходите и инструментите отдолу - нагоре (когато е приложимо) при разработването на политиката, стратегическото планиране и управление и включване на всички заинтересовани страни;
- Активна подкрепа на схемите за сътрудничество, които улесняват обмена на добри практики и знания при спазване на принципа на субсидиарност;
- Насърчаване на междусекторния подход във всички туристически сектори, така че да се вземе предвид устойчивостта;
- Активни кампании за повишаване на осведомеността чрез използване на всички форми на традиционен и дигитален маркетинг за насърчаване на отговорен туризъм с акцент върху околната среда и етичен подход към туризма;
- Насърчаване на осведомеността за устойчивост в образователните политики на всички нива на образование;
- Подкрепа на академични и иновативни изследвания на устойчивия културен туризъм за разработване на показатели (капацитет на достъп, достъп, енергийна ефективност, отговорно боравене с отпадъци и други), инструменти за оценка и подходи при регистриране на количествени и качествени данни;
- Осигуряване на адекватно и непрекъснато финансиране за опазване и представяне на културното наследство (материално и нематериално);
- Реинвестиране на приходи, генерирани от туристически такси и такси, в местни обекти и практики за културно наследство, които да бъдат използвани за защита, развитие и поддържане;
- Подкрепа на алтернативни форми на туризъм с акцент върху ниското въздействие и отговорен туризъм, особено, но не изключително, в райони с ниска натовареност или обременени от прекомерна употреба;
- Насърчаване на усещането за „собственост“ на културното наследство в общността чрез повишаване на осведомеността, посещения на местата и изграждане

на капацитет;

- Стимулиране на местното участие в мрежи, партньорски схеми, синергии, сътрудничества, програми и инициативи;
- Насърчаване на възстановяването на старите обичаи, традиции и практики като средство както за опазване на нематериалното наследство, така и за създаване на допълнителна културни оферти с преживявания;
- Приемане на подходящи планове за управление на обекти за осигуряване на баланс между опазването и съхраняването на ресурсите на културното наследство и достъпа на посетителите и съоръженията;
- Използване на междудисциплинарни научни инструменти за провеждане на проучвания върху въздействието на посетителите и разработване на стратегически показатели за приоритизиране на устойчивия капацитет на натоварване на обектите - съответно корекции в потока на посетителите в полза на целостта на културните и природните ценности;
- Изследване на креативни начини за активно включване на местните общности в проекти с акцент върху по-младите поколения;
 - Интегриране на материалното и нематериалното наследство в дизайна на нови оферти/ преживявания/ туристически продукти в културния туризъм и осигуряване на подходяща адаптивна повторна употреба на културни сгради;
 - Разработване на програми за обучение на персонала за повишаване на осведомеността за устойчивостта, проблемите на околната среда, отговорен туризъм и т.н.;
 - Разработване на стратегии за набиране на средства за защита и представяне на културното наследство, включващи публично-частни партньорства, финансиране на множеството, филантропия и други.

Препоръки за туристически асоциации, оператори и предприемачи:

- Инвестиция в дългосрочни планове за икономическо и предприемаческо развитие, които включват устойчивост и социална отговорност като част от бизнес стратегията;
- Консултиране с местните общности за разработване и съгласуване на висококачествени туристически оферти/ преживявания/ продукти, базирани на автентично културно наследство;
- Предоставяне на насоки и обучение за отговорен туризъм както за практикуващите туризма (туроператори), така и за потребителите (индивидуални пътуващи);
- Подпомагане на стартиращи клъстери за предприемачество в културния туризъм;
- Възползване от съществуващи приложения (например Околна среда на ООН) или разработка на нови онлайн инструменти и цифрови приложения за измерване на въздействието на посетителите;

- С подкрепата на местните общности, популяризация на нови дестинации и улесняване на интегрирания маркетинг;
- Разработка на ценова структура, която насърчава по-дългия престой и посещенията в слаб сезон;
- Публикуване на данни за туризма, за да се даде възможност за оценка, наблюдение и картографиране на променливата динамика в областта от местните и националните власти;
- Подкрепа на местния бизнес и предпочитания към местните продукти за насърчаване на уникални предложения;
- Гарантиране на положителна работна среда чрез създаване на постоянна заетост или дългосрочна заетост през слаб сезон.

Предвид състоянието на културния туризъм, следването на подобни препоръки е крайно амбициозна, и към момента непосилна задача. Необходимо е обаче да се възприеме тази линия на поведение в краткосрочното и средносрочното планиране с цел осигуряване на положителни резултати и съответствие с най-добрите световни практики в дългосрочен план.

3. ПОДГОТОВКА НА ПРЕДЛОЖЕНИЕ/ВАРИАНТИ ЗА 4 (ЧЕТИРИ) МАРШРУТА И ИЗБОР НА ОКОНЧАТЕЛНА ВЕРСИЯ НА 4 (ЧЕТИРИ) МАРШРУТА

3.1. Определяне на главна ос/гръбнак на културните маршрути

Главна ос/ гръбнак на културния маршрут е оста, която съединява отделните населени места според водещия признак на всеки маршрут. За да се определи главната ос на културните маршрути са проведени първични и вторични проучвания. Първичните проучвания включваха провеждане на: 1) дискусия със заинтересованите страни, 2) полуструктурирано интервю и 3) анкетно проучване сред заинтересованите страни - местна администрация, местни инвеститори и собственици, хора, живеещи на територията, персонал на туристически агенции, членове на групи за дейности на открито в близките градове, експерти по история, етнография и т.н. Вторичните проучвания включваха проучване на готови документи и нормативната база в интернет и на хартиен носител.

Крайната цел на комплексната оценка на културния и туристическия потенциал на обектите от регион Констанца-Добрич е подбор на най-значимите от тях за включването им в 4 (четири) съвместни културно-туристически маршрута. Оценката на техния потенциал се осъществи чрез разработена методика и избрани критерии, изисквания и показатели. Мненията на участниците в дискусията, анкетните проучвания (заинтересованите страни) и интервютата, са отчетени и обобщени.

Анализът показва, че трансграничният район Констанца-Добрич има потенциал за развитие на културен туризъм във всички основни направления: културно - исторически туризъм, фестивален, събитийен и творчески туризъм, религиозен и поклоннически туризъм, кулинарен и винен.

Четири културно-туристически маршрута трябва да представляват верига от

тематично свързани интегрирани фокусни точки за спиране, които насърчават развитието на регионалната идентичност и колективната памет.

Изборът на елементи може да бъде разширен и към неразработени туристически дестинации, непопулярни места с все още нецялостно проучени структури, благодарение на възможността за използване на съвременните техники и технологии в областта на опазването на културното наследство - при идентифицирането, изследването, документирането и представянето му.

Извеждането на критерии за анализ и оценка се съобразява и с очакваните тенденции и динамика в поведението на туристите, а именно:

- Нарастващо търсене от страна на туристите към качеството, автентичността, привлекателността и разнообразието на туристическите услуги;
- Нарастващи изисквания на туристите към качеството на техническата инфраструктура и предлагането на специфични услуги;
- Насочване на предпочитанията на туристите към културния туризъм;
- Нарастване дела на младежите, особено на студентите сред туристите;
- Увеличаване броя на възрастните туристи;
- Увеличаване ролята на информационно-комуникационните системи в туристическия бизнес във връзка с търсенето, планирането и провеждането на туристическите пътувания.

Дефинирането на главната ос има за цел да гарантира, че всеки един маршрут ще покрива територията на целия регион, като отразява местните специфики и позволява да се излязат силните страни на всяка община, като по този начин се привлича максимален туристически интерес.

3.2. Определяне на основни елементи на културните маршрути

Основни елементи на всеки културен маршрут са най-популярните, разпознаваеми и посещавани от туристи обекти. Те имат потенциал за насърчаване развитието на останалите обекти, включени в маршрута, тъй като се предвижда да бъдат маркирани комплексно.

При избора на основните елементи на всеки един от културните маршрути е оценена тяхната културна и туристическа стойност, от гледна точка на специфичните характеристики, значимост, потенциали и изискванията, на които трябва да отговаря, за да бъде определен като туристически приложим (достъпност, комплексност, привлекателност и други).

Отчитайки същността на маршрута, на първо място са изведени показателите за културната стойност на обекта. В тази характеристика се отчита значението и значимостта на културните обекти, които да обогатят познанията за специфичната култура на населението в трансграничния регион.

Обектът трябва да има потенциал да:

- Даде информация, която ще допринесе за разбирането на местния бит на

населението;

- Допрinese за нови познания за културните традиции в региона;
- Даде знания, които ще помогнат за сравнителен анализ на подобни места.

Обектът има висока стойност, когато е с потенциал да даде информация, която ще допрinese за разбирането на местния бит на населението от региона, ако може да се докаже, че нещо на мястото или в комбинация от мястото и свързаните с него документални материали/артефакти и предмети може с допълнително проучване да разкрие информация, която ще допрinese за разбиране миналото на разглеждания регион.

Основните елементи на културните маршрути могат да се обособят според вида културен туризъм, към който са насочени. Тези видове туризъм се дефинират както следва:

- Културно-исторически туризъм;
- Фестивален, събитиеен и творчески туризъм;
- Религиозен и поклоннически туризъм;
- Кулинарен и винен.

3.3. Публичният имидж на Добруджа: „неизползван туристически потенциал“

В част от националната общественост (предимно образованата) районът се смята за живописен, интересен, нетипичен и екзотичен, който си заслужава да бъде посетен. Важно е, че този образ съществува дори при липса на преки преживявания при хора, които не са посещавали вътрешността на Добруджа (с изключение, разбира се, на брега и делтата на Дунав). Тази представа се основава на: а) нетипичната история на района (гръцки, а след това римски градове, принадлежали и към Османската империя); б) етническото разнообразие на района; и в) разсъжденията, които ги свързват със задоволяването на индивидуалните нужди от по-висока степен (знания, самореализация). Разсъждения, които имат обосновката: „Районът е много различен от останалата част на страната, така че е интересен“.

Този образ на Добруджа е отговорен и за съществуването сред публичната администрация или местните бизнесмени на мнението, че „районът има туристически потенциал“. Това убеждение често се появява в дискусии за развитието на Добруджа, но рядко се третира критично, като общо погледнато е част от местния патриотичен дискурс, във формален и неформален контекст. Очевидно е, че само критичният и аналитичен подход на темата може да доведе до разработването на приложимите планове за развитие и районът трябва да бъде адаптиран към стандартите на съвременния туризъм.

3.4. Потребности и мотивация на туристите

Цялата тази визия за „неизползвания потенциал на Добруджа“ е опростена, тъй като нуждите и мотивацията на хората, когато практикуват туризъм, са много по-разнообразни. Често на „туриста“ се гледа като на вид гъба, която чака да бъде

пропита с неоткритите красоти на района. В действителност хората имат сложни нужди и мотивация.

От психологическа гледна точка пропуските в пътуването в района стават ясни, когато се изправят пред пирамидата на потребностите на Маслоу. Липсата на инфраструктура, свързана с физиологични нужди (храна, физически комфорт, достъп до тоалетни), нужди в основата на пирамидата, се считат за важна бариера от туристическите агенции. На местата с туристически потенциал (руини или природни обекти) липсват тоалетни, хранителни магазини (или просто павилиони) или малки кафенета. Туристите от организирани групи се нуждаят от условия за възстановяване след пътуването с автобус, възможност за закупуване на напитки и храна. Екскурзоводите често трябва да спират в края на някаква гора, позната на шофьорите, за да могат туристите да задоволят нуждите си при унизителни условия. Също така, някои от пътищата са в лошо състояние, което увеличава дискомфорта, усещан от туристите. Без да отговорят на тези основни нужди, агенциите няма да могат да доведат туристи до повечето места с „туристически потенциал“.

Друг проблем е балансът между времето за посещение и времето за път. Посещението на руините на една обикновена крепост, без други информативни, илюстративни материали, при липса на кафене или магазин за сувенири, отнема малко от деня. Съотношението между времето за посещение и времето за пътуване е твърде малко и усилията за пътуване не се възнаграждават. И за туристите, и за агенциите проблемът е в рентабилността. Освен това много от археологическите обекти не са поставени в контекст чрез подробни обяснения и илюстрации, а любопитството на туристите не е удовлетворено. Те инвестират в спестявания през цялата година и търсят уникални възможности за задоволяване на желанията си възстановяване на енергията си.

3.5. Актуални туристически ниши в Добруджа

Колоезденето през последните години се разраства както в България, така и в Румъния, и неговото развитие е част от една глобална тенденция. В много случаи групите за колоездене са относително стабилни и членовете им имат приятелски отношения. Групите са организирани повече или по-малко официално, било в колоездачни асоциации, било в групи приятели. Маршрутите са както шосейни, така и офроуд, изминатите разстояния варират много, в зависимост от състава на групата или вида на маршрута (шосейните маршрути могат да бъдат по-дълги, защото по-лесно се преминават). Групите са относително разнородни по отношение на физическото състояние на членовете или по отношение на честотата на колоездене. Маршрутът, избран за изходна точка, може да започне от мястото на пребиваване или велосипедистите да карат автомобилите си до началната точка. Спортният характер на пътуванията може да бъде повече или по-малко изразен, като често се комбинира със забавление в компанията на приятели.

Колоездачните асоциации организират състезания по пътища или офроуд. Такива състезания могат да представляват регионален интерес или да се превърнат в национални състезания. Дължината на състезателните маршрути варира в зависимост от категорията велосипедисти, към които е насочен и вида на маршрута (шосеен или офроуд). Те могат да варират от няколко десетки километра до над 200 километра. Такива състезания по пътищата може да се организират на различни разстояния.

Организаторите трябва да осигурят помощно устройство за двама души, контролни пунктове за участниците, раздаване на вода и храна за тези, които участват. Като цяло състезанията предвиждат такса за участие. В зависимост от трудността на маршрута, броят на участниците може да варира от няколко десетки до над сто.

Религиозният туризъм се практикува в трансграничния регион Констанца-Добрич. В Румъния манастирите „Кокош“, „Челик дере“, „Дервент“ и пещерата „Свети Андрей“, а в България манастирът „Св. Пророк Илия“ и Двубредното светилище „Мустафа Канаат - Св. Илия“ (община Крушари), скалният манастир „Гяур евлери“ и скалната обител „Тарапаната“ (община Тервел), манастирът „Св. Екатерина“ (община Каварна), са едни от най-популярните дестинации. В някои от тях се предлагат места за настаняване за посетителите, но въпреки това проблемът с отварянето на манастирите за обществеността е стар, а модернизацията, свързана с настаняването и посещенията (килии, манастирски дворове), е очевидно наложителна.

3.6. Препоръки

В момента, с изключение на крайбрежието, Южна Добруджа няма подходящите ресурси за опознавателен туризъм, разпределен в продължение на няколко дни. Туристическите маршрути обаче могат да функционират символично като средство за популяризиране на района с лесно запомнящи се забележителности.

Използването на маршрутите може да бъде фрагментарно и адаптирано към моментното поведение на потребителите. С карта на маршрутите (обектите и местоположението им) туристите могат по-лесно да избират удобни за посещение забележителности, тези които срещат по пътя си или тези, които позволяват полудневно пътуване.

Местните власти трябва да участват или да координират всяка стратегия за развитие на туризма. Това трябва да включва сътрудничество между местните власти, включително чрез предлагане на национални и регионални мерки и политики. Отвъд целта, която често се поставя под въпрос, трябва да се има предвид отговорността за достъпността до историческите, културните и природните ресурси, независимо от доходността им. Отговорността на местните власти трябва да надхвърля местните граници. Твърде високите такси за посещение на обекти и съсредоточаване върху генерирането на пари от природни или исторически ресурси ограничават на част от посетителите достъпа до тях. Следователно проектите за развитие на туризма трябва да бъдат етични.

С изключение на морския бряг, възможностите за местен туризъм са ограничени. Ролята на администрациите може да се изразява и в установяването на контакти между организаторите на маршрути (било самите агенции, или нишови участници) и потенциални местни доставчици на услуги. Те могат да участват и в идентифицирането на туристическите възможности и в проектирането на туристически услуги, заедно с туристическите агенции. Кметствата могат да определят лице, отговорно за активното търсене на възможности за туризъм, което ще поддържа контакт с туристическите действащи лица, потенциални местни доставчици и да докладва за развитието на търсенето на туристически услуги.

4. МАРШРУТИ

4.1. Маршрут, свързан с религията (Маршрут „Религиозна Добруджа“)

4.1.1. Обекти в Окръг Констанца

1. Джамия „Султан Есмахан“ - гр. Мангалия

Джамията „Есмахан Султан“ в Мангалия е един от най-важните исторически и религиозни паметници в южната част на румънското крайбрежие. Построена е от дялан камък, изваден от руините на град Калатис от екип турски майстори. Заобиколена е от гробище, ценно колкото самия паметник, което съдържа мюсюлмански гробове на възраст над 300 години. И джамията, и гробището са в списъка на историческите паметници в Румъния. Построена е през 1575 г. от дъщерята на султан Селим II (1566-1574), която е съпруга на Соколлу Мехмед паша, везира на баща ѝ. Джамията е архитектурен паметник в мавритански стил, специфичен в сравнение с турските сгради в Добруджа. Особеност на конструкцията ѝ е, че каменните блокове са свързани помежду си, без да се използва свързващо вещество, а само с помощта на стоманени скоби, изляти на място в каменни дупки. На входа ѝ има дъбови опорни стълбове. Таванът, украсен с дърво, е произведение изпълнено с красота и художествено майсторство. Чрез вътрешна вита стълба може да се стигне до терасата в горната част на минарето. Отвън се открояват верандата, стълбовете и дървените парапети. На двора на мястото за поклонение има каменна чешма, построена с камъни от древна гробница. След 1989 г. турските гробове и самата джамия са ремонтирани, двора е ограден с висока ограда, а през 2008 г. и основата на сградата е възстановена.

2. Констанца - мултиконфесионален център

Констанца разказва историята на древногръцката крепост Томис и е най-старият град в Румъния, рядко нейно съкровище. Може би единствен в Европа, като сборен осмогълник от места на различни култури. Той се намира на малко пространство, но е необработен диамант с неизчерпаем туристически потенциал. Истинско чудо е, че Констанца може да разкаже чрез своите църкви за това какво е преживяла, какво е предложила като модел. Православните християни, католици или протестанти, мохамедани, григориански арменци, всички заедно са част от общото наследство на това място. Конфесионалният осмогълник на стара Констанца е безценно наследство на града. Местата за поклонение, все още носят спомените за етническите общности, живели по тези земи.

Малко по-на юг, в източния край на полуострова, на ръба на високата скала, малкото арменци, останали в Констанца, все още отварят вратите на църквата „Св. Мария“. От друга страна, към пристанището, останките на синагогата „Ашкенази“ все още чакат своите спасители. На юг, в малък периметър, православната катедрала „Св. Апостоли Петър и Павел“, българската църква „Св. Никола“, голямата джамия „Карол I“ и римокатолическата базилика „Св. Антон Падуански“ затварят кръга на местата за поклонение около площад „Овидиу“. По главните улици на Констанца можете да чуete гръцки, турски, арменски, немски, френски, често говорим английски, български, руски и все повече други източни и западни езици. От първата половина на миналия век Констанца се превръща в най-голямото пристанище на Черно море.

3. Католическа църква „Успение Богородично“ - гр. Ойтуз

Енорията „Успение Богородично“ е основана през 1991 г., но присъствието на вярващи католици в района датира от началото на XX в., а историята на католическата общност в Ойтуз е тясно свързана с историята на района.

Новата църква също се казва „Успение Богородично“, като е запазен старият храм. Дълга е 31 м и висока около 12 м, с 40 м кула (4 часовника) и 3 м осветен кръст. Построена в романски стил, с готически прозорци, тя има елипсовиден свод и презвитерий като триумфална арка. Олтарът е направен от гранит и покрит с мрамор. В сутерена на новата църква има параклис с Гроба Господен. Има голяма зала за катехизации и срещи, четири други по-малки стаи с енорийски музей, пространство за министри, за енорийското настоятелство и за текуща употреба. Изографисването на църквата е извършено от Петру Рока от Радуканени (Яш), а витражите и Кръстният път са изработени в Полша, както и статуите, с изключение на статуята на Пресвета Богородица, която датира от началото на XX в., изработена е от дърво и е реставрирана.

4. Касиански манастир - с. Търгушор

Основан през 2003 г., манастирът реактивира старото монашеско огнище в „границите на казианците и пещерата“, където са живели трима светци от Добруджа: Йоан Касиан, Герман Римлянина и Теотим I.

Мястото, където небето е по-близо до земята или мястото, където е започнало християнството, е днес манастирът „Св. Йоан Касиан“. Той е място за поклонение. Намира се на Dealien Casienilor, където се намира набор от пещери. Много от тях са все още неизследвани. Манастирът е точно над платото - на неудобно място, самотен и без защитни зидове. Това е една обикновена къща, планинско убежище. Изглежда близо, но отнема много време, за да се стигне до него.

5. Джамия „Султан Махмут“ - гр. Хършова

Това е най-старата сграда в Хършова и един от най-важните исторически паметници. Построена е през 1812 г., по време на управлението на султан Махмуд II.

6. Чернавода - мултиконфесионален център

В Чернавода се говори на универсален музикален език. Децата от различни религии и вероизповедания пеят заедно и общуват в общност от малко над 100 души. Чрез гласовете на децата общността се подмладява и промотира начин на живот, при който единствения важен избор е любовта на хората. Жителите от Чернавода се събират, за да преживеят едни и същи общочовешки добродетели и да се докоснат до общото благо на всички религии.

7. Църква „Св. императори Константин и Елена“ - гр. Хършова

Църквата е с конструкция, характерна за християнските храмове. В нея се извършват православни богослужения. Сградата ѝ има формата на кръст, с голям купол в средата, изградена е от камък и тухла, покрита е с ламарина. Храмът, амвонът и страничните тронове са от резбовано дъбово дърво. Фресковата живопис в църквата „Св. императори Константин и Елена“ е дело на известен художник от Върмонт. Направена е във византийски стил в периода между 1882 и 1895 г.

8. Римокатолическата църква „Рождество на Св. Йоан Кръстител“

Църквата е построена в края на XIX в., когато започва изграждането на моста над река Дунав. По това време пристигат чуждестранни работници, предимно от католическата религия, включително и Ангел Салигни. Тогава се е образувало ядрото на католическата общност в града. В църквата служат няколко свещеници от италиански произход.

9. Джамията „Абдул Меджид“ - гр. Меджидия

Джамията „Абдул Меджид“ (наричана още Голямата джамия) е построена между 1859 г. и 1865 г. в град Меджидия от османското правителство. Днес тя е най-старата сграда в града и едно от двете места за ислямско поклонение. Джамията е с монументална конструкция, с квадратна форма, в неокласически стил, специфичен за ислямската архитектура. Изградена е от ръчно оформен варовик и кедрово дърво, донесено от Ливан. Минарето е с височина 25 м, има спирално вътрешно стълбище и кръгла тераса на върха, също изградени от варовик. Интериорът е непроменен при реновиране и са запазени всички детайли на оригинала.

10. Скалните църкви (не са отворени за посещения)

Помещенията са с монашеска функция (църкви и килии) и са били използвани през X-XI в. Стените им са гравирани с кръстове и надписи на гръцки и славянски. Комплексът е открит през 1957 г. вследствие на разширяването на зоните за добиване на креда.

11. Пещера и манастир „Св. Андрей“ -с. Йон Корвин

Монашеският комплекс впечатлява със своята монументалност. Манастирът „Св. Андрей“ се състои от три църкви, най-старата от които е построена през 1920 г. и в нея се намират мощите на св. Андрей. Пред олтара е издигнат много стар кръст във формата на Х. Там е поставен пръст от ръка, за който се смята, че принадлежи на Св. Андрей.

12. Дервентски манастир

Намира се на около 20 км от румънско-българската граница по поречието на река Дунав. Известен е с лечебните свойства на „Божия камък“, намиращ се в специална пристройка до манастирската църква. Извън манастира има лечебен извор, който според легендата е изворът, в който св. Андрей кръщавал жителите по тези земи. На мястото на извора днес е построен красив параклис с лековита вода.

13. Манастирът „Св. Йоан Кръстител“ - с. Липница

Манастирът „Свети Йоан Кръстител“ се намира близо до село Липница. Запазени са части от мощите на св. Йоан Кръстител, мощите на св. Дасий Доростолски и копие на чудотворната икона на Пресвета Богородица, донесена от Москва. Манастирът се намира между пещерния манастир „Св. Андрей“ и Дервентския манастир, като е по-близо до последния.

4.1.2. Обекти в Област Добрич

1. Исторически музей - гр. Добрич, Община Добрич

Регионален исторически музей - Добрич е основан през 1953 г. Във фондовете на музея се съхраняват над 180,000 експоната, сред които са: една от най-богатите в страната и на Балканите праисторически колекции от находки от археологическия комплекс край Дуранкулак (5300 - 4000 г. пр. Хр.); колекцията „Керамика“ от най-големия старобългарски керамичен производствен център край с. Топола; колекцията „Накити“ от богатия къснономадски некропол край с. Одърци; една от най-големите в България колекции от средновековно оръжие; колекцията „Възрожденски икони от Добруджа“ с най-многочислените в България образци на икони „Св.св. Кирил и Методий“; колекцията „Добруджанският въпрос“ - единствена в страната; най-богатите в България фондове „Йордан Йовков“, „Анастас Петров“, „Петър Дачев“ и други.

2. Храмът на Богинята майка - Кибела - гр. Балчик, Община Балчик

Храмът на Великата богиня - майка Кибела е открит край Балчик през пролетта на 2007 г. по време на разкопки за строеж на хотел. Строителството е спряно от Общината. Този храм на богинята майка Кибела е уникален не само за България, но и за Балканите. Археолозите смятат, че е най-добре запазеният храм в света и може да се окаже изключително важен. Храмът е бил действащ в продължение на 700 години. Там са се извършвали ритуали дори 100 години след приемане на християнството.

3. Архитектурно-парков комплекс „Двореца“ (Параклис „Св. Успение Богородично“) - гр. Балчик, Община Балчик

„Двореца“ е бившата лятна резиденция на румънската кралица Мария Александрина Виктория де Единбург (1875-1938 г.). Има статут на архитектурно-строителен паметник на културата и паметник на градинарското и парково изкуство. Резиденцията е проектирана от италианските архитекти Америго и Аугустино през 1924 г. Оформена е с красиви праговидни тераси по стръмния морски бряг, през които водата от два извора тече по специални каменни канали и прелива във водни огледала и водопади. Стилът на новите постройки е в унисон с този на заварените, а старите мелници са реставрирани. Запазен е и контрастът на белите скали и червените покриви, характерен за града. Изградени са параклиси, дворове, паркове, чешми и сгради в различни стилове - типичен български, византийски, римско-арабски, мавритански, трансилвански и други.

Параклисът „Успение Богородично“ е построен през 1932 г. и се намира сред красива белоцветна градина. От параклиса се стига до градина с лилиуми, наречена „Градината с кръстовидното водно огледало“, издълбано като кръст в каменна тераса, опасана от тежки корабни вериги. В северната част на градината е разположена малка постройка, която е съществувала още преди да бъде построен дворецът. От стената ѝ извира силна струя вода, за която се вярва, че е лековита. Там е построено малко параклисче - аязмо.

„Двореца“ е вписан в списъка на „100 национални туристически обекта в България“.

4. Текето „Ак Язълъ баба - Св. Атанас“ - с. Оброчище, Община Балчик

Текето „Ак Язълъ баба“ - „най-прочутата мюсюлманска и християнска светиня“ по българските земи в миналото, се намира край с. Оброчище. До днес то остава най-добрият образец на османската култова архитектура по нашите земи от началото на XVI

в. Сега от обширния някога религиозен комплекс са запазени само две изолирани една от друга монументални сгради: тюрбето, или гробницата на светеца, и имаретът, мястото, където дервишите извършвали своите обреди и посрещали гостите на текето. В средата на тюрбето е гробът на Ак Язълъ баба, ориентиран североизток-югозапад и покрит със зелено сукно. Някога до него били сложени вещите на Ак Язълъ баба, за които се вярвало, че притежават неговата необикновена сила.

5. Скален манастир „Гяур евлери“ и Скална обител „Тарапаната“ - с. Балик, Община Тервел

Още в периода на ранното християнство по поречието на Суха река в Добруджа възниква колония скални манастири. Тази колония от скални манастири с напълно съхранен екстериор и интериор е разположена около късноантичните крепости до с. Голеш, Силистренско, с. Балик и с. Оногуур (Община Тервел) в граничните райони между общините Добричка и Тервел. Тя се простира в протежение на около 40 км по поречието на Суха река, като най-южната точка е при с. Хитово (Община Добричка), а най-северната е при с. Голеш (Община Кайнарджия). Център на монашеския живот е големият скален манастир, известен като Гяур евлери, недалеч от с. Крагулево (Община Добричка) и група скални манастири в подножието на самата крепост при с. Балик. Този монашески център има свои дъщерни скитове, килии и църкви, разположени на юг и на север от него, като най-забележителните и най-добре съхранени са тези при с. Хитово (Община Добричка), с. Брестница (Община Тервел) и най-северната точка до голямата крепост при с. Голеш.

6. Манастир „Св. Пророк Илия“ и Двубредно светилище „Мустафа Канаат - Св. Илия“ в м. „Текето“ - с. Александрия, Община Крушари

Легенди от стари времена разказват, че някога Св. Илия минал с магаренцето си през с. Габер, Добричко, замръкнал и помолил за подслон. Времето било много неспокойно и никой не го приютил в дома си. Огорчен и обиден, Св. Илия продължил пътя си и стигнал в една долчинка край днешното с. Александрия. Спрял на една скала, слязъл от магаренцето и от гняв и обида започнал да потъва, а бил и много тежък. На тази скала и днес личат стъпките му и следите от копитата на магаренцето. След като преспал на това място, изпод корените на няколко вековни бряста започнала да извира бистра и лековита вода. Когато Аспаруховите българи се заселили по тези места, те избрали да си направят култово капище върху скалата, където са вдълбани стъпките на Св. Илия и неговия спътник - магаренцето. Там те отдавали почит на езическия бог Тангра и на гръмовержеца Илия. Строежът на манастира продължава с изграждането на храма „Св. Пророк Илия“, осветен през 2009 г. и жилищното и административно крило. Далеч е изградена каменна чешма върху лековития извор, за който се смята, че лекува различни болести.

4.2. Маршрут, свързан с история, култура и етноси (Културно-етнически маршрут)

4.2.1. Обекти в Окръг Констанца

1. Калатис (Мангалия)

Градът е разположен на брега на морето и е бившата гръцка колония Калатис. Той е

летен туристически град, който разполага с широки плажове и хотели, вили и къщи за гости. Основан е в края на IV в. пр. Хр. от жителите на Понтийски Херакъл. Разположен е на азиатския бряг на Черно море. Крепостта е кръстена в памет на река Калес, която е къпела земите на мегаполиса Хераклея. Един оракул предсказва, че това, което е в основата на изграждането на Калатис ще се превърне в една от най-силните и най-богатите области в района. Мангалия (Калатис) е най-старият град в Румъния. През 1899 г. Мангалия е обявена за първия морски и спа климатичен курорт в Румъния. Това става след като лабораторни анализи установяват, че минералните ѝ води са сулфатно-алкални и имат леко съдържание на натриев хлорид и йод.

Основните туристически атракции в Мангалия са:

- **Археологическият музей „Калатис-Мангалия“** представя историческите останки от древната крепост „Калатис“. Музеят е открит през 1959 г., след като модернизационните работи на града разкриват безброй останки от неолитния, гръцкия, римския и римско-византийски периоди. Той включва разнообразни предмети с историческо значение, като се започне с експонатите в музея и се стигне до археологическите паметници на територията на Мангалия: защитната стена на Калатис, римско-византийския некропол и знатната гробница. Важна част от музея е папирусната гробница, датираща от IV в. пр. Хр. Откритият в гробницата папирус е написан на гръцки и е най-старият документ, открит в Румъния.

- **Византийската сграда** е исторически паметник, датиращ от V-VI в. Историческите останки са открити между 1993-1995 г. по време на строителството на хотел „Президент“ и са включени в сградата на хотела, където има отворен музей. Правоъгълният ансамбъл, изграден от големи блокове варовик, свързани с варов хоросан, се е простирал в миналото в близост до градския плаж и се е състоял от няколко зали. В музея, разположен в хотела, са изложени керамични съдове, използвани за съхранение и транспорт на храни, както и различни архитектурни фрагменти.

2. Томис - гр. Констанца

Древният град Томис е археологически обект, разположен на територията на град Констанца, и съдържа: останки без монументалност от невидимата днес първобитна комуна (желязна епоха); скрити компактни слоеве от древногръцката епоха (VI-IV в. пр. Хр.); масивни елинистични слоеве (IV-I в. пр. Хр.); мащабни строежи от късния елинистически период (I-II в.); важни останки от храмове, складове, обществени сгради, мозаечни подове, колонади, улици и акведукти, търговски площи, липсващи паметници на изкуството, мраморни, стъклени и керамични работилници от римската имперска епоха (I-III в.); базилики с подземни апсиди и крипти, обществени сгради, павирани улици и др. от по-развития период на християнството (IV-VI в.); стените на заграждението са с дебелина около 3 м, с порти и защитни кули, издигнати през III в. и възстановени през VI в. Може да се види квартала на християнските базилики и керамични работилници, които са на територията на старата гара.

3. Укреплението „ОВИДИУС“ - езерото Суитгьол

Археологическият обект е разположен на брега на езерото Суитгьол, близо до остров Овидиу, на обща площ от 7,120 квадратни метра. Обектът се състои от римски лагер

(римско укрепление от VI в.), палеохристиянска базилика, която е извън стените на лагера, римско селище и римски акведукт. Лагерът е изпълнявал ролята на защитник на акведукта, който е хранел Томис, днешния град Констанца.

4. Крепостта „Хистрия - Истрия“

Истрос/ Хистрия, най-старата гръцка колония на западния бряг на Черно море, е основана от милезийци през 657-656 г. пр. Хр. Етимологията на нейното име, Хистрия, изглежда е свързана с древното име на река Дунав, Istros (Ἰστρος). Дунав е имал различен ход по време на създаването на хилядолетната колония „Хистрия“, на западния бряг на Понтус Еуксин (Черно море). Едни от ръкавите на реката, затворен днес, е преминавал близо до „Хистрия“. Херодот е разположил устието близо до мястото, където заселниците на Милет са основали „Хистрия“. А Плиний Млади говори за ръкавите на Дунава, които текат над Хистрия, към север. Разположението на колонията върху лесно защитен нос, снабден със защитени кейове, заобиколена от богата земеделска земя, както и близостта на един от старите ръкави на Дунав определят бързото икономическо, социално и културно развитие на селището. В „Хистрия“ има археологически музей, ресторант и удобен паркинг. Крепостта е една от важните туристически обекти в района. Достъпна е, благодарение на развитата туристическа инфраструктура.

5. Крепост „Улметум“ - Пантелимон

Крепостта се намира на територията на комуна Пантелимон. Както местната администрация, така и археологическата общност от Констанца искат да включат крепостта в туристическите маршрути на Добруджа. Първите археологически разкопки в крепостта са извършени от големия археолог Василе Първан през годините 1911-1914 г., като те са възобновени от група археолози от Констанца през 2004 г. и действат до момента. Разположена в северозападния край на Пантелимон де сус, крепостта е построена в края на IV в. и началото на V в., вероятно при Теодосий Велики. Включва множество сгради с различен брой помещения: военни казарми, базилика и вероятно военното коменданство. С някои прекъсвания тя продължава да действа до края на 6 в. и началото на VII в., в края на римско-византийската епоха. Археолозите в Констанца са установили, че в края на IV в. крепостта „Улметум“ е била домакин на стотици готически федерации, получили правото да се заселят в тази област. По време на разкопките в центъра на укреплението е открита гробницата на германски благородник, което противоречи на хипотезата, че некрополите са били разположени само извън селищата. Специфичните готически орнаменти, двете сребърни брошки, германската керамика, водят до извода, че през IV-V в. в района е имало многобройно готско население. Заедно с гробницата археолози от Констанца откриват и доста голяма сграда в центъра на крепостта. Постепенно превръщайки се в укрепено селище през V в., крепостта е атакувана и почти унищожена от трите хунски нашествия.

6. Крепостта „Карсиум“ - Хършова

Римската и римско-византийската крепост „Карсиум“ вероятно е била построена над гетско укрепление още през втората половина на I в. В началото на II в., по време на дакийските войни, през 103 г., император Траян укрепва укреплението с каменни стени. Крепостта често се споменава във всички антични документи от II в. до VII в. с името Карсум, Карсио, Карсо, Карсос. Изследователи сочат за многократното

разрушаване на града и възстановяването му по време на управлението на императорите Константин Велики и Юстиниан. Хършова е известен с най-големия брой пътни терминали (римски пътни терминали) в Добруджа: десет досега. Този факт доказва, че в древността властите са ги ремонтирали и поддържали оптимално. Пътища осигуряващи връзката на града по Дунав или вътре в провинцията с останалите селища. Оттук и значението на древния град като търговска и транзитна зона, както се вижда от изключителните открития, направени във времето.

7. Музей „Карсиум“ - Хършова

Музеят илюстрира чрез най-представителните открития от Хършова и околностите развитието на материалната и духовна цивилизация в Дунавския регион. Започвайки от неолита и достигайки до началото на модерната епоха. Изложени са находки с особена стойност, някои представени в международни или национални изложби, характерни за неолитните култури (Хаманджия, Гумелница), металната култура, римската, римско-византийската и средновековната цивилизация в Долен Дунав.

8. Джамията „Султан Махмуд“ - Хършова

Джамията е най-старата сграда в Хършова и един от най-важните исторически паметници. Построена е през 1812 г., по време на управлението на султан Махмуд II.

9. Водните канали - Хършова

Те са специална зона за защита на орнитофауната - SPA (обект Натура 2000), която включва юрски варовици със специален ландшафтен аспект. Резерватът на островите от Харшова се характеризира с добро представяне на каменните (варовикови) местообитания, с които са свързани типични видове флора и фауна. Водите на Дунав са определящ фактор за наличието на богата орнитофауна, представена от много видове. Резерватът е с площ от 5.30 ха и е обявен за природен паметник поради научното си значение.

10. Защитена зона „Челя Маре“ - долината Ене

Тя е една от защитените зони на Дунав. Разположена е между Хършова и Гиндарещи. Отличава се с варовикови релефи и флора, характерни за Централна Добруджа. Представява ценна реминисценция на горите, които са покривали района в миналото.

11. Термалните сулфатни бани „Хършова“ - Пупуроаса

Водата в баните е от подземен източник с термична сяра. Уловена е в два циментови басейна точно на брега на Дунав. Намиращи се сред природата, те са се превърнали в много популярно място сред жителите на Хършова и извън нея. Водата е полезна за лекуване на ревматични, гинекологични, дерматологични и неврологични заболявания. Мястото се нуждае от правилно облагородяване, без да губи своя характер на природно пространство.

12. Музей на изкуството „Дину и Севаста Винтила“ - Топалу

Художественият музей е уреден в комуна Топалу, въз основа на колекцията, дарена на родната му комуна през 1961 г. от д-р Георге Винтила, син на Дину и Севаста Винтила. Музеят е част от Художествения музей в град Констанца.

13. Крепост „Капидава“

Крепостта се извисява на десния бряг на Дунав, между Хършова и Чернавода, на пътя, който свързва населените места, и който минава точно покрай крепостните стени. Укреплението има формата на четириъгълник с дълги страни от северозапад на югоизток - 105 м и 127 м, с дебелина над 2 м и височина 5-6 м. Има 7 кули над 10 м високи, от които 3 правоъгълни кули, 2 кули в четвърт кръг и 2 междинни кули с форма на подкова (U). Широката порта (2.50 м) е разположена от югоизточната страна, свързва се с останалата част от територията, и със стратегическия изход от югозападната страна на Дунавската кула, където е било построено пристанището.

14. Музей „Аксиополис“ - Чернавода

В музея е представен неолитът от културата Хаманджия. Керамиката с черен, тъмнокафяв слой впечатлява с успоредни фини редове, с кръгли серпентинови ленти, инкрустирани с омесена бяла варовикова паста. Камъкът е полиран, могат да се видят малки брадви, длета, стрели. Художествената част е представена от шедьовъра „мислителя и неговия партньор“ от неолитната скулптура, открит в Чернавода, в гробница в некропола на хълма София, през 1956 г. Те имат изразителни детайли: контурът на бузите, жената е бременна, което показва култ към плодородието. Статуетките са леко триъгълни, тъмнокафяви до черни. Тяхното значение може да изразява погребение, вяра в плодovitостта и плодородието, като могат да представляват и две божества. Във вътрешния двор на музея са свободно изложени историческите находки: погребални надписи, пътни означителни знаци, дакийски съд, надгробни камъни и каменни саркофази.

15. Римският лагер „Сачидава“ - Расова

Между река Расова и река Дунав, на висок хълм на десния бряг на река Дунав, в точката Мусаит са идентифицирани следи от стени и са открити няколко надписа. Археологическите проучвания започват през 1969 г. и продължават, с известни прекъсвания, до 1980 г. През последните три години тук са направени малки интервенции в укреплението. Името Сачидава е известно от древни литературни източници и е потвърдено от епиграфските открития. В местността „Мусаит“ има укрепление на скитски племена, с няколко фази на развитие, с непрекъсната еволюция от началото на II в. до първата четвърт на VII в. Последният етап от живота зад стените на Сачидава е между 602-620 г.

16. Музей на изкуството „Лучиан Григореску“ - Меджидия

Художественият музей е окръжен музей в Меджидия. Той работи от 1964 г. до 1975 г. в неподходяща сграда. През 1975 г. е преместен в сградата на бившата гимназия, превръщайки се в секция на Музея на изкуството в Констанца.

17. Скални църкви (Скален комплекс - Мурфатлар)

Скалният комплекс в Мурфатлар се състои от шест църкви, три кriptи с килии, две килии без кriptи и четири свързващи ги комуникационни галерии. Издълбани са във варовиковия хълм, разположен в близост до кариерата за креда в Мурфатлар. Характерна особеност са окръглените им олтари, в които зад плътните олтарни прегради са разположени олтарните маси. Помещенията са с монашеска функция (църкви и килии) и са били използвани през IX-X в. Стените им са гравирани с кръстове и надписи на гръцки и славянски. Комплексът е открит през 1957 г., вследствие на

разширяването на района за добиване на креда.

18. DAPYX - Фестивал на игрите и историческите възстановки - Меджидия

Фестивалът се провежда ежегодно в края на април или в началото на май. Той включва: парад, по главните улици на града, на древни и средновековни бойци, гладиатори, римски легионери, османци, даки разбойници и пехотинци, германски военни и войници от Първата световна война; демонстрации на занаяти; концерти и танци. Събитието събира над 100,000 посетители през четирите дни на провеждането си. Броят на хората, участващи в събитието, е над 400 души, като по този начин има шанс да се превърне в най-големия подобен фестивал в Източна Европа.

19. „Траяновият трофей“ - с. Адамклиси

Това е един от най-важните древни паметници в Румъния. Първите разкопки са предприети през 1882 г. от Григоре Точилеску. Комплексът, от който е част и паметникът, включва погребален олтар. На стените му са изписани имената на около 3800 римски войници, които вероятно са паднали в битката при Адамклиси. Има и мавзолей с три концентрични стени, където може би е погребан командирът (praefectus castrorum), който с цената на живота си е извоювал победата през 102 г.

Археологическият музей „Адамклиси“ е „музеен обект“, който заедно с триумфалния паметник „Traianum Traiani“ („Траяновият трофей“) и крепостта „Traianum Traiani“ (датираща от II в.) образуват музейния комплекс „Traianum Traiani“. Сградата на музея, открита през 1977 г., е проектирана като лапидариум и включва много археологически останки, открити в и около крепостта.

20. Албещи

Укрепеното селище Албещи се намира на територията на Калатис. Обитаваният период на обекта е между IV-III в. пр. Хр. В селището е открит многоброен и разнообразен инвентар: печати, домакински съдове (внос или от местен произход), керамични статуетки и релефи, костни или метални предмети, монети и др. Близо до Албещи се намира гората „Хаджиени“, която е природен резерват със зоо-ботанически профил. Значението ѝ, повлияно от доминиращи дъбови видове, се крие във факта, че тя е място за гнездене на различни видове птици.

4.2.2. Обекти в Област Добрич

1. Архитектурно-парков комплекс „Двореца“ - гр. Балчик, Община Балчик

„Двореца“ е бившата лятна резиденция на румънската кралица Мария Александрина Виктория де Единбург (1875-1938 г.). Има статут на архитектурно-строителен паметник на културата и паметник на градинарското и парково изкуство. Резиденцията е проектирана от италианските архитекти Америго и Аугустино през 1924 г. Оформена е с красиви праговидни тераси по стръмния морски бряг, през които водата от два извора тече по специални каменни канали и прелива във водни огледала и водопади. Стилът на новите постройки е в унисон с този на заварените, а старите мелници са реставрирани. Запазен е и контрастът на белите скали и червените покриви, характерен за града. Изградени са параклиси, дворове, паркове, чешми и сгради в различни стилове - типичен български, византийски, римско-арабски, мавритански,

трансилвански и други.

Комплексът е съставен от няколко вили и постройки с характерно излъчване. Вила „Синята стрела“ е построена през 1931 г. и се издига на ръба на скалата, над морския бряг. Сега там са разположени галерия и дегустационна зала за вина. До административната сграда на комплекса, върху каменна колона се извисява статуя на Св. Мартин - покровител на румънското кралско семейство. В непосредствена близост до терасите е оформен красив водопад с височина на пада 25 метра. Друг, по-малък водопад, се спуска от „Градината на Аллах“ през дебел зид по триструйна чешма в дълбок каменен басейн. Параклисът „Успение Богородично“ е построен през 1932 г. и се намира в друга красива белоцветна градина. От параклиса се стига до градина с лилиуми, наречена „Градината с кръстовидното водно огледало“, издълбано като кръст в каменна тераса, опасана от тежки корабни вериги. В северната част на градината е разположена малка постройка, която е съществувала още преди да бъде построен дворецът. От стената ѝ извира силна струя вода, за която се вярва, че е лековита. Там е построено малко параклише - аязмо.

„Двореца“ е вписан в списъка на „100 национални туристически обекта в България“.

2. Дом паметник „Йордан Йовков“ - гр. Добрич, Община Добрич

Музеят се намира в централната част на град Добрич, в близост до градския парк. Открит е през 1980 г., по случай 100-годишнината от рождението на прочутия български писател. В музея се съхраняват повече от 10,000 експоната, свързани с живота и творчеството на Йордан Йовков.

Дом паметник „Йордан Йовков“ е вписан в списъка на „100 национални туристически обекта в България“.

3. Къща музей „Йордан Йовков“ - гр. Добрич, Община Добрич

Къщата е недвижима културна ценност с национално значение. Тя е запазила неповторимата атмосфера на времето, когато известният български писател Йордан Йовков е живял тук през най-романтичните месеци от своя живот. В „голямата стая“ на този малък добруджански дом той се венчава за своята съпруга Деспина Колева и започва да пише първата си творба на невоенна тема - повестта „Жетварят“. В света на белетриста ни въвежда и скулптурната фигура на един от Йовковите герои - Люцкан, възплътил в себе си вечния човешки стремеж към красотата, любовта и вярата в доброто.

4. Музейна сбирка „Йордан Йовков“ - с. Красен, Община Генерал Тошево

Музейната сбирка за Йордан Йовков в с. Красен е създадена през 1975 г. и е открита по повод 95 години от рождението на класика, в присъствието на дъщеря му Елка Йовкова. То е едно от местата, които пазят жива паметта за писателя хуманист Йордан Йовков, защото тук той пристига през 1907 г., за да живее и учителства (до 1912 г.). Писателят живее в хана на Филиповата кръчма. Именно в тази кръчма се развиват сюжетите в няколко разказа на Йовков. Тук, в къшката на втория етаж, с камъшена цигара в ръка е стоял класикът, наблюдавал е селяните и е писал черновите на литературните си шедеври.

5. Музей на Дора Габе - с. Дъбовик, Община Генерал Тошево

Музей в родното село на Дора Габе - Дъбовик, показва посмъртната маска на ръцете на поетесата. Това със сигурност не е единственият интересен експонат там. В селския музей се съхраняват още 140 книги от личната библиотека на Дора Габе, любимите ѝ чаши за кафе, тефтерчето ѝ с телефонни номера на приятели, очилата ѝ, както и тесте карти.

6. Архитектурен и природен резерват „Калиакра“ - гр. Каварна, Община Каварна

Нос Калиакра и разположения на негова територия археологически резерват се намират на 12 км югоизточно от гр. Каварна. Това е едно от най-атрактивните за туристите място по Черноморието заради богатата история, запазената природа и красивите панорамни гледки. Много легенди са свързани с нос Калиакра. Най-известната от тях разказва за 40 български девойки, предвождани от красавицата Калиакра, които скочили от скалите в морето, за да се спасят от османските турци. За да не се откаже някоя от тях, те сплели косите си една в друга.

Природен и исторически резерват „Калиакра“ е вписан в списъка на „100 национални туристически обекта в България“.

7. Аудио-визуален комплекс „Онгъл“ - с. Българево, Община Каварна

Той се намира в с. Българево. Експозицията му е открита през 2014 г. Целта ѝ е да популяризира българската история, разказвайки части от нея по модерен и атрактивен за посетителите начин. Центърът разполага с девет зали, във всяка от които се разказва на 7 езика за конкретен период от българската история. За целта се използват различни аудио-визуални средства. Около центъра са изложени реплики на облекла и оръжия, използвани от древните българи.

8. Къща музей „Адриана Будевска“ - гр. Добрич, Община Добрич

Адриана Будевска е един от основоположниците на професионалния театър в България и е смятана за една от най-големите български изпълнителки на трагични роли. Тя е родена в Добрич. Завършва гимназия във Варна.

В музея са изложени множество артефакти, които разказват за живота и артистичната кариера на великата актриса. В сградата функционира и учебна зала, където деца и младежи имат възможност да развиват различни дейности, свързани с литературата и театъра.

9. Архитектурно-етнографски музей на открито „Стария Добрич“ - гр. Добрич, Община Добрич

Архитектурно-етнографският музей „Стария Добрич“ е музей на открито, където се съхраняват, представят и развиват традиционните добруджански занаяти от края на XIX и първата половина на XX в. Намира се в центъра на съвременния гр. Добрич, на мястото на някогашната Одун чаршия. Във възстановената стара градска чаршия потомствени майстори продължават многовековната традиция на своите занаяти. В центъра на комплекса е възстановена старата часовникова кула, строена през XVIII в., която е достъпна за туристите.

4.3. Маршрут, свързан с обичаи, бит, музика и кулинария (Маршрут

„Местна храна и музика“)

4.3.1. Обекти в Окръг Констанца

1. Рибни борси, лозя - район Татладжак

Разположени са между комуна 23 август и курорта „Олимп“, в района на езерото Татладжак. Там има няколко рибни борси. В заведенията за хранене се предлагат различни рибни ястия. Някои от рибите са местни, а в менютата са включени местни рецепти. В същия район се намира и лозовият масив „Клос де Коломбес“. Той е истинско имение с ресторант, винарска изба и малък хотел с места за посетители и туристи.

2. „Рибната борса на Матей“ - община Аджиджа

Амиджа е село на брега на Черно море и е на 10 км южно от центъра на Констанца. През XIX в. селището има предимно татарско и гръцко население, но след присъединяването на Северна Добруджа към Румъния през 1879 г. се разраства за сметка на заселници от Влашко и Молдова. Днес 8% от жителите са татари. Ресторантът е разположен на баражната стена на пристанище Констанца и е един от най-популярните за морски дарове в Констанца. Ресторантът се управлява от семейство рибари. Собствениците привличат клиенти и туристи с вкусната си кухня, която включва местни и международни рецепти.

3. Винарска изба „Габай“ - Валулуй Траян

Винарната и лозята са разположени на хълмовете около Валулуй Траян, на 10 км от Констанца. Обхващат площ от 3 ха. Те са с красива гледка към хълмовете на Мурфатлар. Посещенията включват разглеждане на лозовите масиви и винарните, пет дегустации на вино, закуска, кафе и вода.

4. Винарска изба „Хистрия“ - Коджалак

Лозовият масив на избата се намира в Коджалак. Това е село от община със същото име, което се намира в Окръг Констанца, в Добруджа. То е разположено в североизточната част на платото Касимчей. Намира се на разстояние от 45 км от гр. Констанца. Условиата са подходящи за отглеждането на различни сортове лози, от които собствениците произвеждат висококачествено вино. Избата е отворена за посещения.

5. Фестивал на културния риболов - с. Гиндарещи

Селото се намира в северозападната част на Окръг Констанца, на десния бряг на река Дунав, 10 км нагоре по течението, южно от град Хършова. На руски Гиндарещи се нарича „Novoseolki“ или „Novinkoe“, което означава „Ново село“, защото изглежда, че това е последното селище в Добруджа. Днес по-голяма част от населението на селото все още се числи към Стария православен обред. Празниците им, ходенето на църква, все още са според юлианския календар и са 13 дни след григорианския, използван от румънците, което превръща Гиндарещи в духовен център за единоверците-липованци в Добруджа. Названието „липовани“ за първи път се среща в австрийски документ от 1733 г. и засяга последователите на Филип Пустосвят. Произхожда от изопаченото значение на думата „филиповци“, а според други версии - от липовите горички, които

липованите обитават, или от липовите дъски, върху които рисуват иконите си. Традиционното им облекло се носи и днес на църква и на празници. В селото живее най-голямата общност от липованци-руснаци в Констанца, 95% от почти 2,000 жители, като присъствието им тук е записано в документ от 1837 г. Смята се обаче, че градът се е населил тук по-рано, след като селото, засегнато от епидемия от чума, около 1827 г., е изоставено от румънците, които са живели там. С дунавски риболов се занимава 10% от населението.

6. Винарска изба „Дарие“ - Топалу

Близо до град Хършова и река Дунав, в община Топалу, се намира лозовият масив на семейство Дарие с едноименната винарна. Лозето от 29 ха е създадено през 2009 г. с желанието на собствениците да произвеждат висококачествено вино от грозде, отглеждано на особено подходяща почва.

Винарска изба „Дарие“ може да бъде посетена. Предлага на своите посетители вина от категорията „Премиум“ от следните сортове: „Шардоне“, „Фетяска нягра“, „Каберне Совиньон“, „Мерло“ и „Розе“.

7. Винарска изба „Расова“ - Чернавода

Лозето и винарната се намират в Чернавода, Окръг Констанца. Разпростира се близо до изхода на магистралата покрай Чернавода и заемат площ от 50 ха. Наличието на слънце играе съществена роля за качеството на гроздето и виното. То е и един от символите на винарната. Основните сортове грозде, отглеждани в „Расова“, с грижа и страст към качеството, са: „Совиньон Блан“, „Пино Гри“, „Каберне“, „Сира“ и „Пино Ноар“. Колекциите са съставени от свежи и леки вина. Повечето са от реколта 2018 г. и само няколко от реколта 2016 г., така че това са категория млади вина.

8. Пансионна къща на Буджак - езерото Буджак

Езерото Буджак е обект от Натура 2000. То се намира на територията на община Остров. Това е речно устие с площ около 1400 ха, където има защитени редки видове растения, птици и риби. Релефът около езерото е много разнообразен. Могат да се видят високи и стръмни брегове, които на места могат да достигнат до 30 м височина. Забележителни са скалистите варовикови участъци с отлагания, разделени от широки заливи.

„Екологичната риба на Буджак“ е рибно стопанство на езерото Буджак. То е и място за риболов, където се организират състезания по спортен риболов. В него могат да се уловят шарани, караси, костури, щуки и змиорки. Изброените забележителности са условие за посещения на пансионната къща на Буджак.

9. Масивите на Остров - с. Остров

Масивите на с. Остров се намират в югозападната част на Окръг Констанца, по десния бряг на Дунав, на горната му тераса, с дължина 30 км. Изложението на хълмовете и блясъкът на Дунав предлагат на лозовата култура много добри условия, необходими за получаване на висококачествени вина. Масивите на Остров обхващат не само лозаро-винарски масиви, но и овощни градини (кайсии, праскови, ябълки, сливи, череша, орехи), парникови насаждения и обработваема земя. Избите и лозаро-винарските масиви обхващат площ от около 600 ха.

Археологическите източници ни показват, че дори преди 3000 г., регионът, известен днес като Остров, е бил синоним на лозарство и следователно на винопроизводство. С течение на времето, в различни форми, в Остров се е произвеждало вино.

10. Винарска изба „Вишоара“ - село Вишоара

Това е винарска изба с лозе, чийто насаждения са донесени от Франция. Характерно за винарна Вишоара е, че тук можете да намерите всички видове вина: сухо бяло вино, полусухо и полусладко, сухо и полусухо червено вино, вино розе. Тъй като присъстват всички тези сортове лози, то винарната може да прави пълната гама вина. По този начин винарната има възможност да покрива всички вкусове и изисквания на потребителите и гостите си.

11. Гастрономически пунк - Кобадин

Кобадин е община с потенциал в туризма поради фестивалите, които организира. Те са с кулинарна специфика, включват ястия от турската и татарска кухня. Неделима част от тях са етническите танци. Общината има потенциал за развитие на постоянно отворени местни гастрономически пунктове, които са много успешни в делтата на Дунав. Това са целенасочено създадени домакинства, отворени за туристи, на които се сервира традиционна храна и по този начин им се създават условия да прекарат приятно свободното си време в местна атмосфера.

4.3.2. Обекти в Област Добрич

1. Празник на гърнетата - с. Крушари, Община Крушари

Празникът на гърнетата се провежда през юни в Община Крушари. Фестивалът носи наименованието „Кулинарната академия на Добруджа“. Празникът на гърнетата е започнал в най-малкото с. Зимница в Община Крушари. Сега със съдействието на Общината „Празникът на гърнетата“ се е превърнал в емблема на Община Крушари.

2. Националният фестивал на лавандулата - гр. Генерал Тошево, Община Генерал Тошево

Фестивалът се провежда традиционно около Еньов ден в гр. Генерал Тошево. Целта на събитието е да отдаде внимание на водещото място на България в отглеждането на лавандула и производството на лавандулово масло. Събират се производители, собственици на дестилерии и учени, които се занимават с производството на лавандулово масло. Организира се Лавандулов базар пред Общината с участието на търговци, производители на етерични масла и лавандулови био-продукти, приложници и земеделски стопани.

3. Европейски младежки поп-рок конкурс „Сарандев“ - гр. Добрич, Община Добрич

Европейски младежки поп-рок конкурс „Сарандев“ е един от най-престижните фестивали за млади поп-рок изпълнители, който се провежда ежегодно през месец май и е място за творчески контакти и сверяване на художествени критерии и постижения. Първото издание на конкурса е през май 1988 г. Целите на конкурса са представяне на сценична изява на млади таланти, създаване на нови български музикални творби, стимулиране на талантиливи изпълнители, опознаване на културата

на отделните народи чрез осъществяване на контакти.

4. Фолклорен събор „Песни и танци от слънчева Добруджа“ - с. Дебрене, Община Добричка

Събитието се провежда винаги през последната събота на месец юни. По традиция то събира заедно няколко поколения, които продължават да тачат и съхраняват българските традиции. Фолклорният събор в Дебрене е носител на добруджанската култура и бит, на народните традиции на българската духовност. В него могат да се изявят певци, свирачи, танцьори, разказвачи на народни предания, инструментални, певчески, танцови групи за народни обичаи, които изпълняват добруджански автентичен фолклор. По време на събора се отбелязва и празника на Община Добричка. Събитието е част от Националния културен календар на България.

5. Международен фестивал „Balchik classic days“ - гр. Балчик, Община Балчик

Международният фестивал „Balchik Classic Days“ („Дни на класиката в Балчик“) се провежда през месец юли и се нарежда сред най-авторитетните събития в страната, привличайки изпълнители от цял свят и пъстра публика. По време на фестивала, в рамките на седем дни, на открита сцена „Мистрал“ край брега на морето, свирят водещи музиканти от цяла Европа. Това събитие е своеобразна кулминация на поредица от артистични прояви край морето, която събира все повече почитатели. Фестивалът е под патронажа на Община Балчик

6. Миден и рибен фест - гр. Каварна, Община Каварна

През месец септември в гр. Каварна се организира фестивал, който дава възможност на майстор-готвачи от страната и чужбина да се изявят в приготвянето на ястия от миди, а също и от морска и речна риба. Освен с кулинарни изкушения, фестът гарантира доброто настроение на посетителите и с поредица от концертни изяви.

7. Празник на пъпеша - с. Българево, Община Каварна

В селото, с най-дългата брегова ивица от всички населени места по българското крайбрежие, ежегодно се организира празник посветен на пъпеша. В програмата са включени фолклорни и класически изпълнения, анимация за деца, изложба на фигури с пъпеша, класация за най-сладък и най-голям пъпеш. Българево е известно с пъпешите си в целия регион, като по пазарите в градовете най-търсени са именно пъпешите от селото край морето, заради чудесните им вкусови качества и аромат.

8. Джулай морнинг - с. Камен бряг, Община Каварна

Джулай Морнинг е сред празниците в културния календар на Община Каварна. Началото му е поставено през 2004 г. След 1 юли 2007 г. събитието става традиция. Тогава вокалът на Юрая Хийп - Джон Лоутън - изпява култовото парче „Джулай Морнинг“ при изгрев слънце на скалите край морето в с. Камен бряг - най-източния бряг на България. От тогава всяка година хиляди хора се събират в утрото на 1 юли, за да посрещнат заедно първите слънчеви лъчи на мястото, където слънцето първо огрява земята ни.

9. „Джаз на село“ - с. Камен бряг, Община Каварна

Фестивалът се провежда в близост до култовия морски бряг в местността „Огънчето“, където по традиция от десетилетия се посреща Джулай морнинг.

Всяка година изключителна селекция от музиканти събира почитатели на джаза на бутиковия фестивал „Jazz на село“ в края на месец юли в с. Камен бряг. Основатели на фестивала са Юри Чарийски и братя Владигерови.

10. Фестивал на хвърчилата - гр. Шабла, Община Шабла

Събитието е посветено на приморска Добруджа, на птиците и хората в нея. Провежда се ежегодно през месец септември. В програмата на фестивала има много атракции: Демонстрации на оригинални модели хвърчила, изработени от самите участници; Арт-работилници за изработка на хвърчила, бижута и апликации от естествени материали; Ръчно направените сувенири са изложени на щанд и всеки може да закупи каквото му хареса; Обособени места за хапване и пийване; Био-пазар с екологично произведени местни продукти (зеленчуци, плодове и мед); Отворена сцена за всеки желаещ да се изяви; Пешеходни екскурзии за наблюдение на птици до Тюленово и Тузлата.

4.4. Маршрут, комбиниращ рекреативен, приключенски и културен туризъм (Маршрут „Природно-опознавателни и екстремни приключения“)

Маршрутът за изучаване на природата и екстремни дейности предлага прекарване на активна почивка, комбинирана с обекти, които осигуряват на туристите голямо разнообразие от дейности. Така че те да могат да практикуват или да се запознаят с различни спортове и да им останат незабравими спомени.

Така сред обектите в маршрута участниците ще имат възможност да пътуват с колело, ATV, на кон или с лодки.

4.4.1. Обекти в Окръг Констанца

1. Лиману

В обекта е развита инфраструктура в областта на водните спортове. В Лиману има създадени условия да се провеждат курсове по управление на различни лодки. Участниците могат да навигират в мини-регата до Ефорие Суд, изучавайки тайните на управлението на платноходка и специфичните термини, използвани от моряците.

2. Курорт „Ефорие Норд“

В курорта съществува център за подводно гмуркане, където участниците могат да посещават курсове и да практикуват подводни дейности, придружени от инструктори. За тези, които покажат добри резултати, може да се организира подводно пътуване до Тузла. Обратно могат да бъдат взети с автобус. Тези, които не харесват този начин на пътуване, може да изберат транспортиране с автобус до летището в Тузла. Възхищение у туристите предизвиква красивата морска флора и фауна в района.

3. „Тузла“

Туристите посетили „Тузлата“ могат да участват в парашутни скокове, чрез които им се осигурява възможност да се любуват на морето и курортите от високо. При пристигането им на летището, ги посрещат професионални инструктори, които им предоставят цялата информация за скоковете и екипировката. Следва 20-минутен

полет до летище „Михаил Когълничану“, при който се издигат на височина от 4000 м. След излизането им от самолета, те се реят във въздуха при свободно падане за около 60 секунди със скорост около 200 км в час. На 1500 м инструкторът отваря парашута, следва полет от 6 до 10 минути и накрая - кацане/приземяване. Тези занимания се провеждат близо до гр. Ойтуз.

4. Ойтуз

В населеното място има център за езда, където участниците могат да бъдат екипирани и обучени. Обучават се да яздат в тръс или галоп. За опитните се изготвя маршрут до следващото място, съответно - Палазу Мик. За останалите се осигурява пътуване с ATV с придружаващ треньор.

5. Палазу Мик

Районът е равен, без никакви препятствия, с постоянен и доста силен вятър. Тези условия позволяват излитане с делтапланер или парапланер. Ниската и гъста трева предлага възможност за безпроблемно излитане и кацане. Участниците могат да летят с обучени инструктори, практикуващи тази спортна авиация.

6. Касиан

Зоната за излитане и кацане се нарича „La Pietre“ заради съществуващите скални образувания, добре шлифовани от вятъра. Тази зона е свободна, ориентирана на североизток. Желаетелите могат да излитат или да кацат с делтапланер или парапланер. Наложително е голямо внимание при излитане, съответно то да се осъществява единствено с вятър отпред. След кацането си, участниците могат да участват в ATV сесия с дестинация Кея.

7. Кея

В тази местност има условия участниците да се запознаят и да се обучат как да упражняват алпинизъм. Инструктори обучават желаещите в катерене с двойно въже за безопасност. За тези, които са достатъчно опитни, се организират състезания с маршрути с повишаваща се степен на трудност и съответно с изискване на постижение за време.

8. Пещерата „При Адам“

Пещерата е разположена в центъра, в основата на скалата. Има просторен вход към кухнята ѝ (около 8 м височина). Той лесно се забелязва особено през безлистния период в годината. Дори опитното око на спелеолога не може да го открие веднага през храстите, гъсталаците и лианите, които се преплитат пред него, ако растенията са се раззеленили. Оттатък входа следва голяма галерия, висока до 11.5 м, силно възходяща, със стени, които се отварят, приближават, постепенно губейки се в дълбок мрак. През тавана на галерията прониква светлина от други пространства, осигуряваща възможност за комуникация с екстериора. В пещерата „При Адам“ са обследвани 80 вида фосили от епохата юра и е открит зъбмолар от *Homo sapiens fossilis*.

9. Пещерата на прилепите/Пещера „Гура Доброджей“

Пещерата на прилепите е дълга 500 м. Преминавайки през вход, чието ниво е 7.6 м, около 40-50 м е съществуваща разлика от основата на варовиковата скала. След входа

се преминава в първото важно пространство на пещерата, а именно в зала, в която са двете основни галерии. Най-широките форми на тавана и стените показват на посетителите, че пещерата на прилепите е създадена след наводнения. Открит зъбмолар от *Homo sapiens fossilis*. Пещерата „Гура Доброджей“ приютава колонии прилепи през лятото, които генерират значителни натрупвания от пресовано гуано. Най-важните видове, които гнездят са: *Burhinus oedipnemos*, *Circaetus gallicus*, *Circus pygargus*, *Coracias garullus*, *Melanocorypha calandra*, *Calandrella brachydactyla*, *Anthus campestris*.

10. Круча

Обектът е от велосипедния маршрут. Преминава се през особено красив район. Участниците в маршрута могат да се любуват на топлите води и особено на красивите корали. Скелетът на коралите е варовит, червен или бял, особено се оценява при изработването на различни орнаменти. Около колонии понякога се раждат и други важни форми, наречени атоли, които могат да достигнат десетки километри в диаметър и са на значителни височини. В центъра на атолите има пролука, която понякога може да бъде стотици метри в диаметър и дълбочина. Оттук може да се тръгне към Хършова, по шосе Е60.

11. Хършова

От пристанищния град може да се тръгне по маршрута към Гиндарещи. Това може да стане с едноместен или двуместен каяк, като туристите са подпомагани от инструктори с моторни лодки. Участниците, които не искат да карат каяк или традиционна рибарска лодка, може да се придвижат с круизна лодка до крайната дестинация - Остров.

12. Гиндарещи

В допълнение към риболовния спорт, участниците могат да посетят острова с фин пясък Милеаки, скалите Халубяник и Дед и Бабка и да се разхождат по скритите канали. Там туристите могат да опитат едни от най-известните липовански рибни ястия.

13. Остров - езерото Буджак

След като пристигнат в Остров, участниците могат с автобус да пристигнат до езерото Буджак. Близо до Остров е една от любимите дестинации на страстните рибари. Езерото Буджак е защитена зона и обект на Натура 2000. В местността могат да се видят много видове водолюбиви птици, които често идват през зимата в този район. Някои от тях са редки, както е случаят с къдроглавия пеликан, който може да се види само в Делтата. Спортният риболов е разрешен срещу такса от 100 леи за 12 часа. Езерото е най-южното от поредицата речни лимани. Има високи и стръмни брегове, които достигат до 30 м височина. Дъното е плоско с форма на залив. Езерото е свързано с Дунава и има язовирна стена, която регулира обмена на водата. В западната част на езерото е налице висока и скалиста ивица земя (варовик).

14. Негурени

Тук участниците могат да бъдат обучени и екипирани за лов, по време на който ще участват в дебненето и лова на екземпляри, които са в резервата. В Негурени ловният комплекс започва да се превръща в това, което е бил, преди 50 години: атракция за ловци от цяла Европа. Шепа лесовъди успяват да възстановят старата

слава на това място. Днес на ловната територия съществуват почти 70 екземпляра муфлон и 30 сърни. Комплексът Негурени е отворен за ловци всяка есен, а цената на един трофей достига 1,500 евро.

4.4.2. Обекти в Област Добрич

1. Скални манастири в района на Суха река - с. Оногур, Община Тервел (пешеходен туризъм)

Колонията е възникнала в периода на ранното християнство по поречието на Суха река. Разположена е недалеч от късноантичните крепости до с. Голеш, Силистренско, с. Балик и с. Оногур (община Тервел) в граничните райони между Община Добричка и Община Тервел. Простира по протежение

на около 40 км по поречието на Суха река, като най-южната ѝ точка е при с. Хитово (община Добричка), най-северната - при с. Голеш (община Кайнарджа). Това са едни от най-ранните скални манастири не само в България и на Балканите, но и в Европа.

2. Балчик и местност „Тузлата“ до гр. Балчик, Община Балчик (кало и балнеолечение)

Излазът на Черно море е обусловил и формирането на град Балчик като пристанищен център с яхтена marina и товарен кей. Балчишката тузла се намира на около 5 км източно от Балчик и е разположена в прекрасна природна местност, точно на брега на морето. Уникалните природни дадености на региона са прекрасни условия за кало и балнеолечение и превръщат Балчишката тузла в един от природните феномени на България. Тя се нарежда сред най-големите природни богатства на страната ни, заради уникалния състав на образувалата се на дъното на езерото лечебна кал, чиято вода е много солена. По солна концентрация тя е близка до водите на Мъртво море.

3. Морски дълбини край Калиакра, Община Каварна (дайвинг, плуване)

Съкровища, потънали кораби и военни подводници се крият под вълните на Черно море на север от Калиакра и Камен бряг. Според една от легендите някъде в множеството пещери край „Яйлата“ митичният Лизимах скрил несметно съкровище, което и до днес не е открито. Според друга пък, някъде там, на север от носа в посока към гр. Шабла е потънал легендарният кораб „Черният принц“, собственост на британската кралица, натоварен със заплатите на войниците, участвали в Кримската война. Макар че има информация, че корабът е намерен, все още не липсват авантюристи. Начинаещи водолази е добре да започнат покоряването на морските дълбини с инструктор и след предварителна подготовка. На дълбочина от около десетина метра в Черно море могат да се видят зелени и кафяви водорасли, дънни риби - барбуни и пасажи от други видове риби.

4. Национален археологически резерват и защитена местност „Яйлата“ - Община Каварна (посещение на пещери)

„Яйлата“ топографски представлява половинкилометрова тераса, врязана в стръмния и скалист морски бряг, трудно достъпна откъм морето и сушата. На най-ниската част от терасата е открита, изследвана и частично консервирана римска крепост, съществувала и през ранновизантийската епоха. На територията на резервата са разположени и голям брой дялани от човешка ръка пещери. Така нареченият „пещерен

град“ се състои от 101 единични или групирани в комплекси пещери, разположени на различни нива в отвесните скални скатове, обитавани от V хил. пр. Хр. до XI в. и използвани от хората като жилища, гробници или монашески килии и църкви. Особено известна сред туристите, и задължително посещавана, е „Клисе маара“, позната още като скалната църква „Св.св. Константин и Елена“.

5. с. Тюленово, Община Шабла (морски риболов, скално катерене, подводно гмуркане и водолазно обучение, пешеходни екскурзии за наблюдение на птици)

Село Тюленово се намира в близост до гр. Шабла, на 30 км от граничен пункт Дуранкулак и на 80 км от гр. Варна. Мястото е известно с уникалния си бряг и пещери, чист въздух, прозрачна морска вода и неповторима природа. Бреговете са в червени цветове, стръмни спускащи се поне 20-30 м надолу до морето. Тюленово предлага добри възможности за морски риболов, скално катерене, подводно гмуркане и водолазно обучение. На 31.05.1951 г. тук е открито първото нефтено находище в България.

6. Шабла и Шабленска тузла - Община Шабла (риболов, балнео и спа дестинация, таласолечение, калолечение и балнео лечение, плуване, гмуркане)

Шабла е Черноморска община, най-източния граничен район на България с Румъния и една от съставните общини на Област Добрич. Намира се в близост до гр. Каварна, на 83 км североизточно от Варна и на 24 км от българо-румънската граница. Дължината на морския бряг в Шабла е около 40 км. Плажовете на Шабла обхващат 22% от всички плажове по българското Черноморие. Шабленската тузла се намира на около 6 км източно от града. Езерото е с площ около 250 дка. Изцяло е отделено от морето с широка около 80 м пясъчна коса. Представлява солено езеро-лагуна, формирано основно от просмукването на солени морски води под пясъчните дюни, които го отделят от морето. Средната му дълбочин е 0.6 м и средната му соленост е 0.004. Тук може да се провежда таласолечение, калолечение и балнео лечение.

5. ГРАФИК НА КУЛТУРНИТЕ СЪБИТИЯ В ТРАНСГРАНИЧНИЯ РАЙОН КОНСТАНЦА-ДОБРИЧ, СЪПЪТСТВАЩИ ЧЕТИРИТЕ МАРШРУТА

5.1.1. График на културните събития в Окръг Констанца, съпътстващи четирите маршрута

№	Населено място	Културно събитие	Месеци											
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1	Констанца (Музей на народното изкуство)	Търг на мартеницата												
2	Констанца (изложбен павилион)	Фестивал на бирата												
3	Констанца (изложбен павилион)	Фестивал на традициите и занаятите в Добруджа												
4	Констанца (площад „Овидиу“)	Фестивал на мидата												
5	Констанца (площад „Овидиу“)	Фестивал на уличната храна в Констанца												
6	Констанца (Художествен	Изложба на бижута, минерали и полускъпоценни камъни												

№	Населено място	Месеци Културно събитие	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
	музей)													
7	Констанца (площад „Овидиу“)	„Фестивал на добруджанското вино Pontus Euxinus 2019“												
8	Национален театър за опера и балет „Олег Дановски“ - Констанца)	Румънската лятна музикална артистична сцена - SAMER 2020												
9	Констанца (Страната на джуджетата, парк „Табакария“)	Зимен фестивал (музикални рецитали, представления)												
10	Констанца (площад „Овидиу“)	Ден на Добруджа - Етнически добруджански фестивал												
11	Албещи	„Горд съм с носията си“ - Междоокръжен фестивал с конкурсен характер												
12	Аджиджа	Фестивален конкурс „Пролетен фестивал“: музика и танци, моделиране, живопис, театър, поезия												

№	Населено място	Месеци Културно събитие	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
13	Кумпана	Международен фестивал „Rode of the Earth“: гастронимия, етнография, фолклор, изложба, парад, скулптурен конкурс, музика												
14	Гиндарещи	Фестивал на риболова, в липовански стил												
15	Хършова	Фестивал-концерт за интерпретация на народни песни и танци „Добруджанска пролет - фолклорна пролет“, 3-то издание - Дом на културата „Карсиум“												
16	Хършова	Дните на Хършова												
17	Остров	Фестивал „Ново вино“												
18	Печиняга	Фестивал на лавандулата - Добруджански преживявания												
19	Мангалия	Ден на флотата: парад, шоу, музика, военноморски традиции												
20		Национален фолклорен фестивал за деца и млади изпълнители на националната народна песен и танц „Добруджа, огнище на фолклора“												

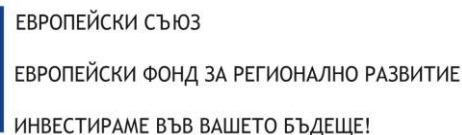
№	Населено място	Културно събитие	Месеци											
			I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
21		Ден на Мангалия: културно-артистична програма												
22		Национален фолклорен фестивал за деца и млади изпълнители на националната народна песен и танц „Добруджа, фолклорно огнище“												
23	Чернавода	Чернавода - културно-артистични дни, гастрономия, изложби, традиции												
24	Мурфатлар	лагерен празник, музика, традиции												
25		Ден на Мурфатлар: лагерен празник, музика, традиции												
26		Куреш: празник на татарската общност, традиции, гастрономия, музика												
27	Наводари	Фестивал на рибата												
28	Топалу	Фестивал - Национален конкурс за интерпретация на румънската народна песен „Дан Моисеску“												
29	Тузла	Културната седмица на Тузла: традиции, музика, гастрономия												

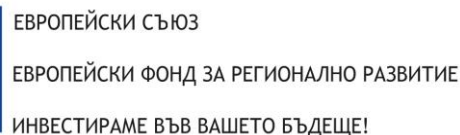

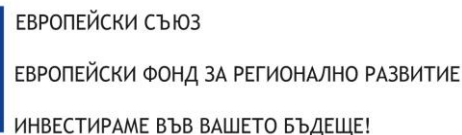
№	Населено място	Месеци Културно събитие	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
30		Панаир на домакинството: традиции, музика, гастрономия												
31		Седмица на Добруджа: музика, традиции, гастрономия												
32	Валу луй Траян	Куреш: празник на татарската общност, традиции, гастрономия, музика												
33		Ден на плодородието												

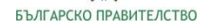
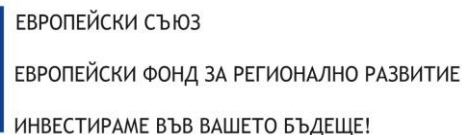
5.1.2. График на културните събития в Област Добрич, съпътстващи четирите маршрута

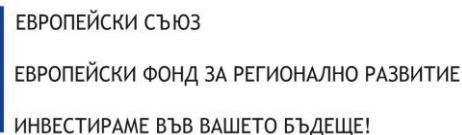
№	Населено място	Месеци Културни събития	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
1	гр. Добрич (Община Добрич)	Европейски младежки поп-рок конкурс „Сарандев“												
		Седмица на камерната музика с международно участие „Константин Илиев“												
		Празник „Тепреш, Хъдръллез и Сабантуй“												
		Празничен концерт, посветен на Рамазан Байрам												

[illegible]

[illegible]

[illegible]

6. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ВТОРОСТЕПЕННИ ЕЛЕМЕНТИ НА КУЛТУРНИТЕ МАРШРУТИ В ОБЛАСТ ДОБРИЧ

Като второстепенни са дефинирани обектите, към които има по-слабо изразен посетителски интерес, не са разпознаваеми като туристически обекти сред националния и международния туристически пазар, но биха могли да бъдат развити чрез поемане на потенциала от основните елементи на културните маршрути.

Второстепенните елементи на културните маршрути допълват основните елементи на културните маршрути, като позволяват на туристите да използват по-пълноценно времето си за посещение в дадено населено място. Те имат осезаема полза от близостта си до основните елементи. В някои случаи те имат потенциал да бъдат доразвити като основни, но за това е необходимо изграждане на довеждаща инфраструктура, приваждане на обекта в приветлив за туристите вид и засилена рекламна дейност.

А) Маршрут, свързан с религията:

1. Религиозни храмове (Храм „Св. Георги“, Църква „Св. Успение Богородично“, Църква „Св. Троица“, Арменска църква „Св. Ованес“, Джамя „Хаджи Осман“) - гр. Добрич, Община Добрич;
2. Църква „Св. Йоан Кръстител“ (Католическа църква) - с. Добрево, Община Добричка;
3. Храм „Св. Преподобна Параскева - Петка Търновска“ и Храм „Св. Чудотворец Николай“ - гр. Балчик, Община Балчик;
4. Църквите: „Св. Вмчк Георги“ и „Св. Успение Богородично“ и Скалната църква „Св. св. Константин и Елена“ в Архитектурен резерват „Яйлата“ - гр. Каварна, Община Каварна;
5. Манастир „Св. Екатерина“ и Храм „Св. Архангел Михаил“ - с. Българево, Община Каварна;
6. Крепост „Залдапа“ - южно от с. Абрит и с. Добрин, Община Крушари;
7. Църква „Св. Димитър Солунски“ - гр. Генерал Тошево, Община Генерал Тошево;
8. Храм „Св. Харалампий“ - гр. Шабла, Община Шабла.

Б) Маршрут, свързан с история, култура и етноси:

1. Етнографска къща - гр. Добрич, Община Добрич;
2. Исторически музей и Старият дъб - гр. Тервел, Община Тервел;
3. Манастир „Св. Пророк Илия“ и Двубредно светилище „Мустафа Канаат - св. Илия“ в м. „Текето“ - с. Александрия, Крепост „Залдапа“ - с. Абрит и с. Добрин, Община Крушари;
4. Исторически музей - гр. Генерал Тошево, Община Генерал Тошево;
5. Исторически музей, Етнографска къща, Мелницата - гр. Балчик, Община Балчик;
6. Етнографска къща, Исторически музей, Турска баня „Хамам“ - гр. Каварна,

Община Каварна.

В) Маршрут, свързан с обичаи, бит, музика и кулинария:

1. Празник на плодородието „Кардамска есен“ - с. Кардам, Община Генерал Тошево;
2. Фестивал на сармата и кюфтето - гр. Генерал Тошево, Община Генерал Тошево;
3. Празник на хляба, житото и Добруджа - с. Спасово, Община Генерал Тошево;
4. Фестивал на цацата - с. Кранево, Община Балчик;
5. Международен младежки фестивал-конкурс „Фолклор без граници“ - гр. Добрич, Община Добрич;
6. Кралската изба (ROYAL wine cellar) на „Двореца“ край Балчик - гр. Балчик, Община Балчик;
7. „Медената къща“ - с. Прилеп, Община Добричка;
8. Мидена ферма „Дълбока“ - с. Българево, Община Каварна;
9. Фермата за охлюви - с. Българево, Община Каварна;
10. Международен хоров фестивал „Черноморски звуци“ - гр. Добрич, Община Добрич;
11. Международен общобългарски младежки фолклорен събор „С България в сърцето“ - гр. Каварна, Община Каварна;
12. Музей на историята на водката - гр. Каварна, Община Каварна;
13. Старата мелница - гр. Балчик, Община Балчик;
14. Старите чешми - гр. Каварна, Община Каварна;
15. Национален фестивал на любителските театри с международно участие - гр. Каварна, Община Каварна;
16. Национален фестивал за старинна музика „Страваганца“ - гр. Каварна, Община Каварна;
17. Празници на морето - гр. Каварна, Община Каварна;
18. Есенен уъркшоп за гагаузка кухня и свещолеене - с. Българево, Община Каварна;
19. Тюленово арт-фест - с. Тюленово, Община Шабла;
20. Празник на плодородието и рибен фестивал - гр. Шабла, Община Шабла.

Г) Маршрут, комбиниращ рекреативен, приключенски и културен туризъм:

1. Защитена местност „Орлова могила“ (пешеходен туризъм) - с. Орлова могила, Община Добричка;
2. Лечебен камък (пешеходен туризъм) - с. Фелдфебел Денково, Община Добричка;
3. Живописните ждрела на Суха река (пешеходен туризъм) - с. Хитово, с.

Воднянци, с. Карапелит, с. Малка Смолница, с. Долина, с. Одринци, с. Ново Ботево, с. Крагулево, с. Житница с. Лясково с. Камен, Община Добричка;

4. Карстова пещера в местността „Крали Маркова стъпка“ (пешеходен туризъм) - с. Карапелит, Община Добричка;

5. Традиционни народни и мазни борби - с. Бенковски, Община Добричка;

6. Парк „Свети Георги“ (място за отдиш, пикник и почивка, пешеходен туризъм, скейт парк) - гр. Добрич, Община Добрич;

7. Велотурове с Велопътеки, тенис кортове - гр. Добрич, Община Добричка;

8. Защитена област „Чаиря“ (пешеходен или велотуризм/орнитология) - с. Методиево и с. Генерал Колево, Община Добричка;

9. Останки от късноантична и средновековна крепост „Калето“ (пешеходен туризъм) - с. Одърци, Община Добричка;

10. Местността „Бузлука“ (пешеходен туризъм, пикник) - с. Одърци, Община Добричка;

11. Батовска долина (пешеходен туризъм, пикник) - с. Батово, с. Прилеп, Община Добричка;

12. „На кон в Добруджа“ - с. Малка Смолница, гр. Добрич, к.к. „Албена“, с. Българево, с. Прилеп, с. Стражица;

13. с. Кранево (таласолечение, балнео лечение, водни спортове) - с. Кранево, Община Балчик;

14. Резерват „Балтата“ (пешеходен туризъм) - с. Кранево, Община Балчик;

15. Курортен комплекс „Албена“ (таласолечение, калолечение и балнео лечение, спа, парашутизъм, тенис, футбол, мултифункционална спортна зала, плажни спортове - плажен футбол, волейбол, плажен тенис, голф, йога, аеробика, крос фит център, фитнес на открито, плуване и гмуркане, хокей на трева, водни спортове, конна езда, фитнес и кросфит, голф, стрелба с лък, бiliarд, дартс, картинг, колоездене, спортен бридж, петанк, парапланеризъм, парасейлинг) - Община Балчик;

16. Каварна, нос „Чиракман“ и плаж „Икантлъка“ (рекреационен туризъм, екстремни и алтернативни спортове и туризъм - яхтен туризъм, парашутизъм, делтапланеризъм, конна езда, гмуркане с акваланг, джет, парасейлинг, каякинг тур, плаж „Икантлъка“ - условия за сърф и парапланер) - гр. Каварна, Община Каварна;

17. „Топола скайс“ - с. Топола, Община Каварна;

18. Залив на птиците (Тауклиман) (посещение на пещери) - Община Каварна;

19. Резерват „Болата“ (гмуркане, плуване) - с. Българево, Община Каварна;

20. Курортен комплекс „Русалка“ (таласолечение, калолечение и балнео лечение, плуване, гмуркане, дайвинг) - Община Каварна;

21. с. Камен бряг (спортно катерене) - Община Каварна.

7. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА СТРАНИЧЕН АРЕАЛ НА КУЛТУРНИТЕ МАРШРУТИ

Страничният ареал на културните маршрути са туристическите обекти, които не са включени в него, но могат да предизвикат интерес у туристите от съответния целеви пазар и тяхната посещаемост може да бъде повлияна в резултат на териториална близост до маршрута. Като страничен ареал може да се разглежда и пресичането на маршрутите по пътя на туристите, като те биха проявили интерес към атракции и от останалите 3 маршрута. Очаква се реалното едновременно развитие на четирите маршрута да доведе до синергичен ефект и туристите да проявяват интерес към разнородни по характер туристически атракции след като са привлечени с целенасочена реклама към определен пазарен сегмент за един от четирите маршрута. Например туристите, проявили интерес към маршрут 4 „Природно опознавателно и екстремно приключение“ биха били привлечени и от атракциите в маршрут 3 „Местна храна и музика“, а при подходяща реклама и съществуваща организация на групови посещения биха посетили и обекти от маршрути 1 и 2.

8. ОПРЕДЕЛЯНЕ НА НЕМАТЕРИАЛНОТО НАСЛЕДСТВО В КУЛТУРНИТЕ МАРШРУТИ

Нематериално културно наследство означава обичаите, формите на представяне и изразяване, знанията и уменията, също така и свързаните с тях инструменти, предмети, артефакти и културни пространства, признати от общностите и групите, а в някои случаи и отделните лица като част от тяхното културното наследство. Това нематериално културно наследство, предавано от поколение на поколение, се пресъздава постоянно от общностите и групите в зависимост от тяхната обкръжаваща среда. Тяхното взаимодействие с природата и тяхната история, формира чувството им за самобитност и приемственост, като по този начин способства за насърчаване на уважението към културното многообразие и творчеството на човечеството. Нематериално културно наследство се проявява по-специално в следните области:

- Устни традиции и форми на изразяване, в това число и езика в качеството му на носител на нематериалното културно наследство;
- Художествено-изпълнителско изкуство;
- Социални обичаи, обреди и празненства;
- Знания и обичаи, отнасящи се до природата и вселената;
- Знания и умения, свързани с традиционните занаяти.

Нематериалното културно наследство се запазва и предава от поколение на поколение с помощта на етнографски сборки, възстановки на обичаи, фестивали и празници в областта, част от които с международно значение. През последните години се налага практиката за организиране на събития, които съчетават екстремните спортове и културните събития, като по този начин се привличат млади посетители. Този сегмент на туристи, търсещи екстремни преживявания в съчетание с културен туризъм все още не е достатъчно експлоатиран, а има голям потенциал.

9. ИЗБОР НА ОКОНЧАТЕЛЕН ВАРИАНТ ЗА 4 (ЧЕТИРИ) МАРШРУТА

Основните направления на туристически интерес, които могат да бъдат експлоатирани на територията на Област Добрич и Окръг Констанца, са свързани с богатото културно-историческо наследство на територията, съществуващите бит, традиции и обичаи на

местното население, неговите религиозни вярвания и съвременният начин на живот, който обуславя създаването на маршрути, съответстващи на потребителското поведение на туристите.

II. СТРАТЕГИЧЕСКА ЧАСТ

1. SWOT АНАЛИЗ

Анализът е разработен в контекста на актуалното социално-икономическо състояние на трансграничния регион и в съответствие със стратегическата ориентация на регионалната политика на Европейския съюз и националните цели и приоритети за регионално развитие, при съобразяване с нормативната и институционална среда за нейното прилагане, наблюдение и оценка. В резултат на това, Документът изцяло се вписва в идентифицираните от анализиранияте стратегически документи цели, приоритетни области и мерки за развитие на културния туризъм в трансграничния регион Констанца-Добрич.

Изготвеният SWOT анализ на трансграничния регион Констанца-Добрич отчита както тенденциите на изменения във външната социално-икономическа среда и на вътрешните фактори на развитие на Региона, така и стремежа на консултантите да представят вижданията на заинтересованите страни в Проекта. Целта е, при разработването на общата стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич 2021-2030 г. да се отчете евентуалното влияние на външната социално-икономическа среда и на съществуващия потенциал на Региона, чрез съчетаване на силните и слабите страни, тенденциите и предизвикателствата пред неговото развитие.

Правилно структурираният и реалистичен SWOT анализ е предпоставка за прецизиране формулировките на стратегическите цели, приоритетите и специфичните цели и мерки на общата стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич. Поради това, при неговото разработване са спазвани изискванията на „Методически указания на МРРБ - България“ и на Министерство на благоустройството, развитието и администрацията (Румъния) за актуализиране на действащите стратегии и планове за регионално и местно развитие.

SWOT анализът на трансграничния регион Констанца-Добрич, показан на следващата таблица, се основава на състоянието на факторите към момента на анализа с „известна екстраполация“ на тяхното развитие, която може да се очаква до края на стратегическия период 2021-2030 г. Вътрешните фактори се отразяват в частта „силни и слаби страни“, а външните - в частта „възможности и заплахи“.

SWOT анализът се базира и на изводите от междинните оценки и актуализираните документи на Общинските планове за развитие на общините в Област Добрич и Окръг Констанца.

Необходимо е да се изтъкне също, че на територията на Трансграничния регион Констанца-Добрич се очакват неблагоприятни изменения в социално-икономическото развитие и на социалния капитал, вследствие на отстраняване на последствията от действащата в момента пандемия от COVID-19 (в началото на периода 2021-2022 г.), стабилизация и развитие до края на стратегическия период 2023-2030 г. В анализа се отчита и обективното намаляване на населението и на неговото относително застаряване.

Таблица № 4. SWOT Анализ

1. СИЛНИ СТРАНИ	2. СЛАБИ СТРАНИ
1.1. Наличие на потенциал за развитие на културен туризъм - наличие на археологически обекти от над 2000 години, архитектурни паметници, религиозни сгради, музеи, институции за представления, концерти, фестивали и културни събития. Висок потенциал, извън установените туристически зони, за създаване на нови алтернативни туристически зони, посветени на други видове туризъм. 1.2. Районът чувства влиянието на три основни културни коридора в Югоизточна Европа: Дунав, Истър-Понтика, Черноморския път. 1.3. Близостта на защитената зона на делтата на Дунав предлага потенциал за идентифициране на маршрути с автентична и недокосната природа, подходящи за „бягство“ от ежедневието на града. 1.4. Крайбрежната зона е една от най-развитите по отношение на туристическата инфраструктура, където съществува верига от курорти, признати както на национално ниво, така и в чужбина. 1.5. Взаимно допълване между природните и културните туристически обекти в трансграничния регион. Разнообразна флора и фауна, широколистни гори, пещери, птици, липови гори, риби и лечебни растения. 1.6. С изключение на района, граничещ с крайбрежието, останалите райони са относително недокоснати от глобализацията, урбанизацията и масовия туризъм 1.7. Наличие на опит в трансграничното сътрудничество между публичните структури в региона	2.1. Депопулацията в региона е сериозна пречка пред предоставянето на качествени туристически услуги. 2.2. Ниско качество на специализираната инфраструктура (напр. основни и допълващи услуги) за повечето обекти от маршрута. Липса на специализирани, добре информирани и организирани схеми за посещение на природни и културни обекти. 2.3. Повечето исторически и културни паметници не се поддържат и не се експлоатират, а туристически атракции, като опазването на археологически обекти често ограничава възможността за тяхното посещение. 2.4. Небалансирано икономическо и туристическо развитие на територии от целевия регион, вкл. влошаваща се демографска картина на целевия район. Местата за настаняване се намират предимно в крайбрежната зона и в съседство, без да съществува необходим минимум в други райони с туристически потенциал в региона. 2.5. Лошо качество на услугите за настаняване и хранене или липсата им в районите, представляващи потенциал за развитие на културен туризъм във вътрешността на региона (извън черноморската ивица и областния център). Общинските места и услуги са маломерни в сравнение с предприемаческото търсене, което води до нисък процент на инвестиции в туризма. Санитарни помещения не съществуват в райони с потенциал за развитие, местата за паркиране липсват, а на някои места няма електричество и вода. 2.6. С изключение на летния

Констанца-Добрич.

1.8. Инициативен мениджмънт и квалифицирана специализирана администрация в Областна администрация Добрич, Окръжен съвет Констанца и общините в трансграничния регион Констанца-Добрич като предпоставка за развитие на културен туризъм.

1.9. Устойчива организация, добри примери и стабилна перспектива на трансгранично сътрудничество на ниво „област“ и общините в трансграничен регион Констанца-Добрич като основа за реализация на Стратегията за развитие на културен туризъм.

1.10. В трансграничния регион Констанца-Добрич се констатира потенциал за развитие на предприемачеството в областта на културния туризъм (например готовността на едрите земевладелци да инвестират в туристическа инфраструктура).

1.11. Наличие на добри практики в развитието на културен туризъм в туристическите и общинските центрове.

1.12. Потенциал за децентрализирано управление на общия трансграничен маршрут в партньорство с всички заинтересовани страни.

1.13. Наличие на добре развита пътна мрежа и трансгранични връзки в регион Констанца-Добрич. Наличие в района на важни морски и речни пристанища: Варна, Констанца, Русе, Силистра, Кълъраш и Гюргево и на три международни летища наблизо: Варна, Констанца и Букурещ.

1.14. Достъп до финансиране чрез европейски програми за подобряване на достъпа чрез откриване на нови гранични пунктове и рехабилитация на пътната инфраструктура.

1.15. Включени са популярни

туризъм, свързан с предоставянето на услуги и квалифициран персонал за курортите, граничещи с крайбрежието, останалите райони са бедни на тези ресурси.

2.7. Липса на общи компетенции в местните администрации. Част от местните власти не проявяват интерес към местното развитие или имат погрешни представи за него.

2.8. Корупция в местните власти, което се изразява в недостатъчно разпределение на бюджетните ресурси.

2.9. Лошо сътрудничество между местните и регионалните власти, икономическите и туристическите участници и местните общности. Туризмът изисква умения, които не съществуват в много от администрациите и общностите от района.

2.10. Недостатъчно финансови и технически ресурси за развитието на културния туризъм в региона.

2.11. В района транспортната инфраструктура е недостатъчна, а съществуващата инфраструктура често е в лошо състояние.

2.12. Несъществена промоция на региона в областта на културния туризъм. Не съществуват презентационни материали и минимално присъствие в дигиталните ръководства, мобилните приложения и в специализирани платформи като: booking, airbnb, trivago, tripadvisor.

2.13. Моноструктурно развитие на туризма - силно изразена сезонност. Сезонност - зависимост от летния период на туристическите услуги - максимум 5 месеца.

обекти с висока културна стойност, които са основната част от маршрутите. Наличие на солидни и признати находки от неолитни, римски, тракийски, византийски, древнобългарски, османски цивилизации.

1.16. Голямо разнообразие що се отнася до вяра и религия поради съществуването на няколко етнически групи, занимаващи се със земеделие.

1.17. Опазване чрез национални програми на природни обекти, които осигуряват биологично разнообразие.

1.18. Потенциал на приключенския туризъм поради големия брой пещери.

1.19. Потенциал за развитие на спа и възстановителния туризъм, съчетан с този, посветен на фестивалната дегустация: вино и гурме.

1.20. Конкурентни цени на туристическите продукти в регион Констанца-Добрич.

1.21. Осъзната от заинтересованите страни важност на културния продукт за развитието на дестинацията в региона.

2.14. Няма конкретно ангажирана структура, отговорна за развитието на трансграничния район като културна дестинация. Липса на специфични туристически маршрути: религиозни, културни, кулинарни, приключенски и релаксационни.

2.15. Недобра стационарна информационно - указателна англоезична система за минимално предоставяне на туристическа информация в обектите. Не съществува свързана и последователна информационна система - недостатъчни информационни табла и панели, с незадоволителна информация и без повтаряемост и предварително сигнализиране.

2.16. Ниска степен на внедрени ИКТ във функционирането на обектите. Липса на специализирани, добре информирани и организирани схеми за посещение на природни и културни обекти.

3. ВЪЗМОЖНОСТИ

3.1. Повишено търсене на алтернативни форми на туризъм в глобален, регионален и национален план.

3.2. Повишаване на туристическото търсене на база териториална и етническа близост.

3.3. Оползотворяване на възможностите за използване на значителен допълнителен финансов ресурс по Програма Interreg V-A Румъния-България и Съвместна оперативна програма за трансгранично сътрудничество по Европейски инструмент за съседство „Черноморски басейн“.

4. ЗАПЛАХИ

4.1. Действаща в световен мащаб пандемия от COVID-19 и рязък спад на туристическите пътувания.

4.2. Необходимост от адаптиране на туристическите обекти за запазване на здравето на туристите и служителите в следствие от COVID-19.

4.3. Увеличаване на разходите на предприемачите в сферата на туризма за адаптиране на обектите и атракциите към мерките за безопасност в следствие от COVID-19 и реален риск от фалит на голяма част от малките предприемачи.

3.4. Нарастващ дял на нискобюджетните полети и увеличаване броя на летищата, обслужващи такива полети. 3.5. Промени в поведението и нуждите на туристите. 3.6. Наличие на национална и европейска политика в областта на развитието на културния туризъм. 3.7. Част от територията на маршрута попада в обхвата на Стратегията на ЕС за развитие на Дунавския регион. 3.8. Използване на средствата от ЕСИФ за осигуряване та финансова подкрепа за предприемачите в сферата на туризма за адаптиране на обектите и атракциите към мерките за безопасност в следствие от COVID-19 и предотвратяване на рисковете от фалит на голяма част от малките предприемачи. 3.9. Възможности за разработване и прилагане на финансови и данъчни механизми за поощряване. 3.10. Използване на възможностите за външни инвестиции в обекти на маршрута. 3.11. Развитието на ИТ създават предпоставка за разрешаване на проблема с опазване на културното наследство. 3.12. Запазване на традиционната архитектура, чрез обновяване на някои сгради и чрез местните градски разпоредби. 3.13. Привличане на НПО или групи от професионалисти за предоставяне на помощ под каквато и да е форма (безплатно консултиране, институционално сътрудничество и др.) за запазване на културната специфика на районите. 3.14. Действия за опазване на културата на района, които трябва да	4.4. Засилваща се глобална вълна от тероризъм и екстремизъм. 4.5. Влошаващ се имидж на България като „евтина дестинация“ с некачествени услуги. 4.6. Институционално безсилие за водене на ефективна борба с иманярството. 4.7. Липса на устойчива заетост на местното население - напускане на таланти и човешки ресурси към по-развити региони и в чужбина. 4.8. Нарастващи проявления на климатичните промени и природни катаклизми. Изменения на климата с прояви на екстремни явления - суша, наводнения, бури, екстремни горещини. 4.9. Сравнително чести промени в нормативната база. 4.10. Загуба на културна специфичност на районите: професии, облекло, народно изкуство, ритуали, рецепти и др. Почти винаги действията за „запазване на традициите“, управлявани от местните власти, означават дилетантство, липса на култура и често са безполезни. Те заместват научно извършените действия и водят до трайна загуба на възможността за съхранение. 4.11. При изваждане на показ на традициите в Румъния все още се използват рецептите на националистическата идеология от комунистическия период. 4.12. Липсата или лошото прилагане на градските разпоредби, както и нерафинираните вкусове, позволяват появата на къщи с грозна архитектура. При липса на административни мерки тенденцията
--	---

използват реална експертиза, външна за местната администрация, но в която администрацията трябва да участва финансово и организационно. Решенията за опазване трябва да се вземат в съответствие с научните критерии, независимо от местната администрация.

3.15. Заимстване на функционални консервационни модели от други страни.

3.16. Създаване на музеи на местната история и култура, неспециализирани в областта, с постоянна консултация от специалисти. Такива музеи работят в други страни (например Швеция).

3.17. Сътрудничество с нишови организатори за туризъм, за тестване на дестинациите и организационните формули. Мониторинг на социалните мрежи за идентифициране на нишови оператори в туризма. Свързване с тях за проучване на местните възможности.

3.18. Привличане на обществеността в района, в еднодневен туризъм.

3.19. Разработване на модерна система за управление на отпадъците, съобразена с устойчивото развитие на туризма.

3.20. Прилагане на мерки за подкрепа за създаване на малки и средни био ферми.

3.21. Създаване на сдружения на производители (тип браншови) - напр. производители на мед, мляко, стопанства за отглеждане на пилета, патици, гъски и насърчаване на партньорствата с туристически предприемачи (хотели и ресторанти), тяхното партньорство с туристическата бизнес среда.

3.22. Определяне на нови гранично-пропускателни пунктове.

3.23. Изграждане на мини

ще продължи и темпът ще се увеличи през следващите години.

4.13. Загуба на архитектурната специфичност на зоните, поради разпространението на стереотипни архитектурни модели.

4.14. Загуба на стари сгради поради деградация.

4.15. Развитието на туризма в лошо регулирана среда на местно ниво не осигурява устойчивост и може да повлияе на възможностите на другите.

4.16. Обезлюдяване на някои населени места.

4.17. Възрастно население, задълбочаваща се демографска криза.

4.18. Лошо развит сектор на услугите, голяма зависимост от селското стопанство като средство за препитание - липса на диверсификация.

4.19. Ниски доходи и нисък жизнен стандарт.

4.20. Политическа и икономическа нестабилност, нестабилна политическа визия и нестабилна рамка на управление.

4.21. Влошаване на инвестиционния и предприемачески климат.

4.22. Липса на интерес към региона от страна на инвеститорите и бизнес средата.

4.23. Неясна визия и стратегия за развитие, лошо формулирани или изпълнени бизнес планове и проекти.

4.24. Опит на цялостен подход вместо строго ориентиране към целева група и целеви сегмент.

4.25. Нарастване на основни разходи, като например цената на петрола, газа, електричеството,

пристанища по Дунав - докинг станции, в райони с достатъчно капацитет за пътнически кораби.

3.24. Генериране на мерки в полза на появата на дунавски зони за отдих - водни паркове, водни спортове.

3.25. Наличието на магистрала А2, която осигурява бърз и лесен път за достъп от района на столицата.

3.26. Планиране на инвестициите, основано на ефективното усвояване на европейските фондове след 2020 г. в подкрепа на преките и непреки мерки за подпомагане на туризма.

3.27. Дигитализация и социални мрежи - възможности за реклама и бързо включване на дестинацията, като се използват скоростта и рентабилността на новите цифрови платформи за туризъм и пътувания.

3.28. Разработване на цялостна икономическа стратегия за устойчивост на региона чрез интегриране на туризма като ключова връзка.

3.29. Все по-често търсене в света, и в България/ Румъния, на тихи, чисти дестинации, които не са твърде докоснати от съвременната цивилизация, за да ни напомнят за живота с по-бавни темпове и да заредят батериите ни с положителни емоции.

3.30. Възможности за кариерно развитие и стажантски програми в Училището по мениджмънт в Добрич, Колежа по туризъм в Добрич, Факултета по туризъм в Констанца.

3.31. Цялостно усещане за насищане и преекспониране на популярни местни дестинации, което поражда любопитство и апетит за преживявания и други приключения през XXI в.

3.32. Необходими са мерки за насърчаване на частните инвестиции в

водата, което увеличава цените на хотелските услуги и туристическите продукти.

4.26. Липса на синергия и консенсус между заинтересованите страни.

4.27. Невключване или непълно включване на обществеността, бизнеса, регионалните медии и бизнес партньорите.

региона.

Разгледани от гледна точка на целите на Стратегията **силните страни** са свързани с географско положение на трансграничния регион Констанца-Добрич. Стратегията се основава изцяло върху наличните ресурси свързани с това географско положение, както и произтичащите от това инвеститорски и публични интереси. **В същото време огромен ресурс за реализирането на Стратегията са разработените на ниво Европейски съюз политики, които създават предпоставка за развитие на културния туризъм в трансграничния регион Констанца-Добрич.**

Високата степен на хармонизация на националните стратегически документи с установените европейски стратегически документи, политики и съответстващите им изисквания, регламентирани с европейските нормативни актове е силна страна, тъй като предполага ясно фокусиране на бъдещите политики, към отстраняване на пропуските и разработването на планове за тяхното прилагане.

Слабите страни са свързани с липса на достатъчно инвестиции за изграждане на инфраструктура за **развитие на културния туризъм**. От гледна точка на Стратегията това означава потенциален проблем, свързан с поставянето на изграждането ѝ на дневния ред на общините и привличане на бизнес и инвеститорски интереси.

Липсата на практическо знание от страна на местния бизнес и население, относно моделите за използване на потенциала за развитието на културния туризъм, изисква изпълнението на Стратегията да започне с образователни дейности за подготовката му.

Идентифицирана слаба страна е недостатъчната координация между субектите (национални, регионални, местни институции и бизнес), участващи в управлението на инфраструктурата за развитие на културния туризъм, което би затруднило силно реализирането на целите на Стратегията. Същевременно изискванията за изграждане на инфраструктура за развитие на културния туризъм, определени в стратегическите и нормативни европейски актове, са регламентирани в множество актове от националното законодателство на двете държави, при това от най-различна степен, което затруднява тяхното практическо прилагане при евентуално осъществяване на проекти за изграждането им.

Липсващата политика за привличане на инвестиции и концесиониране на инфраструктурата за развитие на културния туризъм, също се отчита като слаба страна, тъй като е необходимо създаването на такава, без това да е фокус на настоящата Стратегия.

По отношение на **възможностите**, те са свързани с повишаване ангажираността на бизнеса и широката общественост в усилията им за изграждането на инфраструктура за развитие на културния туризъм, чрез предвидените в Стратегията дейности. Вследствие на координиращата и законодателна активност би се постигнало активиране на дейностите за подобрене на условията за нейното изграждане. Като цялостна възможност е да се развие и модернизира инфраструктурата за развитие на културния туризъм, като начин да се преодолеят социално-икономическите различия. По този начин може да се повиши стандарта на живот на населението в региона.

Основните **заплахи** пред реализирането на Стратегията са свързани с факта, че се

засилва тенденцията на намаляване на населението и обезлюдяване на селищата в региона. В този смисъл изграждането на инфраструктурата за развитие на културния туризъм би било възпрепятствано от независещи от Стратегията обективни фактори - липса на интерес на инвеститори и на затруднено привличане на публични средства.

Действаща в световен мащаб пандемия от COVID-19 намали рязко туристическите пътувания и ефекта от нея не може да бъде предвиден както във времеви аспект, така и като мащаб в близко бъдеще. Необходимо е да се извършат редица разходи, които да гарантират безопасност на туристите и служителите, както и да се осигури подкрепа за предприемачите в сектора.

2. ВИЗИЯ И МИСИЯ, СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ

2.1. Визия

Визията на Обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич е дефинирана в съответствие с основните принципи, залегнали в Методологията за стратегическо планиране на Република България и на Румънското министерство на регионалното развитие и публичната администрация за актуализиране на действащите стратегии и планове за регионално и местно развитие. При подготовката на визията са взети предвид и добрите практики за изработване на стратегически документи в ЕС, както и опита на авторите на регионално ниво (*Методически указания, 2011 г.*).

Визията предлага картина за желаното състояние на субектите и инфраструктурата за културен туризъм в трансграничния регион, които преодоляват слабите страни и усилват силните страни на региона. Визията дава отговор на въпроса, какъв искаме да видим трансграничния регион в края на стратегическия период 2021-2030 г., след като е осъществено предлаганото в Стратегията развитие на културния туризъм в региона.

При формулиране на визията са използвани следните три принципа:

1. Териториално сближаване на схващанията на общините в Региона за осъществяване на промяната към балансирано развитие на културния туризъм и ефикасно управление от страна на регионалните и местните публични администрации.

2. Визията да отразява съвместния принос на заинтересованите страни в Региона за увеличаване на ползите от изпълнение на Стратегията за развитие на културния туризъм.

3. Научна и професионална обосновка за направлението на развитие, за желания еталон за сравняване и за темпа на постигане на резултати от промяна към желан и реалистичен дял на културния туризъм спрямо общия дял на туризма.

Въз основа на извършената оценка на потребностите и на предизвикателствата и съобразно горните принципи е формулирана следната *визия* за развитие на културния туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич:

ЧРЕЗ РАЗВИТИЕТО НА ЧЕТИРИТЕ ТУРИСТИЧЕСКИ МАРШРУТА НА ТЕРИТОРИЯТА НА ТРАНСГРАНИЧНИЯ РЕГИОН КОНСТАНЦА-ДОБРИЧ СЕ ОСИГУРЯВА РАЗПОЗНАВАЕМОСТ НА РЕГИОНА И ТОЙ СЕ ПРЕВРЪЩА В ПРЕДПОЧИТАНО МЯСТО ЗА КУЛТУРЕН ТУРИЗЪМ ЧРЕЗ ИЗГРАЖДАНЕ НА ЕМОЦИОНАЛНА ВРЪЗКА МЕЖДУ

ДЕСТИНАЦИИТЕ И ПОТРЕБИТЕЛИТЕ. НАЛАГАНЕТО НА МАРШРУТИТЕ КАТО ПРОДУКТИ ОБЕДИНЯВА УСИЛИЯТА И ПРИВЛИЧА ПОДКРЕПАТА НА ВСИЧКИ ЗАИНТЕРЕСОВАНИТЕ СТРАНИ, С КОЕТО СЕ МАКСИМИЗИРАТ СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИТЕ ЕФЕКТИ ЗА МЕСТНОТО НАСЕЛЕНИЕ. РАЗРАБОТВАНЕТО НА МАРШРУТИТЕ КАТО ТУРИСТИЧЕСКИ ПРОДУКТ СЕ БАЗИРА НА УВАЖЕНИЕ КЪМ ОКОЛНАТА СРЕДА, ОПАЗВАНЕ НА БИОРАЗНООБРАЗИЕТО, КУЛТУРНО-ИСКРИЧЕСКОТО НАСЛЕДСТВО И УСТОЙЧИВОТО ПОЛЗВАНЕ НА ПРИРОДНИТЕ РЕСУРСИ В ЗАЩИТЕНИТЕ ЗОНИ.

За да се постигне ефективно развитието на културния туризъм в района и да се осигури жизнеспособността на туристическия продукт, се изисква строго стратегическо планиране, основаващо се на проучвания, задълбочени изследвания и дебати относно материалното и нематериалното културно наследство с туристически потенциал в трансграничния район Констанца - Добрич. Всяко действие, водещо към напредък, трябва да се разглежда през призмата на стратегическото планиране за постигане на желания успех.

Визията за развитие на културен туризъм в трансграничния регион обединява вижданията на партньорите за осъществяване на промяната. Тя включва и перспективата за широко участие и обществена ангажираност в нея. Така формулираната визия изразява желание за бъдещо подобро състояние, което се постига чрез споделено участие на всички заинтересовани лица. В този смисъл, визията изисква интегриран подход за търсене и реализиране на връзката между развитието на културния туризъм и благоденствието на общностите в региона.

2.2. Мисия

Проектът е разработен за справяне с общите проблеми на румънско-българските общности, свързани с липсата на туризъм в района на Констанца-Добрич, въпреки съществуващото богато културно и природно наследство.

По този начин и двамата партньори установиха необходимостта от стимулиране на социално-икономическия потенциал чрез устойчиво използване на културното и природно наследство чрез туризма, сектор, признат за истински двигател на развитието и благосъстоянието на общността. В този смисъл се роди идеята да се създаде и популяризира културен туристически продукт, който интегрира както елементите на културната инфраструктура, така и елементи, свързани с културни събития (фестивали) или услуги, необходими при организирането на културния туризъм (туристическа ориентация).

Туристическият продукт, създаден и популяризиран в рамките на проекта, не може да има единна приемственост в средносрочен и дългосрочен план, без стратегическо планиране на мерките и действията, които трябва да се предприемат на местно и областно ниво от всички вземащи решения, имащи силата да действат в полето на културното наследство и управлението на туризма.

Мисията на заинтересованите страни за развитието на културния туризъм за постигане на визията отчита правомощията и възможностите за подкрепа от партньорските организации за използване на потенциала за развитие на културния туризъм в региона. Съобразно спецификите в правомощията и възможностите на местните и регионалните

публични и частни организации да влияят върху процеса на развитие на културния туризъм в региона е дефинирана следната мисия в изпълнението на Стратегията:

УСКОРЕНО РАЗВИТИЕ НА КУЛТУРНИЯ ТУРИЗЪМ ЧРЕЗ ИЗБОР НА ПЕРСПЕКТИВНА ОРГАНИЗАЦИЯ И ЕФЕКТИВНО ПАРТНЬОРСТВО ЗА ПРИЛАГАНЕ НА „KNOW-HOW“ ОТ ВОДЕЩИТЕ РЕГИОНИ НА ЕС, В ПОДКРЕПА НА БАЛАНСИРАНОТО И УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ НА ОБЩИНИТЕ В ТРАНСГРАНИЧНИЯ РЕГИОН КОНСТАНЦА-ДОБРИЧ

Дефинираната мисия проектира лидерската роля на местната власт и заинтересованите страни в реализацията както на публичните политики и мерки, така и на частните, за развитието на културния туризъм. Тази мисия разширява ангажиментите и функциите на Областна администрация Добрич, Окръжен съвет Констанца и Общинските администрации в трансграничния регион да подпомагат заинтересованите страни в процеса на публично управление и да осъществяват взаимодействие в търсенето на консенсус за ускорено социално-икономическо развитие чрез успешното използване на потенциала от развитието на културния туризъм.

2.3. Стратегически цели

Настоящите стратегически цели детайлизират визията и мисията на Стратегията. Формулирани са следните стратегически цели:

- **Стратегическа цел № 1:** Развитие на маршрутите като разпознаваеми и привлекателни дестинации на трансграничния регион Констанца-Добрич;
- **Стратегическа цел № 2:** Повишаване качеството на съществуващите услуги, развитие на нови и създаване на функционална свързаност на туристическите територии;
- **Стратегическа цел № 3:** Подобряване качеството на физическата и туристическа инфраструктура на територията на четирите туристически маршрута.

Изборът на целите е осъществен в съответствие със съществуващи стратегически документи, както на европейско и национално ниво, така и на базата на съществуващи стратегически документи на регионално ниво, отнасящи се за трансграничния регион Констанца-Добрич.

Целите се базират на задълбочено познаване на състоянието и тенденциите във вътрешната и външната среда. Те са съобразени с пазарното позициониране на интегрирания туристически продукт, конкурентните му предимства, финансови ресурси, управление, рентабилност и обществена отговорност. При определяне на целите е търсен синергичен ефект с всички действащи, новопредлагани и др. инструменти за развитие на културен туризъм в трансграничния регион Констанца-Добрич.

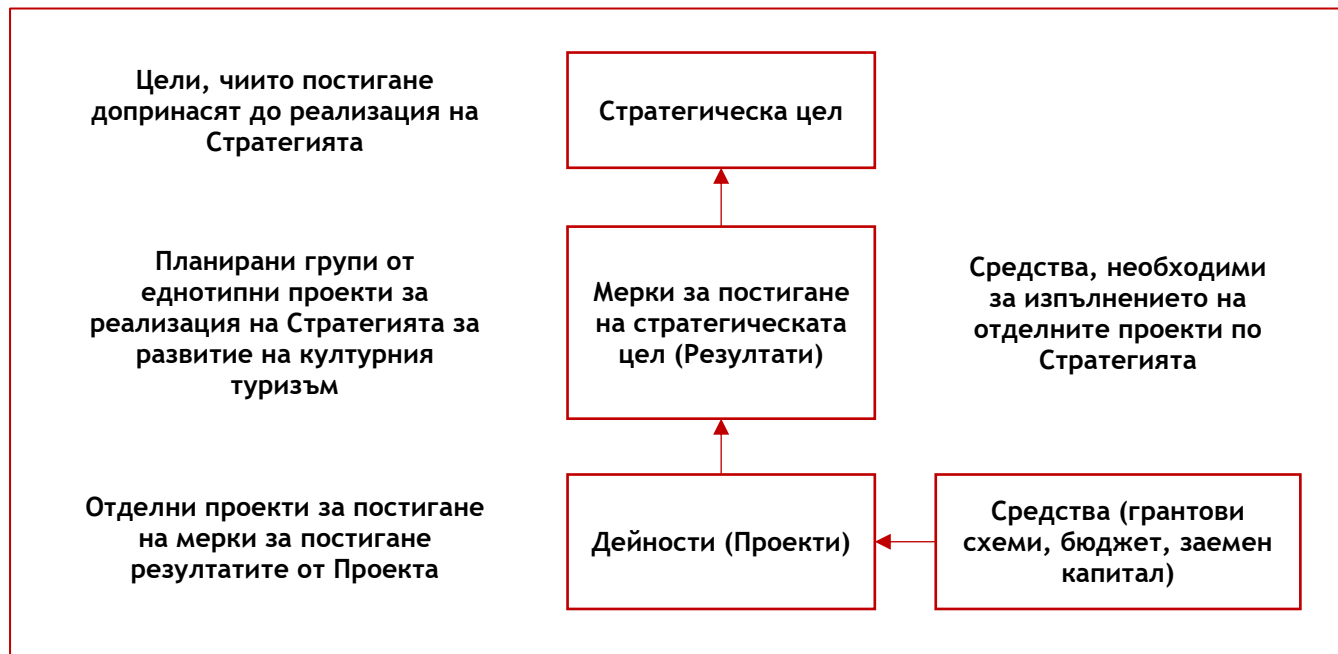
Целите се придържат към основните принципи за развитие на културния туризъм, като идеята е изпълнението им да доведе до максимум социални и икономически ползи за местните общности и минимум отрицателно въздействие върху културните обекти и околната среда.

3. СТРАТЕГИЧЕСКИ ПЛАН

За формулиране на стратегическите цели и мерки е използван методът на логическата матрица. Следва се логиката на причинно-следваните връзки „мерки - стратегическа цел“:

Фигура № 1. Схема за „извличане“ на мерки на Стратегията

- **ПЪРВА ПРИЧИННО-СЛЕДСТВЕНА ВРЪЗКА:** каква е конкретната цел на проекта, така че нейното изпълнение да допринесе за постигането на дадената стратегическа цел.
- **ВТОРА ПРИЧИННО-СЛЕДСТВЕНА ВРЪЗКА:** какви конкретни мерки (и проекти) да се планират, че да се постигне специфичната цел, а тя да допринесе за постигането на стратегическата цел.
- **ТРЕТА ПРИЧИННО-СЛЕДСТВЕНА ВРЪЗКА:** какви дейности (т.е. проекти) трябва да бъдат осъществени, за да се постигне изпълнението на планираните.

3.1. Мерки и дейности за постигане на стратегическите цели

Изпълнението на целите от стратегическата рамка на Стратегията, която обхваща период от 10 години (2021-2030 г.), се подкрепя от дейности, които тематично са групирани в 14 мерки, които обхващат стратегическото планиране, управление, наблюдение и оценка.

Изпълнението на **СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1**. Маршрутите да се развият като разпознаваеми и привлекателни дестинации на трансграничния регион Констанца - Добрич ще се осъществява чрез три групи инициативи, както следва:

Мярка 1.1: Разработване на брандове на четирите туристически маршрута и въвеждане на интегриран бранд мениджмънт в трансграничния регион (ТГР) Констанца-Добрич

Брандът като име, знак или символ се използва за идентифициране на продукти или

услуги и за разграничаване от конкурентите. Той е набор от възприятия в съзнанието на потребителя и включва всичко, което мислят и чувстват потребителите по отношение на дадена стока или услуга. Брандът е в съзнанието на потребителя и има отношение към аспектите, свързани с продукта: собствен потребителски опит, начин на живот, съвети на близки или лидери на мнения, рекламните изяви, достъпност, лекота на използване. Тоест, заедно с обозначаването на отличието от конкуренцията, брандът е в състояние да създаде потребителски предпочитания и да гради лоялност към определена марка.

Към бранда могат да се причислят всички мисли и чувства, които потребителят асоциира във връзка с продукта, дори те да нямат пряко отношение към реално или желано потребление.

Брандът на маршрутите трябва да се базира на основните характеристики на дестинацията: природа, ландшафт, хора, култура и история. Брандът се определя по начина, по който тези атрибути са възприети от потенциалните посетители и чрез емоционалната стойност, които те носят. Брандът трябва да е съобразен с реалната идентичност на дестинацията и маркетинговите средства трябва да бъдат съобразени с нея. Силният бранд води до по-добър икономически ефект от туристическата дейност. Основната цел при развиването на силен бранд е да се повиши конкурентоспособността и привлекателността на трансграничния регион Констанца-Добрич като туристическа дестинация и туристите да го предпочитат в сравнение с други подобни дестинации. Това ще допринесе за увеличаване на икономическия и социален ефект от развитието на културния туризъм за всички заинтересовани страни.

Две са ключовите стъпки за изпълнение на мярката:

1. Развиване на бранда - включва анализ на ситуацията, определяне на фокус, развитие на елементи и архитектура на бранда и популяризиране на основните му ценности. Определянето на фокус е свързано с провеждане на проучвания на приоритетните пазари с цел обобщаване на очакванията на потенциалните туристи.

2. Интегриран бранд мениджмънт - включва последователност и координация на всички нива, дългосрочен ангажимент за развитие на бранда, управление на портфолио на бранда и мониторинг на развитие на бранда.

Управлението на бранда трябва да включва набор от дейности, от които задължително следните:

- Провеждане веднъж годишно на маркетингово проучване сред представителна извадка потенциални туристи от целевите пазари, включително вътрешни и външни. Проучването ще проследява ръста на туристическите посещения, отношението на туристите към дестинацията и развитието на бизнеса на местните предприемачи година след година;

- Провеждане веднъж годишно на маркетингово проучване сред местното население в трансграничния регион Констанца-Добрич с цел да се проследи дали има промяна в икономическото развитие на общностите и на благосъстоянието на жителите;

- Оценка на изпълнението на комуникационната и рекламни стратегии. Ръст на инвестициите в рекламни и комуникационни дейности;

- Измервания на продуктово ниво: Класическите измервания на ценността на бранда на продуктово ниво се осъществяват чрез сравняване на цената на аналогичен продукт без бранд с цената на еквивалентен на него брандиран продукт. При равни други условия разликите в цената се дължат на ценността на бранда;
- Измервания на потребителско ниво: Този подход цели да картографира съзнанието на потребителите и разкрие какви асоциации към бранда потребителите имат в съзнанието си. Подходът цели да измери познаването (спонтанната познатост и разбирането) и имиджа на бранда (цялостните асоциации, които брандът предизвиква). Индикатор е доколко резултатите от изследването съвпадат с предварително заложените цели в стратегическите документи.

Мярка 1.2. Реализиране на рекламни дейности

Чрез реализацията на тази мярка се предлагат различни канали и инструменти за рекламиране на маршрутите, които от своя страна ще популяризират и отделните обекти и населени места, част от тях. Рамката на рекламната дейност ще определи възможните канали, по които може да се взаимодейства с потенциалните целеви групи. Подходящите рекламни инструменти и канали за популяризиране на туристическите маршрути са:

- Създаване на общ портал (уеб сайт) съдържащ информация за трансграничния регион, с възможност за резервация на хотел, транспорт, ресторант, закупуване на билети за туристически атракции и др., включително IOS и android приложения;
- Подписване на договори с туристически агенции;
- Разработване на атрактивни указателни табели за отделните обекти във всеки маршрут, които да привлекат вниманието на туристите;
- PR, информационни и рекламни материали и публикации в регионални, национални и европейски медии; Регулярни публикации за предимствата на маршрутите през целият период на тяхното развитие; Покани към журналисти да ги посещават и да правят репортажи; Сегментиране на медиите и преценка на най-подходящите, в които да бъде публикувана информация;
- Участия в туристически борси и изложения съвместно с националните щандове на България и Румъния, основно на европейски туристически борси;
- Директен маркетинг - Ел. поща - и с персонализирано послание и възможност за абонамент за регулярен електронен бюлетин; Използване на услугите на специализирана маркетингова агенция, която да разполага с база данни и да осъществи директен маркетинг;
- Специализирани списания - статии и рекламни страници с възможност за прецизно таргетиране на целевите аудитории;
- Реклама чрез брошури и листовки - разпространение в местата за настаняване в трансграничния регион. Използвани езици-английски, немски, френски, румънски и български;
- Външна реклама на локации, през които минава интензивен трафик - първокласна пътна мрежа;

- Радио реклама в местни медии; Целта е насърчаване на вътрешния туризъм и предизвикване на интерес от населението от трансграничния регион;
- Банерна реклама на специализирани туристически сайтове и портали;
- Дигитално позициониране сред потенциалните туристи.

Препоръчват се сайтове като www.booking.com; www.Airbnb.com; <http://bulgariatravel.org/>, <http://romaniatourism.com/>, <https://www.roughguides.com/>, <http://www.lonelyplanet.com/>, <https://www.viator.com>, <https://www.tripadvisor.com/>, а също на сайтовете на общините, на чиято територия се намират обекти от маршрута.

Мярка 1.3. Реализиране на комуникационни дейности

В рамките на тази мярка са предвидени дейности за улесняване обмена на информация. Чрез нея се определят каналите за дистрибуция и популяризиране на туристическия продукт и се осигурява разпознаваемостта му на национално, трансгранично и международно ниво. Целта на комуникационните дейности е да бъде създадена информираност на потребителите за съществуването на трансграничния регион Констанца-Добрич като единно туристическо предложение с уникални характеристики и възможности. Тази информираност трябва да е насочена както към потенциалните потребители, така и към т.нар. „вътрешна аудитория“, която представлява заинтересованите страни.

Подходящите комуникационни канали за популяризиране на туристическия продукт са:

1.3.1. Специално събитие за медии и заинтересовани страни за оповестяване на създаването на маршрутите - при създаването на маршрутите е препоръчително да се организират специални събития за представители както на румънски и български медии, така и на европейски медии. На това събитие ще се представят маршрутите, стратегията за развитие и промоциране и ще имат възможност за минат по част от тях, включващи обекти като в Румъния, така и в България. Опитът от първо лице ще спомогне за по-добро представяне на предимствата на маршрута и ще превърне журналистите в негови естествени посланици.

1.3.2. Създаване и развиване на туристическа гео-информационна онлайн платформа - това е онлайн базиран софтуер, който има за цел да популяризира, систематизира и каталогизира туристическите услуги на територията на трансграничния регион Констанца-Добрич. Платформата представлява система за управление на съдържанието (Content Management System), която позволява на местните представители на туристическия бранш автономно да добавят, редактират, развиват и промотират напълно безплатно туристическите си обекти без значение от какъв тип са. Целите на софтуера са да предостави безплатен достъп до строго специализирани функционалности, които позволяват управлението на процесите в туристическата сфера, като например - разработка на уеб страници на хотели, къщи за гости, ресторанти, музеи, галерии и други, които обикновено са изключително скъпи и представляват инвестиционна трудност за собствениците и мениджърите на такъв тип обекти. Същевременно са от изключителна важност, тъй като информационните канали в момента, както и достигането до краен потребител се

извършва изключително в онлайн среда. Системата ще се разработи на принципа на социална мрежа, която се поддържа от потребителите си. Административната поддръжка ще се изразява в минимална намеса от страна на операторите по отношение на премахване на евентуално появил се зловреден код, както и чисто от гледна точка на модерирание по отношение на агресивни коментари, нелоялни отзиви и т.н.

1.3.3. Събитие календар на общините, природни паркове и други заинтересовани страни, който да се използва като база за специализирани оферти от туристическия бизнес.

1.3.4. Статии, интервюта, коментари и анализи, коментари на „трета страна“, продуктова информация.

1.3.5. Разработване на Канал в YouTube с обучителни видео материали; предоставяне на възможност на туристите сами да качват в канала видео съдържание от пътуването в рамките на маршрутите. Възможност за споделяне на видеата и в други социални мрежи.

1.3.6. Създаване и развиване на профили в социални мрежи и блогове, които успешно се съчетават с други дигитални канали и комуникационни активности. Ангажиране на знаменитости и популярни лица, които да се превърнат в посланици на бранда на маршрутите - за целта е добре да се привлекат популярни лица не само от България и Румъния, но и такива с влияние в страните, които представляват целеви пазари. Преминването по маршрута или по части от него и споделянето на преживяването в социални мрежи, рекламни материали и телевизионни предавания безспорно ще допринесе за изграждането на позитивна познатост на маршрутите и ще помогне за ръст на намерението у потенциалните туристи до го посетят. Преливането на положителен имидж от страна на известните личности би било работещ похват, който ще подсили останалите маркетингови инструменти.

1.3.7. Информационни кампании в социални мрежи; споделяне на видео и снимки, възможност за споделяне на съдържание от страна на посетилите маршрутите. Отделяне на бюджет за спонсориране на съдържанието, така че то да достигне до максимално широка аудитория.

Изпълнението на **СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2. Да се повиши качеството на съществуващите услуги, да се развият нови и да се създаде функционална свързаност на туристическите територии** ще се осъществява чрез седем групи инициативи, от които последните три са обект на инвестиция само от страна на румънските партньори:

Мярка 2.1. Обучения на заинтересованите страни

Мярката цели обучението на заинтересованите страни от трансграничния регион относно съвременните тенденции на предлагане на културно туристически продукти - за хотели, ресторанти и ТИЦ. Тя ще подпомогне създаването на туристически пакети. Чрез нея целевите групи в подробности ще се запознаят с туристическите маршрути.

Мярка 2.2. Периодично информиране на туристическия бранш

Мярката цели на всеки шест месеца туристическия бранш да бъде информиран за развитието на бранда, за предложения за изготвяне на туристически пакети, базирани

на ценовата стратегия.

Основните тематики, които партньорските организации следва да се информират, са въпросите свързани с: концесиониране, либерализация, изграждане на пазарно-ориентирани подходи, осигуряване на прозрачни и недискриминационни условия за достъп до пазара, осигуряване на условия за лоялна конкуренция, търсене на спешни и ефективни решения за проблема с дефицита на кадри в сектора и др.

Мярка 2.3. Подобряване организацията и повишаване качеството на ежегодно провеждащите се фестивали, конкурси и други културни събития, част от туристическите маршрути

Достъпът до международни иновации и постижения, както и обмяната на опит с частни и публични институции от сферата на изследваната проблематика, е важна предпоставка за успешното развитие на ежегодно провеждащите се фестивали, конкурси и други културни събития, част от туристическите маршрути. Причината е огромната нужда от инвестиции в интелигентно знание, образование и обучение за развитие на тази сфера. А обменът на опит за протичането на процеса за развитие на културния туризъм чрез участие в изложения, борси и обучения е важен за придобиването на увереност от изпълнителите, че могат успешно да развият тази интелигентна дейност, включително и съвместно с регионални и международни партньори.

Мярката е подходяща и за обучения на туристически водачи, аниматори, за владееене на чужди езици.

Мярка 2.4. Подобряване на системата за достъп до информация на потенциални инвеститори в сферата на културния туризъм

Всички очертани до момента предложения за действие от страна на партньорските организации налагат постоянно надграждане на придобити знания и опит в работата по различните аспекти на планирането и реализацията на политики и проекти в областта на културния туризъм. По-конкретно, очертана е необходимост от повишаване знанията и уменията включени в системата за подобряване достъп до информация на потенциални инвеститори в областта на културния туризъм. За целта е предвидено представители на целевите организации да участват в национални и международни обучения по въпроси, свързани с подобряване системата за достъп до информация на потенциални инвеститори в сферата на културния туризъм.

Мярка 2.5. Популяризиране и насочване на младите хора към професии в сферата на туристическата дейност (туристически агент, екскурзовод, рецепционист, шеф на ресторант, сервитьор, пиколо, инструктор по яхтинг, инструктор по подводно гмуркане, инструктор по леки плавателни съдове, инструктор по делтапланеризъм и парапланеризъм, други)

Мярка 2.6. Внедряване на програмата във факултети със специалности: туризъм, археология, религия, спортни дейности, изучаване на навигация, езда, делтапланеризъм, други

Мярка 2.7. Увеличаване броя на длъжностите в образователната система със

задачи в областта на туризъм

Изпълнението на **СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3. Да се подобри качеството на физическата и туристическа инфраструктура на територията на четирите туристически маршрута** ще се осъществява от 4 групи дейности, които са насочени за решаване на действащите в сферата на културния туризъм предизвикателства.

Мярка 3.1. Инвестиции за опазване на обектите

В тази мярка са предвидени дейности за опазване на биоразнообразието в съществуващата природа; опазване на защитените зони; почистване на пясъчната ивица от замърсяване; опазване на морската вода; опазване запасите от лечебна кал от изчерпване; опазване на съпътстващата флора и фауна; опазване популациите на всички редки и застрашени представители на флората и фауната; опазване на археологическите находки; извършване на системна инвентаризация чрез специализирани методики - необходимо е дори в случай на кражба, нелегален износ или подмяна; включване в глобална система от практически мерки и технически съоръжения за сигурност; създаване на най-съвременни условия и форми на консервация; създаване на пречиствателни станции; поставяне на знаци за безопасност на движението; поставяне на кошчета за отпадъци; проучване и паспортизация на обектите; обезопасяване на достъпа до обектите за туристи; поставяне на инструкционни поведенчески табели; поставяне на видеонаблюдение; осигуряване на охрана; дигитализация на музейните фондове; завеждане на движимите културни ценности в инвентарни книги и регистри; създаване и спазване на регулаторните условия за съхранение и противопожарна охрана и др.

Мярка 3.2. Инвестиции за възстановяване и съхранение

Мярка 3.2 е своеобразно продължение на предходната мярка, като фокусът тук са дейностите, свързани със Спазване на регулаторните условия за съхранение на движимите културни ценности (температура- влажност, светлина, санитарно-хигиенни); консервация, реставрация, видеозаснемане, дигитализация на движимите културни ценности; разработване на виртуални каталози; текущо консервиране и реновиране на обектите; конструктивно укрепване; създаване на архив за обичая; събиране и записване на легенди, свързани с обекта и разказани от местните жители; прилагане на изискуеми според Натура 2000 мерки, за запазване или възстановяване на благоприятния природозащитен статус на естествените местообитания и популациите на диви животински и растителни видове; провеждане на теренни археологически проучвания; консервационни и реставрационни дейности; контролиран достъп до обекта; балансирано социализиране и експониране на защитената територия; изграждане на екопътеки, прогледни площадки и кули за наблюдение на птици; прилагане на изискуеми, според Натура 2000, мерки за запазване или възстановяване на благоприятния природозащитен статус на естествените местообитания и популациите на диви животински и растителни видове.

Мярка 3.3: Инвестиции за насърчаване осигуряването на видимост

В тази мярка са предвидени дейности за поставяне на указателни табели; поставяне на информационни табели; поставяне на карти на зоната; осигуряване на централно осветление; изграждане на асфалтов път до самите обекти; поставяне на билбордове;

прецизно разположение и четимост на текстовете, съпровождащи музейните експонати; поставяне на атрактивно осветление; поставяне на информация за достигане до местността в сайта на организаторите; поставяне на тематична украса.

Мярка 3.4. Инвестиции в подобряване на достъпността на обектите

Актуалното състояние на достъпността на голям брой от обектите на туристическите маршрути е все още далече от желаното. Предстои да се извърви дълъг път, който изисква големи по мащаб инвестиции за изграждане и реновиране на довеждаща и съпътстваща инфраструктура като пътища, улици, осветление, обособени пешеходни пространства, тоалетни, паркинги, екопътеки, велоалеи и др.

3.2. Програма за реализация

Програмата за реализация на Стратегията дава по-конкретна информация за изпълнението на заложените мерки, като структурата ѝ следва йерархията на конкретната стратегическа цел. За постигане на стратегическите цели са представени планираните мерки. Изпълнението на програмата за реализация е базирано на наличните ресурси и на кръга от възможности за въздействие на различните заинтересовани страни.

Към програмата за реализация е представен и бюджета, необходим за реализирането ѝ. Всяка дейност е остойностена и са посочени възможните източници за финансиране. Поради факта, че периодът на изпълнение на Програмата започва от началото на програмния период 2021-2027 г., понастоящем не е възможно да се определят конкретните финансови източници и индикативния размер на публични средства. Предвид на това, и за осигуряване на възможност за изпълнение на Програмата с минимални ограничения, за всяка една дейност са посочени повече от един вид възможен финансов източник.

4. ИНДИКАТИВНА ФИНАНСОВА ТАБЛИЦА

Индикативната финансова таблица е разработена на ниво мерки, като са представени конкретните и необходими финансови ресурси за реализацията на Стратегията. Необходимите финансови ресурси за реализиране на този дългосрочен документ възлизат на **48,339,350.93 евро**. Те са изцяло съобразени с изискванията за допустимост на бенефициенти по настоящите национални и европейски фондове, световни и европейски финансови инструменти за финансиране, както и с приоритетите и заложените бюджети към момента. Във връзка със заложените финансови ресурси е необходимо да се направят следните уточнения:

1. Поради това, че настоящият стратегически документ се разработва в условията на приключващ програмен период, то финансовите ресурси са заложили чисто индикативно и в съответствие със сега действащите оперативни програми и законодателна рамка за финансиране с публични средства;
2. Програмата за реализация на Стратегията и нейната индикативна финансова рамка не съдържат график за провеждане на отчуждителни процедури и съгласувателни процедури;
3. В програмата за реализация на Стратегията и нейната индикативна финансова рамка не са посочени операции от съответна оперативна програма, тъй като

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

БЪЛГАРСКО ПРАВИТЕЛСТВО

ОБЩИНА ДОБРИЧКА

последните все още не са известни.

Interreg

Съдържанието на този материал не представлява непременно официалната позиция на Европейския съюз.

Таблица № 5. Индикативна финансова рамка за реализация на Обща стратегия за културен туризъм в трансграничния район Констанца-Добрич

Период 2021-2030 г.	Партньор	Собствено и местно публично финансиране (в евро)			Външно публично финансиране (в евро)						Частно финансиране (в евро)		Партньор	Общо (в евро)	
Мярка		Местен бюджет	Държавен бюджет	Общ дял	Централен бюджет	Общ дял	Фондове на ЕС	Общ дял	Други източници	Общ дял	ПЧП/ друго частно финансиране	Общ дял			
				(%)		(%)		(%)		(%)		(%)			(%)
СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 1. Развитие на маршрутите като разпознаваеми и атрактивни дестинации на трансграничния регион Констанца-Добрич														БГ	650 000,00
														РУМ	438 659,42
Мярка 1.1. Разработване на брандове на четирите туристически маршрута и въвеждане на интегриран бранд мениджмънт в трансграничния регион (ТГР) Констанца-Добрич	БГ	100 000,00	100 000,00	100%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	200 000,00		
	РУМ	69 693,55	10 249,05	53%	15 373,58	10%	35 871,68	24%	10 249,05	7%	10 249,05	6%	151 685,97		
Мярка1.2.: Реализиране на рекламни дейности	БГ	70 000,00	70 000,00	93%	-	0%	-	0%		0%	10 000,00	7%	150 000,00		
	РУМ	20 498,10	20 498,10	100%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	40 996,21		
Мярка 1.3.: Реализиране на комуникационни дейности	БГ	140 000,00	140 000,00	93%	-	0%	-	0%		0%	20 000,00	7%	300 000,00		
	РУМ	122 988,62	122 988,62	100%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	245 977,25		

СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 2. Подобряване качеството на съществуващите услуги, разработване на нови и създаване на функционална свързаност на туристическите територии													БГ	1 935 000,00
													РУМ	932 663,73
Мярка 2.1.: Обучения на заинтересованите страни	БГ		75 000,00	25%		0%	225 000,00	75%		0%		0%		300 000,00
	РУМ	-	-	0%	73 793,17	30%	172 184,07	70%	-	0%	-	0%		245 977,25
Мярка 2.2.: Периодично информиране на туристическия бранш	БГ	20 000,00	30 000,00	100%		0%	-	0%		0%		0%		50 000,00
	РУМ	-	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%		-
Мярка 2.3.: Подобряване организацията и повишаване качеството на ежегодно провеждащите се фестивали, конкурси и други културни събития, част от туристическите маршрути	БГ	1 500 000,00	-	100%	-	0%	-	0%		0%	-	0%		1 500 000,00
	РУМ	-	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%		-
Мярка 2.4.: Подобряване на системата за достъп до информация на потенциални инвеститори в сферата на културния туризъм	БГ	-	25 000,00	29%		0%	60 000,00	71%		0%		0%		85 000,00
	РУМ	40 996,21	-	100%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%		40 996,21
Мярка 2.5. Популяризиране и насочване на младите хора към професии в	БГ	-	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%		-

сферата на туристическата дейност (туристически агент, екскурзовод, рецепционист, шеф на ресторант, сервитьор, пиколо, инструктор по яхтинг, инструктор по подводно гмуркане, инструктор по леки плавателни съдове, инструктор по делтапланеризъм и парапланеризъм, други	РУМ	194 731,99	-	100%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	194 731,99	
Мярка 2.6. Внедряване на програмата във факултети със специалности: туризъм, археология, религия, спортни дейности, изучаване на навигация, езда, делтапланеризъм, други	БГ	-	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	
	РУМ	-	-	0%	86 092,04	30%	200 881,42	70%	-	0%	-	0%	286 973,45	
Мярка 2.7. Увеличаване броя на длъжностите в образователната система със задачи в областта на туризма	БГ	-	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	
	РУМ	-	-	0%	49 195,45	30%	114 789,38	70%	-	0%	-	0%	163 984,83	
СТРАТЕГИЧЕСКА ЦЕЛ 3. Подобряване качеството на физическата и туристическата инфраструктура на територията на четирите туристически маршрута													БГ	€ 13 600 000,00

													РУМ	€ 30 783 027,79
Мярка 3.1.: Инвестиции за опазване на обектите	БГ	300 000,00	200 000,00	42%	300 000,00	25%	300 000,00	25%		0%	100 000,00	8%		1 200 000,00
	РУМ	-	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%		-
Мярка 3.2.: Инвестиции за възстановяване и съхранение	БГ	400 000,00	400 000,00	22%	1 200 000,00	33%	1 200 000,00	33%		0%	400 000,00	11%		3 600 000,00
	РУМ	230 603,72	230 603,72	28%	215 230,09	13%	502 203,55	31%	230 603,72	14%	230 603,72	14%		1 639 848,52
Мярка 3.3.:Инвестиции в осигуряването на видимост	БГ	100 000,00	100 000,00	25%	300 000,00	38%	200 000,00	25%	-	0%	100 000,00	13%		800 000,00
	РУМ	-	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%	-	0%		-
Мярка 3.4.: Инвестиции в подобряване на достъпността на обектите	БГ	300 000,00	300 000,00	8%	1 000 000,00	13%	6 000 000,00	75%		0%	400 000,00	5%		8 000 000,00
	РУМ	1 679 563,39	3 688 377,58	18%	6 887 362,92	24%	16 070 513,48	55%	408 680,95	1%	408 680,95	1%		29 143 179,27
ОБЩО ДЯЛ ОТ ОБЩИЯ БЮДЖЕТ	БГ	2 930 000,00	1 440 000,00	27%	2 800 000,00	17%	7 985 000,00	49%	-	0%	1 030 000,00	6%	БГ	16 185 000,00
	РУМ	2 359 075,59	4 072 717,07	20%	7 327 047,25	23%	17 096 443,58	53%	649 533,72	2%	649 533,72	2%	РУМ	32 154 350,93

5. ИЗТОЧНИЦИ НА ФИНАНСИРАНЕ

За целесъобразното насочване на финансовите потоци и обезпечаване на реализирането на разработената Стратегия е необходимо да се определят релевантните източници за финансиране.

Релевантните източници могат да се обособят в следните групи:

- **Национални публични средства:**
 - ✓ Местен бюджет;
 - ✓ Централен бюджет;
 - ✓ Национални фондове.
- **Външни публични средства:**
 - ✓ Национални оперативни програми;
 - ✓ Европейски фондове;
 - ✓ Европейски програми.
- **Публично-частно партньорство.**

При бюджетирането на програмата за реализация на стратегията се направиха следните уточнения:

- Настоящият анализ е направен в контекста на неспецифицирани условия и неочертани изисквания за допустимост на инвестиции и бенефициенти по отношение на европейските и национални фондове. Това се дължи на факта, че Стратегията е разработена в края на действащия програмен период 2014-2020, но същевременно обхваща един по-дългосрочен период на изпълнение - 2021-2030 г, за който след 2020 г. няма официални приети рамки и условия за функциониране на финансовите програми на ЕС. Поради това, за целите на прегледа на финансовите източници ще се разгледат съществуващите към 2020 г. Очакванията са да няма съществени отклонения от досега регламентирания изисквания за вид на бенефициентите и проектите. Тук е необходимо да се посочи, че с изключение на финансовите източници от частен и публично-частен характер, бенефициентите могат да бъдат потенциални ползватели на средства от другите разгледани в анализа финансови източници или като партньори на коалиционен проект с водеща организация местна/регионална власт или като самостоятелни бенефициенти. Детайлните параметри за допустимостта и условията за кандидатстване за получаване на подобна помощ, обаче, са обект на специфициране в конкретни покани за кандидатстване;

- Обезпечаването на по-голямата част от дейностите на Стратегията е възможно да бъде по линия на частните инвестиции или собствени средства, с оглед реализирането на възможно най-голям ресурс. В настоящата социално-икономическа реалност и при ограничените ресурси на публичния сектор, е необходимо все по-интензивно да се търси развитие на сътрудничество с частния сектор. В допълнение последните тенденции по отношение на европейското финансиране са насочени към намаляване значително дела на

финансиране чрез грантове и увеличаване на дела на финансиране чрез собствени средства, национално финансиране и/или финансови инструменти.

